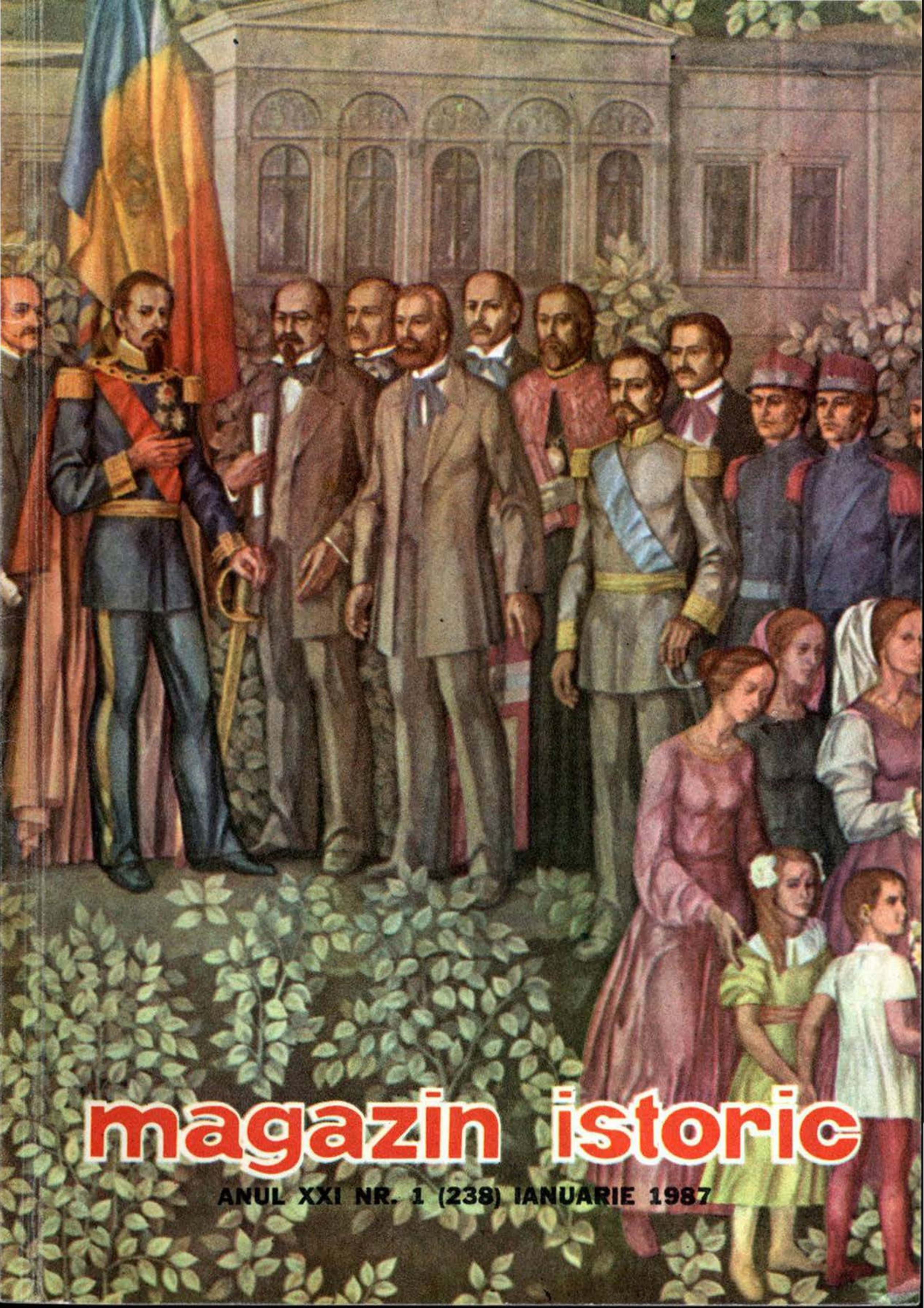

# magazin istoric

ANUL XXI NR. 1 (238) IANUARIE 1987

# magazin istoric

**Revistă de cultură istorică**

**Anul XXI**
**Nr. 1 (238)**
**ianuarie 1987**



**Redactor şef**
**CRISTIAN POPIŞTEANU**

**Colegiul redacţiei**
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PAŞCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

**Secretar responsabil**
VALERIU BUDURU


# SUMAR


**Istorie şi revoluţie:**
*Iulian Cârţână* 2

**Ştiinţă şi progres istoric:**
*Radu P. Voinea* 6

**DIN CRONICA LUPTEI PENTRU UNITATE NAŢIONALĂ**

● **24 ianuarie 1859. Poporul român proclamă Unirea:**
*Mircea Muşat* 10

● **Martor şi cronicar al Unirii:**
*Teodor Vârgolici* 13

● **Moş Ion Roată — „Să fim numai ai ţării":**
*Radu Economu* 17

● **„Trebuinţele a tot norodul românesc":**
*Constantin Dinu Mazilu* 19

**România muncitoare — „Încoronarea atîtor sforţări":**
*Ion Mamina* 20

**29 iulie-15 octombrie 1946. România şi Conferinţa de pace de la Paris:**
*Ştefan Lache* 23

● **1940-1946. Odiseea unor marinari români:** *Marin Stanciu* . 28 ● **Permanenţă şi unitate istorică românească. Ţara Haţegului:** *Radu Popa*... 30 ● **Radu R. Rosetti — pagini de jurnal...** 33 ● **1941-1942. Prin Kiin spre Moscova:** *P.A. Rotmistrov*... 38 ● **Istorie la Greenwich:** *Florentina Dolghin, Ana Vădeanu*...45 ● **Campania cea mai lungă:** *Louis Allen*... 48 ● **Monede româneşti rare într-un catalog spaniol:** *Constanţa Ştirbu*... 53 ● **Cum învăţau şcolarii în Egiptul antic:** *Christiane Desroches-Noblecourt*... 54 ● **În Bucureşti, acum 50 ani...** 58 ● **30 din 30: Concursul Magazin istoric, ediţia a II-a 1986...** 43 ● **Cărţi sosite la redacţie...** 47 ● **Poşta Magazin istoric...** 62


## COPERTELE NOASTRE

① ④ **24 ianuarie 1859: Aspiraţie de veacuri a poporului român, Unirea Principatelor — un act istoric esenţial spre realizarea deplinei unităţi de stat a tuturor românilor — a fost înfăptuită prin voinţa naţiunii. (Tapiserie de Dumitru Grigoraş)**

② **Stemele reunite ale Moldovei şi Ţării Româneşti — aflate într-o impresionantă diversitate de motive şi imagini artistice, pe frontispiciile multor hrisoave solemne şi pe paginile de gardă ale unor vechi lucrări destinate „întregii semenţii româneşti" — simbolizează aspiraţia necontenită a românilor spre unire (Poporul român proclamă Unirea, p. 10)**

③ **Scene de muncă din Egiptul mileniului II î.e.n. (Cum învăţau şcolarii în Egiptul antic, p. 54)**

# ISTORIE ŞI REVOLUŢIE

Conf. dr. IULIAN CÂRŢÂNĂ,
prorector al Universităţii Bucureşti

Cu rădăcini adînc implîntate în multimilenara istorie a poporului român, în munca şi lupta sa necurmată pentru dăinuire şi existenţă demnă în lume, societatea socialistă de astăzi reprezintă concretizarea celor mai nobile idealuri de dreptate şi libertate ale poporului nostru, a aspiraţiei sale spre o viaţă mai bună, liberă, independentă. În cele peste patru decenii care s-au scurs de la marele act de voinţă al naţiunii române din august 1944, eveniment de însemnătate epocală ce a marcat începutul revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, România a cunoscut — sub conducerea Partidului Comunist Român — profunde prefaceri revoluţionare. Într-o perioadă relativ scurtă, ţara noastră a parcurs mai multe etape istorice, a trecut de la orînduirea capitalistă la orînduirea socialistă. Raportată la întreaga noastră existenţă istorică, perioada de după 1944 se constituie, cum subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu, *„drept cea mai măreaţă şi înfloritoare din întreaga dezvoltare istorico-socială a poporului român"*.

Înfăptuirea revoluţiei şi a construcţiei socialiste a transformat România dintr-o ţară agrar-industrială, slab dezvoltată, într-o ţară industrial-agrară în continuă afirmare; dintr-o ţară cu o structură socială şi politică diferenţiată şi contradictorie, bazată pe exploatarea omului de către om, într-o ţară cu o structură social-politică unitară, armonios închegată, în care, pentru totdeauna, a fost lichidată orice fel de asuprire.

Un moment de covîrşitoare importanţă, cu reverberaţii adînci asupra destinelor ţării în cursul mereu ascendent al socialismului pe pămîntul românesc, l-a constituit Congresul IX al Partidului Comunist Român, care a ales în fruntea partidului şi a ţării pe tovarăşul Nicolae Ceauşescu, marele fiu al naţiunii noastre, înflăcărat patriot şi genial gînditor al epocii contemporane, militant neobosit pentru propăşirea societăţii româneşti, strălucit continuator al operei celor mai de seamă înaintaşi ai poporului, luptător fără preget pentru cauza libertăţii şi independenţei patriei, pentru afirmarea vocaţiei sale de pace şi înţelegere între popoarele lumii. Cunoscător profund al istoriei şi al realităţilor româneşti, identificîndu-se de peste cinci decenii cu lupta poporului român pentru marile sale idealuri, tovarăşul Nicolae Ceauşescu a imprimat în toată această perioadă — prin clocotitoarea sa activitate teoretică şi practică — un dinamism fără precedent întregii noastre activităţi, un suflu nou, revoluţionar, ce a revitalizat energiile întregii naţiuni, societatea românească înregistrînd în anii de după Congresul IX progrese impresionante în toate domeniile.

Descătuşînd uriaşele energii ale poporului, deschizînd vaste posibilităţi de afirmare a capacităţii creatoare a maselor pentru edificarea unei patrii socialiste libere, independente şi suverane, Congresul IX a asigurat României o largă deschidere spre lume, un prestigiu internaţional necunoscut niciodată în trecut, de peste două decenii cuvintele România — Ceauşescu devenind pe întreaga planetă o simbolică deviză a păcii şi colaborării între popoare. În epoca deschisă de Congresul IX al partidului, nu a existat problemă internaţională de însemnătate majoră în a cărei rezolvare să nu se fi remarcat o contribuţie românească. Ideile şi argumentele din magistrala cuvîntare la sesiunea Marii Adunări Naţionale din 23 octombrie 1936, a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, propunerea preşedintelui ţării noastre privind reducerea unilaterală cu 5 la sută a armamentelor, efectivelor şi cheltuielilor militare ale României — propunere susţinută fierbinte de întregul popor, care a exprimat un *da* hotărît în cadrul referendumului din 23 noiembrie anul trecut — reprezintă un grăitor exemplu de înaltă responsabilitate istorică faţă de destinele omenirii, expresia unei permanente preocupări pentru soluţionarea marilor probleme ale contemporaneităţii în spiritul asigurării celor mai propice condiţii pentru pacea şi progresul tuturor popoarelor.

Gînditor de mare profunzime şi originalitate, tovarăşul Nicolae Ceauşescu s-a dovedit, prin activitatea sa multilaterală, un profund investigator şi cercetător al fenomenelor şi proceselor social-economice, opera sa acoperind întinse domenii ale cunoaşterii umane. O contribuţie creatoare de cea mai mare însemnătate aduce secretarul general al partidului, preşedintele ţării, la fundamentarea ştiinţei istorice româneşti, la analiza în spiritul adevărului ştiinţific a problemelor legate de trecutul, prezentul şi viitorul patriei, la elaborarea unor teze şi idei de o excepţională însemnătate pentru cercetarea istoriei naţionale şi universale.

*„Orice popor, mai cu seamă un popor cum este poporul român* — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu într-un interviu acordat în 1976 ziarului iugoslav *Delo* — *...nu poate*

*să nu pornească în elaborarea căilor de dezvoltare de la trecutul său istoric, să nu țină seamă de tradițiile sale, care, în fond, sînt suma diferitelor concepții a tot ceea ce popoarele au acumulat mai bun în trecutul lor de luptă și de dezvoltare spirituală*".

Explicînd motivele pentru care în România se acordă o atenție atît de mare tradițiilor luptei patriotice și revoluționare a înaintașilor, președintele României socialiste arată că pentru Partidul Comunist Român a fost și este o datorie de onoare de a studia, a cunoaște și a cinsti pe toți cei care au contribuit la făurirea istoriei, pe toți cei care s-au jertfit pentru dreptate socială și libertate națională. Această datorie de onoare izvorăște din însăși concepția partidului de continuator al celor mai înaintate tradiții ale poporului nostru.

Cunoașterea trecutului nu înseamnă însă numai omagierea înaintașilor, ci, în egală măsură, și desprinderea acelor învățăminte necesare ridicării pe noi trepte a moștenirii istorice a înaintașilor. Departe de a constitui doar o simplă investigare cu caracter documentar, cercetarea istorică trebuie să aibă perspectiva clară de a oferi învățăminte esențiale despre marile procese social-istorice, care să pună în evidență atît elementele valoroase, progresiste, cît și obstacolele ce au stat în calea progresului societății omenești.

În lumina acestor adevăruri, Partidul Comunist Român, secretarul său general au dat o fundamentare științifică concepției despre legătura indisolubilă dintre știința istoriei și practica social-politică, economică, întreaga activitate ideologică. Conexiunea *istorie-revoluție* este văzută în sensul că istoria are menirea să servească revoluția, să ajute la progresul necontenit al umanității; în același timp, ca disciplină a cunoașterii, istoria trebuie să se transforme ea însăși, ceea ce relevă necesitatea spiritului revoluționar în cercetarea istorică, în modul de a gîndi și interpreta faptele istorice. „*Prin esența sa*, — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — *istoria este o știință revoluționară*".

Concepția de largă cuprindere a secretarului general al partidului privind rolul istoriei a fost formulată magistral în expunerea în fața Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din 1-2 iunie 1982, document adoptat de Congresul XIII ca parte integrantă a Programului partidului. „*Istoria omenirii, deci și istoria poporului român, este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de-sine-stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou. În același timp, istoria omenirii este jalonată de relațiile dintre diferite popoare și state, de formarea și apoi dispariția unor imperii, de lupta popoarelor pentru apărarea ființei proprii, a ființei lor naționale*".

Sîntem în fața unuia din numeroasele cazuri în care secretarul general al partidului își aduce o contribuție extrem de prețioasă la dezvoltarea gîndirii social-politice românești, a teoriei revoluționare contemporane în strînsă legătură cu evoluția istorică a omenirii, punînd în evidență întreg ansamblul vieții social-umane, în care factorii naționali, ai luptei pentru independență, pentru demnitate, pace și cultură, intercondiționîndu-se cu cei sociali, au un rol de mare importanță în înțelegerea complexelor procese istorice.

În concepția secretarului general al partidului nostru, istoria este o știință cu un rol fundamental în făurirea și cimentarea conștiinței socialiste a poporului, în educarea revoluționară, patriotică a tuturor cetățenilor patriei, în primul rînd a tineretului. Întreaga operă teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu exprimă ferma și consecventa atitudine politică a militantului revoluționar, profundul său patriotism, devotamentul nețărmurit față de cauza socialismului și a păcii în lume, ea îndeamnă la interpretări adînci, de largă viziune, la ancorarea fermă în practica politică angajantă. La cota acestor exigențe este necesară dezvoltarea a însuși modului de a gîndi despre istorie, a rolului acesteia în ansamblul general al activității politico-ideologice și științifice.

Nutrită de istorie și generatoare de istorie, pornind de la marile ei învățăminte, gîndirea revoluționară despre istorie a tovarășului Nicolae Ceaușescu a deschis, cu multă cutezanță și deosebită clarviziune, noi orizonturi de înțelegere și apreciere a fenomenelor, a etapelor și personalităților istorice. Pe filonul unei valoroase tradiții, ridicate pe noi culmi în anii socialismului, secretarul general al partidului a relevat permanent rolul practic-politic al istoriei. Pornind de la ideea de excepțională importanță că „*cinstirea înaintașilor este un semn de civilizație și cultură pentru un popor*", tovarășul Nicolae Ceaușescu a realizat esențiale interpretări noi, fundamentale, asupra tuturor marilor epoci din istoria poporului nostru, cu privire la rolul maselor populare și al personalităților, a pus într-o lumină nouă contribuția țărănimii la lupta pentru libertate și unitate națională, la apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, la formarea și îmbogățirea culturii naționale. În opera teoretică a secretarului general al partidului și-au găsit răspunsuri clare o serie de probleme cu privire la rolul diferitelor forțe social-politice în marile momente istorice, la evoluția și rolul națiunii, la definirea coordonatelor fundamentale ale procesului de independență și unitate națională.

Deosebit de fertil se dovedește, pentru cercetarea istorică, conceptul de o excepțională valoare despre istoria unică și unitară a poporului român, ridicat la un înalt grad de semnificație de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, care i-a conferit o mare valoare practică, metodologică. Repudiind unele practici mai vechi, care au avut consecințe negative în gîndirea și scrierea istoriei patriei și a mișcării muncitorești, secretarul general al partidului arăta: „*Nu pot exista două istorii, una a poporului și una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea*

*Dialogul permanent al conducătorului țării și partidului cu oamenii muncii, realitate istorică a Epocii Nicolae Ceaușescu*

*Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei*".

Întreaga operă teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu evidențiază cu putere faptul că epoca socialistă a fost precedată și pregătită de progresul general istoric al societății românești din epoca modernă și contemporană. Asemenea concepție despre istorie și conexiunea ei cu problemele contemporaneității este singura cale spre explicarea științifică a faptului că edificarea societății socialiste în țara noastră este expresia unei legități istorice, că etapa socialistă, prin trăsăturile ei, conferă noi dimensiuni și valențe istoriei, legăturii ei cu procesul revoluționar, cu necesitățile multiple ale activității ideologice și educative. Formarea și propagarea, și cu ajutorul științei istorice, a sentimentului iubirii de patrie, a patriotismului revoluționar reprezintă sarcini de mare răspundere pentru slujitorii istoriei. „*Stabilirea locului în istorie, a originii și continuității în bazinul carpato-danubian ale poporului român* — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — *constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor*". România are un trecut glorios și tocmai de aceea avem datoria „*să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă*".

Alături de întregul popor, de toți oamenii muncii fără deosebire de naționalitate din patria comună, strîns uniți în jurul Partidului Comunist Român, noi istoricii exprimăm cea mai profundă recunoștință președintelui Nicolae Ceaușescu pentru că prin opera sa dăruiește națiunii noastre cea mai adevărată carte de istorie, așa după cum prin exemplul întregii sale vieți și activități, puse în slujba libertății și demnității României, a păcii și colaborării între toate națiunile, ne oferă cel mai bun exemplu al modalității prin care revoluția devine istorie. Zi de sărbătoare sufletească a poporului român, ziua de 26 ianuarie ne îndeamnă să adresăm, cu profund respect și înflăcărată dragoste, marelui conducător al României socialiste, tovarășului Nicolae Ceaușescu, urarea strămoșească *La mulți ani!* ■

# ŞTIINŢĂ ŞI PROGRES ISTORIC

Acad. RADU P. VOINEA

Iată două noţiuni care în condiţiile revoluţiei tehnico-ştiinţifice contemporane tind să definească tot mai precis sensul evoluţiei societăţii omeneşti. Pe bună dreptate se spune astăzi că bunul cel mai de preţ este inteligenţa umană încorporată în maşini, utilaje, instalaţii, dispozitive etc.

Partidul Comunist Român porneşte de la premisa că ştiinţa, cultura, activitatea spirituală sînt componente indisolubile ale uriaşului proces de edificare a socialismului şi comunismului în patria noastră. Dezvoltarea forţelor de producţie, concretizată în politica ştiinţifică de industrializare a ţării, este o necesitate obiectivă care dă naştere unui univers tehnic, un univers artificial ce se dezvoltă alături de universul natural şi care încorporează tot mai multă inteligenţă, creaţie, suflet omenesc şi, prin aceasta, el devine, poate, mai preţios decît cel natural. Tot ce s-a construit în ţara noastră, îndeosebi în ultimii 21 ani — sutele de întreprinderi noi din siderurgie, chimie, industria construcţiilor de maşini, din celelalte ramuri, marile centrale electrice, Canalul Dunăre-Marea Neagră, metroul bucureştean etc. — poartă în ele inteligenţa, geniul creator al miilor de cercetători, al milioanelor de oameni ai muncii angajaţi în realizarea acestor măreţe obiective stabilite de partidul nostru în planurile de dezvoltare şi înaintare a ţării pe noi culmi de civilizaţie şi progres.

Progresul social este adevărata măsură a timpului. El ne dă dreptul să privim cu justificată mîndrie trecutul şi cu speranţă, cu încredere şi optimism viitorul. Şi sîntem, într-adevăr, îndreptăţiţi să fim mîndri de tot ce am realizat în cele peste patru decenii de istorie nouă şi mai ales de uriaşul salt înregistrat în cei 21 ani care au trecut de la Congresul IX, de cînd în fruntea partidului şi a statului nostru se află tovarăşul Nicolae Ceauşescu — omul care a dat noi sensuri şi dimensiuni întregii noastre vieţi şi istorii.

Este meritul istoric al secretarului general al partidului nostru de a fi sesizat din timp profundele implicaţii sociale generate de revoluţia tehnico-ştiinţifică contemporană, de a fi ridicat rolul ştiinţei la cel mai înalt nivel, de a fi acţionat cu fermitate pentru asigurarea de noi condiţii materiale şi organizatorice activităţii de cercetare ştiinţifică, pentru ca aceasta să fie în măsură să răspundă eficient nevoilor crescînde ale societăţii pe care o edificăm. Din acest punct de vedere, Congresul IX al partidului a marcat o principală cotitură în domeniul cercetării ştiinţifice, atît în privinţa definirii mai exacte a locului şi rolului ei în cadrul activităţii generale de construire a socialismului, cît şi în ce priveşte organizarea şi orientarea ei.

Ceea ce mi se pare cu totul remarcabil în politica noastră generală actuală, deci şi în aceea din domeniul ştiinţei şi al cercetării ştiinţifice, este bazarea, orientarea gîndirii pe realităţi. Principiul analizei, al sprijinirii pe realitate, al unei libertăţi de gîndire, înseamnă eliberarea de dogme, de prejudecăţi, de reţete. *„Fără a aşeza la baza întregii dezvoltări tot ceea ce este mai nou în ştiinţă, în toate domeniile, nu putem construi nici societatea socialistă multilateral dezvoltată, nici comunismul. De aceea* — arată secretarul general al partidului, tovarăşul Nicolae Ceauşescu — *trebuie învăţat şi iar învăţat, studiat şi dat — ca să mă exprim într-un limbaj mai plastic — frîu liber gîndirii, creaţiei, imaginaţiei, bizuindu-ne însă pe realităţi, pe studierea cerinţelor dezvoltării economico-sociale"*. În acest context, secretarul general al partidului a intuit în mod magistral importanţa învăţămîntului ca principală formă de educaţie, de formare a omului nou, capabil să-şi construiască în mod conştient propriul viitor. Şcoala românească a suferit profunde modernizări şi readaptări înnoitoare puse sub semnul unei temeinice integrări în ampla dinamică a edificării noii societăţi. Integrarea organică — structurală şi funcţională — a învăţămîntului cu cercetarea şi producţia, concepţie revoluţionară, profund ştiinţifică a tovarăşului Nicolae Ceauşescu a constituit un moment de cotitură radicală în pregătirea forţei de muncă, în dezvoltarea multilaterală a personalităţii umane. Integrarea învăţămîntului cu cercetarea, în esenţă iniţierea încă de pe băncile şcolii în activitatea de cercetare are un rol hotărîtor în dezvoltarea aptitudinilor pentru creaţie, sădind în mintea elevilor şi studenţilor setea de a cunoaşte, dorinţa continuă de autoperfecţionare. Prin asigurarea unor condiţii optime — în primul rînd a unei baze materiale puternice şi moderne — învăţămîntul românesc a trăit o adevărată revoluţie, aducîndu-şi contribuţia la dezvoltarea economico-socială a patriei.

După victoria revoluţiei socialiste, odată cu progresul ştiinţei şi însuşindu-şi cele mai noi cuceriri ale ei, omul se transformă în făuritorul propriului său destin. Pătrunzînd tot mai adînc în tainele materiei, ale vieţii şi ale

*11 iulie 1985. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, la adunarea solemnă a Academiei Republicii Socialiste România, în cadrul căreia i-au fost conferite calitățile de membru titular și președinte de onoare al acestui înalt for științific*

societății, omul devine tot mai conștient de forța și capacitatea sa de a transforma natura, lumea, societatea în conformitate cu aspirațiile și voința sa. Adevăratului om de știință, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, îi sînt proprii curajul și cutezanța în gîndire, el nu se poate împăca cu rutina care conduce la stagnare, el caută noul, elementul progresist, revoluționar.

Punînd în fața cercetării științifice sarcina de a deveni o forță nemijlocită a producției de bunuri materiale, Congresul IX al partidului a impus regîndirea întregii activități de cercetare științifică. Pentru prima dată, după Congresul IX, planul de cercetare științifică a apărut ca o secțiune a planului general de dezvoltare. Și-a făcut loc o concepție politică nouă privind organizarea și orientarea cercetării, avînd la bază crearea unor institute centrale pe anumite domenii, prin care s-a realizat o mai bună concentrare a forțelor și o coordonare corespunzătoare a temelor din acest domeniu și, în consecință, o mai strînsă legătură între cercetare și producție, între cercetare și învățămînt. S-a creat astfel un sistem unitar și armonios, deosebit de important fiind faptul că toate aceste măsuri n-au fost aplicate decît după ce a fost verificată eficiența lor.

În baza programelor de dezvoltare generală a patriei adoptate de Congresul XIII al partidului ne aflăm astăzi într-o etapă nouă a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, etapă în care se va face un important salt calitativ, în care țara noastră va trece de la stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare la cel de țară cu nivel mediu de dezvoltare. Așa cum precizează documentele Congresului XIII, acest salt calitativ implică un accent mai puternic pe factorii intensivi, de calitate, eficiență, productivitate. În aceste condiții, cercetarea științifică și ingineria tehnologică sînt chemate să joace un rol deosebit de important. Atrăgînd atenția asupra acestui fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, în cuvîntarea rostită la cel dintîi Congres al științei și învățămîntului: *„În concordanță cu noile obiective strategice, cercetarea științifică și tehnologică, precum și învățămîntul trebuie să fie în primele rînduri în desfășurarea întregului proces revoluționar în noua etapă de dezvoltare a țării.*

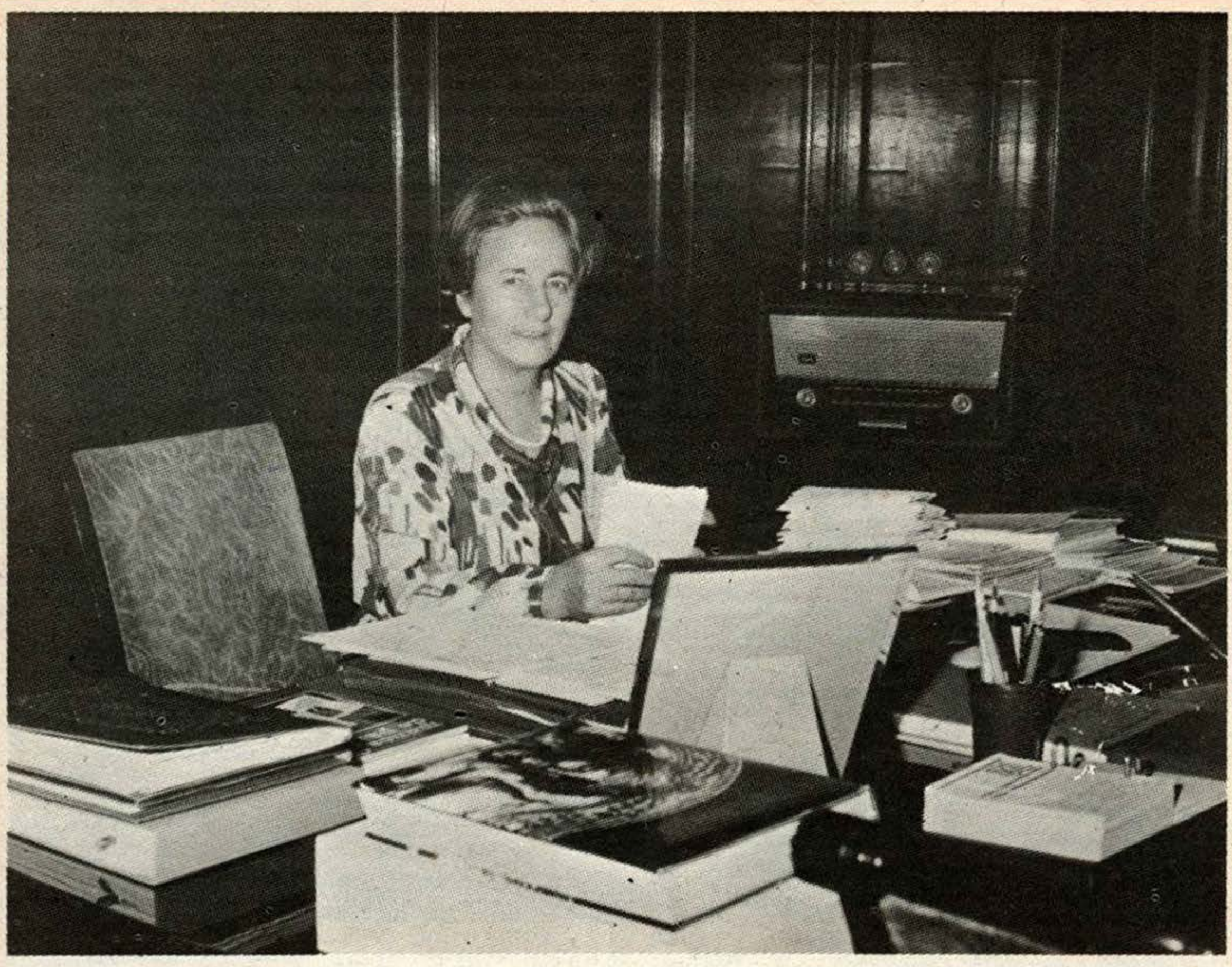

*Înfăptuirea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea impune angajarea fermă pe calea noii revoluții tehnico-științifice, de organizare a vieții economico-sociale pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.*

*Trebuie să fim pe deplin conștienți că rămînerea în urmă — în domeniul dezvoltării forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii — poate afecta puternic viitorul poporului nostru, însăși independența și suveranitatea patriei noastre.*

*Omenirea se află într-o asemenea etapă a dezvoltării în care știința reprezintă cea mai puternică forță a progresului economic și social".*

Un rol hotărîtor în organizarea efectivă, concretă a cercetării științifice și învățămîntului, în materializarea conceptului de știință ca mijloc de producție revine tovarășei Elena Ceaușescu, eminent om politic, prestigios savant de largă recunoaștere și prețuire internațională, luptător neobosit pentru transpunerea în viață a politicii interne și externe a partidului și statului nostru. Militantă a Partidului Comunist Român din anii grei ai ilegalității, participînd cu dăruire la marile bătălii pentru dreptate și libertate socială, împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, iar apoi la opera de reconstrucție a țării pe baze socialiste, tovarășa Elena Ceaușescu desfășoară o amplă activitate în prima linie a priorităților politice, ca și în sectorul cercetării științifice. Din înaltele funcții de partid și de stat pe care le îndeplinește — membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului — tovarășa Elena Ceaușescu, se arăta în scrisoarea adresată în 1986 de Comitetul Politic Executiv cu prilejul zilei sale de naștere, își aduce o contribuție de înaltă competență și răspundere *„la elaborarea și înfăptuirea în viață a măreților planuri și programe de dezvoltare economico-socială a patriei, la perfecționarea organizării și conducerii societății, la progresul continuu al cercetării științifice și aplicarea largă în producție a rezultatelor acesteia, la înfăptuirea neabătută a programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism"*.

Coordonarea amplă a activității de cercetare științifică la nivel național pe care a exercitat-o mulți ani Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, sub președinția tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, s-a materializat în rezultate deosebit de bogate. Îmbinînd munca de concepție cu cea organizatorică, tovarășa Elena Ceaușescu a mobilizat exemplar întregul potențial științific al țării pentru traduce-

rea în fapte a politicii partidului în domeniul ştiinţei şi al ingineriei tehnologice, pentru a contribui cu promptitudine şi eficienţă la amplul proces de făurire a civilizaţiei socialiste, a unei industrii moderne, a unei economii înfloritoare, pentru afirmarea plenară a prestigiului ştiinţei româneşti în lume. Un rol hotărîtor a avut tovarăşa Elena Ceauşescu în elaborarea programelor prioritare de cercetare ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică şi în traducerea în viaţă a acestor programe.

Ca urmare a preocupării permanente pentru perfecţionarea conducerii tuturor domeniilor de activitate, primul Congres al ştiinţei şi învăţămîntului a creat un organism nou de conducere unică şi democratică — Consiliul Naţional al Ştiinţei şi Învăţămîntului. Prin această măsură s-a asigurat o conlucrare mai bună şi permanentă între ştiinţă şi învăţămînt, în realizarea progresului tehnico-ştiinţific şi în introducerea mai rapidă în producţie şi învăţămînt a celor mai noi cuceriri ale ştiinţei şi cunoaşterii umane în general, deschizîndu-se o perspectivă nouă activităţii de cercetare ştiinţifică şi învăţămîntului.

Alegerea ca preşedinte al Consiliului Naţional al Ştiinţei şi Învăţămîntului, într-un moment în care cercetarea ştiinţifică este chemată să-şi aducă o importantă contribuţie la progresul multilateral al societăţii noastre, a constituit o recunoaştere unanimă a meritelor deosebite pe care academician doctor inginer Elena Ceauşescu le are în dezvoltarea şi coordonarea acestor importante sectoare ale construcţiei socialiste. Această alegere constituie o chezăşie sigură a înfăptuirii programelor de cercetare stabilite de Congresul XIII al partidului la nivelul celor mai înalte exigenţe, dezvoltarea în continuare a ştiinţei şi învăţămîntului. Subliniind necesitatea sporirii calităţii muncii în toate sectoarele de activitate pentru înfăptuirea la parametrii optimi a programelor generale stabilite de Congresul XIII pentru dezvoltarea patriei, tovarăşa Elena Ceauşescu arăta, în cuvîntarea la Plenara Consiliului Naţional al Ştiinţei şi Învăţămîntului din 30 octombrie 1986: *„În înfăptuirea politicii generale de construcţie socialistă, partidul şi statul nostru pornesc de la faptul că ştiinţa constituie factorul primordial al progresului contemporan, că societatea socialistă multilateral dezvoltată şi societatea comunistă pot fi edificate cu succes numai pe baza celor mai înaintate cuceriri ale ştiinţei şi tehnicii. De aici decurge şi necesitatea de a desfăşura larg noua revoluţie tehnico-ştiinţifică şi noua revoluţie agrară în ţara noastră, ceea ce presupune realizarea unor profunde schimbări revoluţionare în tehnică, în organizarea muncii, în însuşi modul de a gîndi şi acţiona al oamenilor"*.

Desfăşurînd o amplă activitate pe tărîm social şi politic, aducîndu-şi, alături de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, o contribuţie de mare valoare la elaborarea şi înfăptuirea neabătută a politicii partidului nostru de edificare a societăţii socialiste multilateral dezvoltate, tovarăşa Elena Ceauşescu s-a impus în conştiinţa poporului nostru ca un exemplu de muncă şi dăruire pentru împlinirea nobilelor idealuri de prosperitate şi progres a patriei, de ridicare a ei pe noi culmi de civilizaţie.

Ştiinţa românească datorează tovarăşei Elena Ceauşescu o operă de excepţională însemnătate, care se constituie într-o remarcabilă contribuţie la continuarea prestigioaselor sale tradiţii, într-o expresie elocventă a potenţialului de creaţie naţional. Prin lucrările sale teoretice, prin contribuţiile practice aduse în domeniul chimiei macromoleculare, tovarăşa Elena Ceauşescu şi-a înscris numele în rîndul marilor savanţi români ai tuturor timpurilor. Lucrările sale ştiinţifice au fost traduse aproape în toate limbile de circulaţie mondială, avînd o înaltă valoare de referinţă în ramurile de vîrf ale chimiei moderne. Largul ecou de care se bucură în străinătate opera ştiinţifică a tovarăşei Elena Ceauşescu, înaltele distincţii şi titluri ştiinţifice care i-au fost conferite de prestigioase instituţii şi foruri ştiinţifice culturale şi de învăţămînt din cele mai diverse ţări ale lumii constituie o firească şi binemeritată recunoaştere a contribuţiei tovarăşei academician doctor inginer Elena Ceauşescu — savant de renume mondial — la îmbogăţirea tezaurului universal al cunoaşterii ştiinţifice.

Militînd neobosit pentru o largă comunicare şi cooperare internaţională în domeniul cercetării ştiinţifice, tovarăşa Elena Ceauşescu a desfăşurat şi desfăşoară o rodnică activitate în calitate de preşedintă a Comitetului Naţional Român „Oamenii de ştiinţă şi pacea", depunînd eforturi susţinute pentru ca toate cuceririle ştiinţei şi tehnicii să devină accesibile tuturor ţărilor, îndeosebi celor în curs de dezvoltare, pentru ca aceste cuceriri să contribuie la lichidarea subdezvoltării şi înaintarea mai rapidă a omenirii pe calea progresului economic şi social. În acest sens, trebuie subliniată preocuparea în vederea constituirii unui front unitar al tuturor oamenilor de ştiinţă ai omenirii pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru salvarea lumii de la catastrofa nucleară, pentru ca rezultatele cercetării ştiinţifice să fie puse exclusiv în slujba progresului şi civilizaţiei, pentru a asigura fiecărui om dreptul său fundamental la pace, la viaţă liberă şi demnă.

Este mobilizator şi ne dă sentimentul încrederii cînd constatăm că în zilele noastre, graţie politicii generale a partidului, a prientărilor secretarului său general şi, aş spune, mai ales datorită exemplului pe care îl oferă opera teoretică şi practică a tovarăşului Nicolae Ceauşescu, ştiinţa românească a încetat a mai fi o ştiinţă pentru ştiinţă, ci o ştiinţă pentru nevoile societăţii, legată strîns de practică, de viaţă. Este confirmarea deplină a ideilor ce se desprind din documentele partidului nostru care cer ca gîndirea, cercetarea ştiinţifică să premeargă procesului de producţie, de dezvoltare social-economică a ţării. Cercetarea ştiinţifică are datoria prioritară de a prefigura viitorul şi de a contribui la edificarea în mod conştient a noii istorii, care să ducă ţara noastră pe înălţimile civilizaţiei şi progresului. ■

# 24 ianuarie 1859

# POPORUL ROMÂN PROCLAMĂ UNIREA

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

„Am fost martorii unui fapt nemaivăzut, cînd într-o adunare se alege un principe în unanimitate... Alegerea colonelului Cuza reprezintă triumful deplin al ideilor unioniste și liberale... E greu, totodată, să ne închipuim cu cît entuziasm a fost primită peste tot această alegere, entuziasm care se manifestă prin cele mai călduroase demonstrații. Moldovenii au dovedit astfel că sînt la înălțimea speranțelor care se puseseră în ei".

Astfel relata superiorilor săi de la Paris consulul Franței la Iași, Victor Place, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza, la 5/17 ianuarie 1859, ca domnitor de către Adunarea electivă a Moldovei, act ce marca un pas important spre realizarea Unirii țărilor române surori Moldova și Muntenia.

Peste nici douăzeci de zile, la 24 ianuarie/5 februarie 1859, Adunarea electivă a Munteniei îl desemna, la București, ca domnitor tot pe Alexandru Ioan Cuza, punînd astfel bazele unirii depline a Principatelor. Din București, Jacques Poumay, consulul Belgiei în țările române, transmitea la Bruxelles: „Numirea [lui Cuza] fu primită cu vii aclamații... La ieșirea din sală [deputații] fură duși în brațe triumfal... Seara, orașul era strălucitor iluminat, pe clădirile publice erau pancarte cu înscrisuri «Trăiască Cuza»; poporul în masă purtînd torțe a parcurs străzile cu muzică militară în frunte, oprindu-se la casele deputaților... pentru a-și manifesta bucuria.

Aceste plimbări nocturne, care nu au fost tulburate de nici un act blamabil, durară pînă la o oră destul de avansată și totul reintră în ordine.

Acest rezultat, la care nimeni nu se putea aștepta, nu este pus decît pe seama presiunii pe care poporul român, care dorește cu orice preț Unirea, a exercitat-o asupra deputaților...".

Două mărturii din numeroase altele — documente diplomatice, articole de presă, memorii, diverse scrieri — ce reflectă largul ecou european al Unirii, mo-

*24 ianuarie 1859: Proclamarea Unirii Principatelor (detaliu dintr-un tablou de Th. Aman)*

dul strălucit în care românii şi-au afirmat, la mijlocul veacului trecut, îndreptăţirea şi justeţea istorică a cauzei naţionale, înfăptuind Unirea prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, o parte din aceste documente fiind publicate în lucrarea *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conştiinţa europeană* (vol. I — documente externe, vol. II — texte străine), Bucureşti, 1984.

## Voinţa unanimă a maselor

Una din principalele idei pe care le reliefează aceste documente este aceea că românii au avut rolul hotărîtor în realizarea Unirii, manifestîndu-se şi acţionînd permanent pentru aceasta. Intrată într-o fază hotărîtoare în conjunctura internaţională creată prin înfrîngerea Rusiei în Războiul Crimeii, lupta românilor pentru unitate, voinţa lor de a trăi uniţi între hotarele aceluiaşi stat suveran, au făcut ca problema Unirii să fie adusă în dezbaterile Congresului de pace de la Paris, care avea drept scop principal stabilirea „echilibrului european"[1].

După cum se ştie, Congresul de pace de la Paris a fost precedat, în 1854, de o Conferinţă a Puterilor europene (Anglia, Franţa, Austria, Rusia şi Turcia) la Viena. Se luase atunci în discuţie trecerea celor două ţări române sub protectoratul colectiv al Puterilor europene, ceea ce impunea şi schimbarea statutului lor de organizare.

Neputîndu-se ajunge la o înţelegere deplină asupra tuturor condiţiilor de pace pe care trebuia să le accepte Rusia, Conferinţa de la Viena şi-a întrerupt lucrările, fără nici un rezultat. Pentru ţările române însă însemnătatea ei consta în aceea că a luat, pentru prima dată, în discuţie *problema Unirii* Moldovei cu Muntenia, evidenţiind, în acelaşi timp, şi poziţia Marilor Puteri faţă de acest deziderat istoric al poporului român.

Congresul de pace de la Paris şi-a deschis lucrările la 18 februarie 1856. Participau reprezentanţii Porţii, Austriei, Franţei, Angliei, Rusiei, Sardiniei şi Prusiei. „Înainte de a se atinge chestiunea noii organizări a Principatelor — arăta la 8 martie 1856 reprezentantul Franţei, Al. Walewski — este de cercetat dacă ele trebuie a mai trăi sub o organizare separată şi dacă nu ar fi în interesul, atît al acestor ţări cît şi al Europei, ca ele să fie întrunite într-un singur stat".

În funcţie de interesele pe care le aveau în această parte a Europei, celelalte Puteri au subscris sau nu la ideea Unirii. Astfel, delegatul Angliei, G. Clarendon, a sprijinit propunerea lui Walewski, arătînd că „dorinţele poporului trebuiesc luate în seamă". Prinţul Alexei F. Orlov, reprezentantul Rusiei, s-a situat pe aceeaşi poziţie, afirmînd că „guvernul său era pentru Unire". În schimb, reprezentanţii Turciei şi Austriei, Ali paşa şi, respectiv, contele K. F. Buol, au combătut ideea că unirea ar fi fost cu adevărat dorită de Principate.

Documentele diplomatice ale vremii aduc mărturia faptului că guvernele, cabinetele diplomatice europene urmăreau cu atenţie modul în care Congresul de pace abordase problema Unirii românilor. De la Constantinopol, Blondeel von Coelebroeck, ministrul Belgiei la Poartă, îi scria şefului său de la Bruxelles, la 21 iunie 1856: „Principatele vor fi ele însele consultate asupra reorganizării lor, [inclusiv] pentru că este sigur că ele se vor pronunţa energic şi unanim pentru Unire". Tot la 21 iunie 1856 şi tot din Constantinopol, ministrul Regatului celor două Sicilii, Ed. Targioni, consemna într-un raport: „E neîndoielnic că opiniile populaţiei din Valahia şi Moldova sînt unanime în această privinţă: cer Unirea...".

Cum se ştie, Congresul de pace de la Paris a hotărît ca locuitorii Principatelor să se pronunţe asupra Unirii în cadrul Divanurilor ad-hoc, alese de ţară. Urmărind cu atenţie desfăşurarea evenimentelor din Principate, cancelariile diplomatice ale vremii înregistrau, tot mai pregnant, voinţa românilor de a împlini Unirea. „Divanurile — scria la 10 aprilie 1857 Barão [baronul] de Roboredos, ambasadorul portughez la Viena — se vor reuni în Principate, însă nu încape nici o îndoială în privinţa rezoluţiei pe care o vor lua aceste Adunări în chestiunea Unirii celor două ţări, întrucît opinia publică s-a pronunţat deja în favoarea acestei Uniri". Din Petersburg, A. Gorceakov, cancelar şi ministru de externe al guvernului ţarist, îi transmitea ambasadorului rus la Paris, P. Kiseleff, că, în Principate, trebuia să „prevaleze o libertate absolută în exprimarea dorinţelor ţării" şi „deci, că Divanurile au, în aceeaşi măsură, dreptul de a da glas voinţei de reunire a Principatelor".

## Un singur stat — România

Dorinţa unanimă a românilor de a se uni este subliniată şi de alte documente diplomatice din acelaşi an 1857. Astfel, la 10 octombrie 1857, E. Jooris, însărcinatul cu afaceri al Belgiei la Constantinopol, îi scria ministrului de externe belgian, Ch. Vilain, pe marginea alegerilor pentru Adunările ad-hoc din cele două ţări române: „Ultimele ştiri oficiale pe care le-am primit din Principate dau drept rezultat al votului o majoritate importantă în favoarea Unirii". Era remarcat faptul că unioniştii năzuiau la crearea unui stat român independent, în care să fie reuniţi toţi românii care trăiau în ţinuturi aflate sub dominaţie străină.

La 16 octombrie 1857, Ali paşa, ministrul de externe otoman, într-o depeşă adresată reprezentanţilor Porţii pe lîngă statele semnatare ale Tratatului de pace de la Paris, se arăta îngrijorat de opţiunile exprimate de Adunările ad-hoc ale Munteniei şi Moldovei, opţiuni în fruntea cărora se afla „Unirea celor două

[1] *Magazin istoric*, nr. 1/1975.

provincii sub numele de România". Ministrul otoman sublinia că nici nu se putea aştepta la alt rezultat al alegerilor, atîta timp cît la ele „au participat cu atîta ardoare acei oameni pătrunşi de ideile care erau pe punctul de a răsturna întreaga Europă în anul 1848".

Revolutia română de la 1848, după cum se ştie, înscrisese între obiectivele sale pr oritare realizarea unităţii naţionale, cheia de boltă a edificiului statal, după cum o numea Mihail Kogălniceanu. Pentru unirea cu ţara se pronunţaseră şi românii transilvăneni în memorabila adunare din 3/15 mai 1848 de la Blaj. Amintind de cerinţele formu ate de revoluţionarii români la 1848, L. Béclard, agent politic şi consul general francez pentru Principate, îi scria, la 9 februarie 1858, ambasadorului Franţei la Constantinopol, Ed. Thouvenel: „Divanurile au cerut ca cele două Principate să fie reunite în unul singur. Iată revoluţionarii!... Aceasta nu te duce oare cu gîndul la zilele nefaste din 1848?"

O semnificativă recunoaştere a drepturilor românilor de a se uni găsim în raportul Comisiei europene pentru Principate, adresat la 1/13 aprilie 1858 Congresului celor şapte puteri care urma să se deschidă la Paris la 10/22 mai 1858 şi în cadrul căruia avea să se dezbată viitoarea organizare a Principatelor române. Comisia amintită constata că, atît în Muntenia cît şi în Moldova, Adunările ad-hoc se exprimaseră în mod hotărît pentru Unire. Prin Convenţia de la Paris, semnată la 7/19 august 1858, în ultima zi a Congresului, s-a stabilit, încă din primul articol, constituirea celor două Principate într-un corp comun „sub denumirea de «Principatele Unite Moldova şi Valahia»", fiecare cu domn, guvern şi adunare legiuitoare proprie.

Deşi prin prevederile Convenţiei din 1858 se încerca, de fapt, menţinerea separării celor două Principate, împotriva voinţei unanime a poporului, românii au ştiut să depăşească aceste prevederi, împlinind unirea în fapt. Mărturiile şi documentele diplomatice ale vremii evidenţiază faptul că aplicarea în practică a stipulaţiilor Convenţiei şi desfăşurarea alegerilor au pus în lumină, cu şi mai mare pregnanţă, voinţa unanimă a românilor de a se uni într-un singur stat, sub un singur domnitor. „Numeroase indicii — scria V. Place la 3 ianuarie 1859 către Al. Walewski — mă fac să presupun că moldovenii, la deschiderea noii Adunări [Adunarea Electivă] vor reveni la bazele puse de către Divanurile ad-hoc în virtutea Tratatului de la Paris şi vor proclama din nou, dar de această dată de o manieră definitivă, în acord cu valahii [muntenii], Unirea..." Trimisul extraordinar şi ministrul plenipotenţiar al Austriei la Londra, Rudolf von Apponyi, într-un raport adresat şefului său, K.F. Buol, la 10 ianuarie 1859, constata că alegerile din Moldova constituiau „o demonstraţie strălucită în favoarea Unirii".

## De la Unire la Independenţă

Proclamarea lui Cuza ca domn al Moldovei, arăta Victor Place într-un alt raport trimis din Iaşi la 24 ianuarie, a dat cele mai mari speranţe de împlinire a Unirii. „Fiecare priveşte astăzi Unirea ca pe un fapt împlinit. Creşterea prestigiului partidei naţionale unioniste, al principelui şi al miniştrilor săi în cadrul Adunării s-a realizat atît de strălucit, că nu mai e nimeni să gîndească la posibilitatea de menţinere a separării... Toţi, inclusiv principele, s-au angajat să acţioneze în continuare în acest scop".

La 24 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Munteniei l-a proclamat tot pe Cuza domn, realizîndu-se astfel unirea celor două principate, unire dorită de toţi românii. Observatorilor politici şi diplomatici de la Bucureşti nu le-a scăpat şi un fapt fără precedent pînă atunci în practica desemnării noului cîrmuitor al ţării: participarea masivă a maselor populare, cum am văzut că remarca consulul Belgiei, Jacques Poumay, într-un raport citat la începutul acestor pagini. La rîndul său, consulul general al Marii Britanii, Robert G. Colquhoun, releva prezenţa maselor populare din Capitală şi din împrejurimi, venite „la Bucureşti să-şi aleagă principele". Erau, cum remarcă acelaşi diplomat, „aproximativ 15 000 oameni", ţărani şi lucrători.

Hotărîrea românilor de a apăra şi consolida Unirea era subliniată şi de consulul Marii Britanii la Iaşi, H.A. Churchill, care, într-o telegramă trimisă imediat după desemnarea lui Cuza ca domn al Munteniei, arăta: „Alegerea lui Cuza în Valahia a creat un mare entuziasm aici [la Iaşi]. Se consideră că s-a efectuat un mare pas spre Unire, dacă nu i se vor opune măsuri puternice. În jurnalele din Moldova s-a declarat clar că, dacă Poarta va îndrăzni să refuze învestitura, românii îi vor respinge autoritatea şi, de la primul pînă la ultimul, îşi vor apăra drepturile pînă la capăt".

La Poartă, ştirea dublei alegeri a lui Cuza a fost primită, după cum notează A. de Lallemand, însărcinatul cu afaceri al Franţei la Istanbul, „cu stupefacţie". Fuad paşa, ministrul de externe otoman, preconiza chiar o intervenţie militară în Principate, declarînd că „se angajează personal... să restabilească ordinea în Principatele Unite". Eduardo Targioni, ministrul plenipotenţiar al Regatului celor două Sicilii la Constantinopol, îşi informa ministrul său de externe că „guvernul otoman pregăteşte concentrarea unui corp de armată pe malul Dunării, în care scop a chemat sub arme un anumit număr de rezervişti".

Documentele vremii relevă, de asemenea, că mişcarea în favoarea Unirii căpătase o atît de mare amploare, încît ea depăşise graniţele celor două principate, trecînd şi în celelalte provincii româneşti, aflate sub dominaţie străină. La 23 ianuarie 1859, deci în preziua alegerii lui Cuza ca domn al Unirii, comandantul

general cezaro-crăiesc al Banatului, J. Coronini, ordona comandantului Regimentului 9 jandarmerie să ia cele mai severe măsuri împotriva emisarilor veniți din Principate care propagau în rîndul românilor din monarhie idei unioniste. „Situația din Principatele Dunărene — arăta Coronini — devine din zi în zi tot mai neliniștitoare; ea este alimentată de o partidă care și-a propus ca sarcină să se atingă în mod ticălos chiar de Monarhia austriacă, prin trimiterea unor indivizi a căror activitate tinde să atragă bărbați cu sentimente similare și să-i folosească apoi ca emisari în Banat și Transilvania, care să-i prelucreze pe supușii cezaro-crăiești, în special pe cei de naționalitate română și sîrbă, pentru o unire cu statul moldo-valah, respectiv cu Serbia".

Printr-o diplomație de-o deosebită abilitate și mobilitate, avînd un puternic reazem în voința unanimă a maselor populare, românii reușiseră la 24 ianuarie 1859 să pună puterile europene în fața faptului împlinit al Unirii. Urma concentrarea eforturilor spre dobîndirea deplinei independențe a statului român. În acest sens, ilustrativă este replica ambasadorului Austriei la Paris, J.A. Hübner, eare, într-o discuție cu împărăteasa Eugenia, soția lui Napoleon III, comentînd alegerea lui Cuza pe tronul Principatelor Unite, remarca fără echivoc: „Acolo [în Principate] se vrea independența, iar spre a se atinge acest scop se votează pentru Unire".

Peste nici două decenii, în 1877-1878, luptînd cu deosebit eroism pe cîmpurile de bătălie din sudul Dunării, românii aveau să consfințească independența deplină a statului, deschizînd astfel perspectiva înfăptuirii marelui obiectiv politic pentru realizarea deplinei unități statale — reunirea Transilvaniei cu patria mamă[1], act istoric înfăptuit prin voința națională la 1 Decembrie 1918. ■

[1] *Magazin istoric*, nr. 11, 12/1986.

# Martor și cronicar al Unirii

## TEODOR VÂRGOLICI

**Personalitate reprezentativă a culturii românești de la jumătatea veacului trecut, Dimitrie Bolintineanu (1825-1872) a fost nu numai un poet de seamă al epocii sale, ci și un devotat slujitor al înaltelor cauze ale libertății, unității naționale și dreptății sociale.**

**A desfășurat, paralel cu munca sa literară, și o susținută activitate politică, participînd la două evenimente de o deosebită importanță în viața românilor din secolul trecut: revoluția de la 1848 și Unirea din 1859.**

**În timpul revoluției a condus publicația** Popolul suveran, **al cărei prim număr a apărut la 19 iunie 1848, sub deviza „Libertate, egalitate, fraternitate!". După înăbușirea revoluției, Bolintineanu, la fel ca alți patrioți, a fost silit să la calea exilului. La Paris, apoi la Constantinopol, a continuat să desfășoare o neobosită activitate în sprijinul cauzei românești. A fost unul dintre semnatarii unei** Protestații a românilor din Valahia, **scrisă de exilații români și adresată guvernelor Angliei, Franței, Austriei și Prusiei. A publicat, de asemenea, lucrările** Les Principautés Roumaines **(1854) și** L'Autriche, La Turquie et les Moldo-Valaques **(1856), în care prezenta temeiurile luptei românilor pentru unitate și independență națională.**

**A revenit în țară în octombrie 1857, după aproape zece ani de pribegie.**

## Demni frați de a fi uniți

Întors între ai săi, Dimitrie Bolintineanu s-a angajat în lupta pentru Unire, pentru afirmarea idealurilor democratice și patriotice ale maselor populare. Singura armă de luptă de care dispunea era pana, iar singura posibilitate de a acționa, de a interveni eficient în desfășurarea evenimentelor era cuvîntul scris, publicistica. Și astfel, a înființat și a condus gazeta *Dimbovița*, apărută la 11 octombrie 1858 și al cărei obiectiv major a fost susținerea înfăptuirii unității naționale.

Unirea — sublinia el în paginile acestei publicații — era o necesitate istorică și legitimă a națiunii române și se impunea a fi transformată într-o

*D. Bolintineanu — luptător, în slovă și faptă, pentru Unire (fotografie mai puțin cunoscută aflată la cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.S.R.)*

realitate practică. În articolul *Principatele Unite*, apărut în *Dimboviţa* din 6 decembrie 1858, Bolintineanu scria: „A merge o ţară pe o cale şi alta pe altă cale, ar fi să adeverim relele profeţii ale gazetelor streine răuvoitoare: că nu sîntem copţi pentru nici un fel de unire şi, prin urmare, pentru viaţa naţională, că unirea a fost cerută sub influinţa momentanie a împrejurărilor politice din anul încetat şi a ideilor cîştigate în ţări streine de o minoritate de oameni ale căror sentimente nu sînt acelea ale naţiei române". Deci, argumenta mai departe D. Bolintineanu, „toate aceste cuvinte vin în ajutorul credinţei că de acum înainte trebuie să facem astfel încît calea ce va lua o ţară să nu fie opusă cu ceea ce va lua o altă ţară; că înainte de toate, să nu simţim nimic, să nu gîndim nimic, să nu facem nimic, fără sora noastră, nici ea fără sora ei".

În virtutea acestor principii, D. Bolintineanu a salutat cu entuziasm alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn al Moldovei, subliniind într-un articol apărut în *Dîmboviţa* din 7 ianuarie 1859: „Ceea ce vedem mai cu plăcere în această alegere este nu persoana alesului, ci principiul de care ţine alesul. Astfel putem zice că în Moldova viitorul a învins trecutul". De aceea, alegerea lui Alexandru Ioan Cuza şi ca domn al Munteniei, prin care se realiza năzuinţa de veacuri a poporului român şi se deschidea totodată o nouă şi luminoasă pagină în istoria ţării, a vibrat profund în inima şi conştiinţa scriitorului, l-a umplut de bucurie, mîndrie şi nădejde, scriind în *Dîmboviţa* din 24 ianuarie 1859: „Printr-această faptă se constată că dacă fraţii noştri de peste Milcov au dat exemplu de simtimente patriotice antice, românii de dincoaci de Milcov au răspuns cu aceeaşi mărire. Demni fraţi de a fi uniţi, ei au dovedit astăzi încă o dată într-această luptă nobilă şi sublimă de cele mai rari sacrifice şi abnegaţii".

În perioada domniei lui Cuza, Dimitrie Bolintineanu s-a situat printre cele mai de seamă figuri de patrioţi care au contribuit la consolidarea României moderne. Prieten şi colaborator intim al lui Cuza, s-a numărat printre principalii promotori şi realizatori ai marilor reforme din timpul Unirii, care au înscris pagini luminoase în istoria poporului nostru. La 23 mai 1860 a fost numit „comisar din partea Ţării Româneşti la Comisia Dunăreană". În această calitate a făcut parte din suita domnitorului în vizita pe care a întreprins-o, în septembrie 1860, la Constantinopol[1].

Călătoria lui Cuza, descrisă de D. Bolintineanu în broşura *Vizita domnitorului Principatelor Unite la Constantinopole*, publicată chiar în 1860, a avut un mare răsunet pe plan internaţional, impunînd demnitatea domnitorului român şi prestigiul naţiunii noastre. Cuza a fost primit cu toate onorurile cuvenite unui suveran, tratat cu deosebit respect de sultan şi de către membrii corpului diplomatic. „Această călătorie — scria Bolintineanu — pînă astăzi este singură de felul său. Vizita M.[ajestăţii] S.[ale], în adevăr, deşi subordonată voinţei Europei, are aerul unei întrevederi a doi suverani în care cel mai interesat în cestiune este imperatorul otomanilor. Niciodată în cazuri de această natură, Poarta Otomană nu a exprimat atîta dorinţă de a vedea un domn român în capitala Turciei; niciodată nu au oferit mai multe onori aleşilor românilor. Însă niciodată un domn român nu a arătat mai multă demnitate, fiertate [mîndrie] naţională şi mai puţină grabă de a face această vizită impusă de tractate".

## Sfetnic şi prieten

Bucurîndu-se de încrederea şi preţuirea lui Cuza, D. Bolintineanu a deţinut, în 1861, funcţia de ministru secretar de stat la Departamentul Trebilor Străine, în guvernul prezidat de Ştefan Golescu. Cînd s-a deschis Conferinţa puterilor garante, la 13/25 septembrie 1861, la Constantinopol, domnitorul l-a trimis pe D. Bolintineanu ca reprezentant personal al său, pentru a-l ţine la curent cu mersul lucrărilor şi, totodată, pentru a fi util acţiunilor întreprinse de agentul nostru diplomatic, Costache Negri.

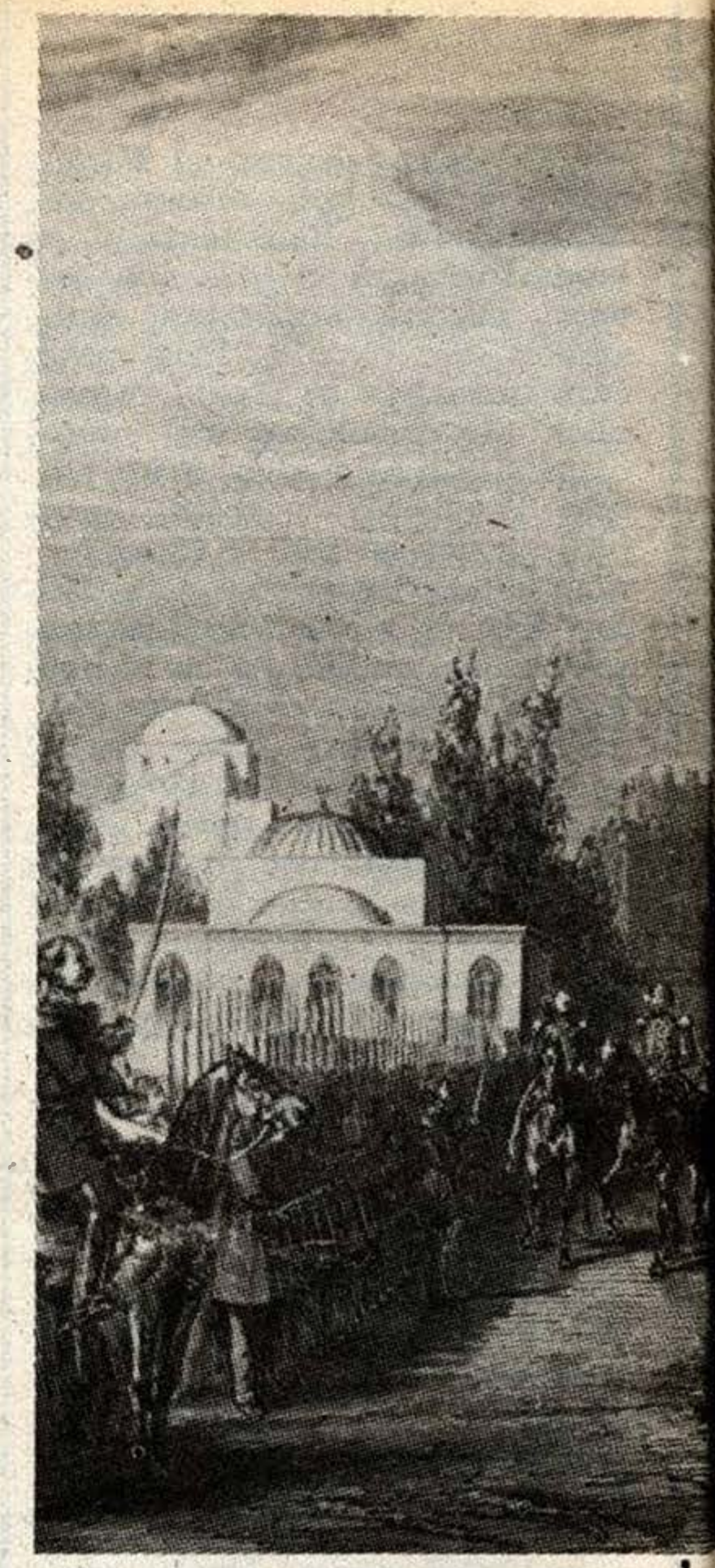

Detalii deosebit de interesante în ceea ce priveşte orientările poetului în această perioadă ne oferă lucrarea sa, *Cestiunea Unirii la Constantinopole*, publicată în 1861. Scriitorul susţine ideea că Unirea deplină trebuie proclamată de însăşi naţiunea română, în numele dreptului de autonomie şi independenţă, demonstrînd compatrioţilor săi că numai ei sînt chemaţi să-şi impună voinţa în faţa puterilor străine: „Unirea este cum românii vor voi să fie. Cine poate vreodată să ne oprească de a fi uniţi, cînd noi vom voi a rămîne uniţi, să ne violeze dreptul de autonomie, cînd noi vom voi să

[1] *Magazin istoric* nr. 5/1973.

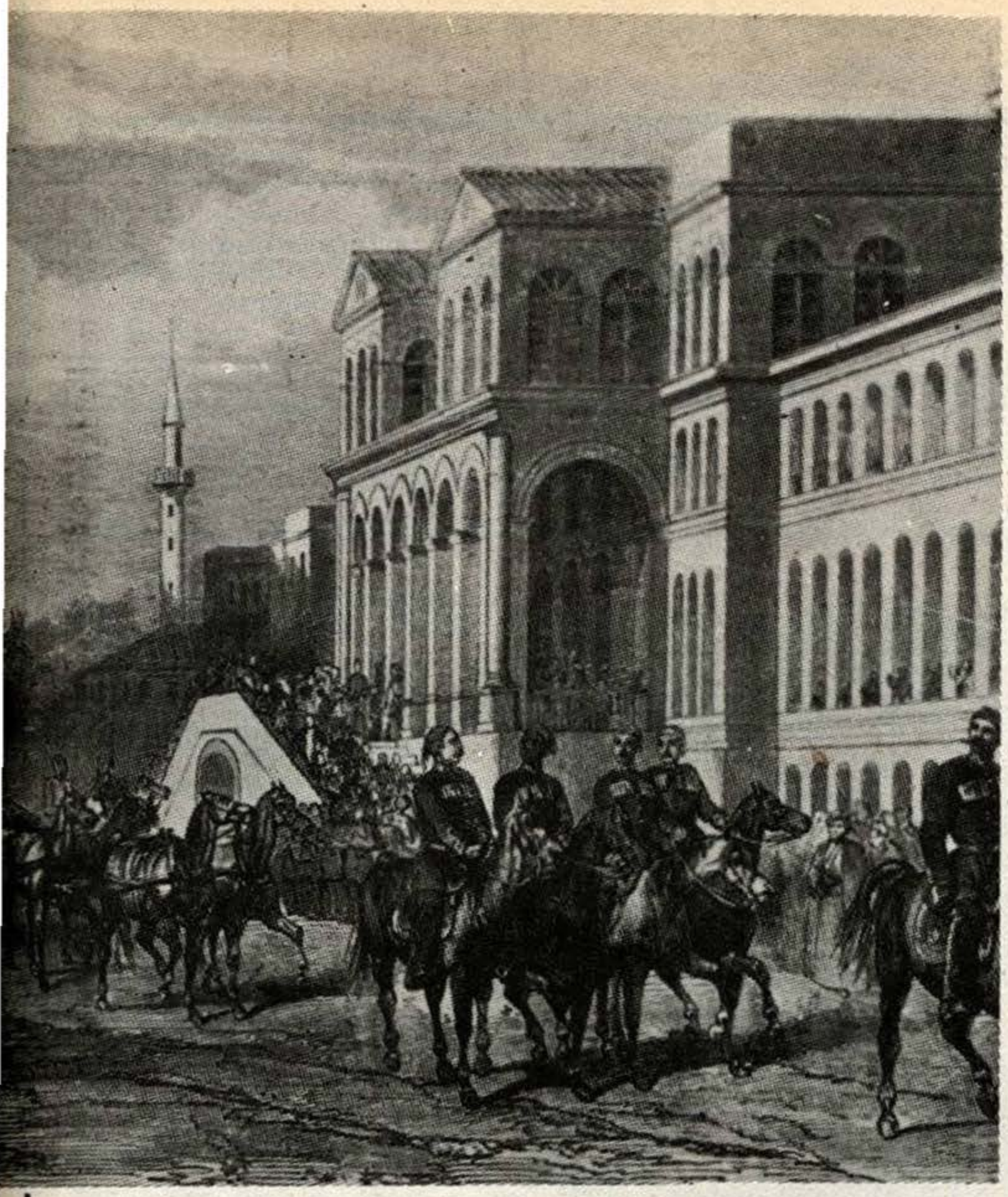

*Vizita lui Al. I. Cuza, în 1860, la Constantinopol imortalizată într-un desen publicat de revista franceză* L'Illustration

fie respectat?". D. Bolintineanu nu se mulțumea însă a formula întrebări, ci îndemna la acțiune, cu luciditate: „Dar românii ce fac? Aici este întrebarea cea mai serioasă. O națiune nu-și asigură pentru mult timp libertățile sale prin tractate; între străini tractatele devin nule cînd nu sunt sprijinite de puterile morale și materiale... Unii găsesc că firmanul prin oarecare articole violează drepturile de autonomie și trebuie a protesta. Suntem cu totul de această părere, însă iată cum: Unirea este recunoscută de puterile garante. Românii nu au decît să o proclame!".

Începînd din primăvara anului 1863, Bolintineanu s-a angajat într-o susținută activitate publicistică, axîndu-se pe problemele esențiale din timpul Unirii. Ceea ce îl preocupa, într-o largă măsură, era legea electorală, cerînd transformarea ei, pe baze democratice, prin acordarea dreptului de a alege și de a fi ales unui număr cît mai mare de cetățeni, indiferent de starea materială și de poziția socială. În amplul articol *Adunările generale la români*, apărut în ziarul *Reforma*, începînd cu numărul din 11 iunie 1863, scria: „Una din cestiunile ce ne leagă mai mult cu cestiunea îmbunătățirei soartei țăranilor este neapărat cestiunea lărgirii votului electoral. Una nu poate să fie fără cealaltă". Continuîndu-și articolul, în numărul din 13 iunie 1863, argumenta că poporul însuși, nu boierimea, reprezintă voința națiunii: „Să nu uităm că sunt două elemente în luptă: guvernul și aristocrația. Poporul nu a vorbit încă. Dacă vreodată va intra în luptă pe acest tărîm, nu o va face nici pentru folosul domnilor, nici pentru folosul aristocrației, dar pentru folosul națiunii întregi". Convingerea că votul trebuia să fie universal, acordat întregii națiuni, o exprima categoric în cea de a treia parte a articolului, la 16 iunie 1863: „Noi nu cerem întinderea votului alegător nici din punctul de vedere al intereselor guvernului, dar nici din punctul de vedere al intereselor unei clase. O cerem pentru națiunea întreagă. Cerem întinderea acestui vot în favoarea națiunii, ca un drept al ei din vechime".

Pledoaria lui D. Bolintineanu pentru o nouă lege electorală, pe baze democratice, se corela cu campania pentru împroprietărirea țăranilor, pe care o desfășura într-un ciclu de articole publicate în ziarul *Buciumul*, cu începere din 25 mai 1863. Astfel, la 29 mai 1863, exprima necesitatea îmbunătățirii soartei țăranilor ca o condiție vitală pentru regenerarea și întărirea națiunii române, pentru a asigura propășirea țării pe principii progresiste, pe drepturi și libertăți cetățenești democratice: „A îmbunătăți starea țăranilor este a îmbunătăți starea țării, atît în privința prosperității din întru cît și în privința întăririi naționalității și libertăților ei... Cum se va asigura întemeierea naționalității române, cînd cinci milioane de suflete nu vor avea ce să păstreze și să apere? Asigurarea unei societăți cată să fie așezată pe datorii și drepturi egale. Cum va putea să fie o constituțiune într-o țară de clăcași? Cum va exista egalitatea acolo unde oamenii nu sunt egali?".

Bolintineanu a revenit asupra problemei țărănești în două ample articole, cu titlul *Cestiunea împroprietăririi țăranilor*, apărute în *Buciumul*, la 12 și 14 august 1863. Și de data aceasta, poetul se mărturisea continuatorul principiilor revoluționare de la 1848, îndeosebi al celebrului

articol 13 al *Proclamației de la Islaz*, arătînd că îmbunătățirea stării țăranilor, prin împroprietărire, constituia piatra de încercare a guvernului și Camerei: „Noi suntem de părere că guvernul ar trebui să prezinte un proiect de lege la Adunare, îndată după deschiderea ei, pe bazele articolului din proclamațiunea din 1848, care, grație cerului, nu mai este tractată astăzi de subversivă de cînd art. 46 din Convențiune a recunoscut trebuința grabnică și neapărată a îmbunătățirii stării țăranilor. Camera va trebui să se pronunțe într-un fel, cu națiunea sau contra națiunii".

## Apropiat patriei sale

Bolintineanu a participat nemijlocit la realizarea acestor mari reforme din timpul Unirii, ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, în guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu, începînd de la 12 octombrie 1863. În această calitate, scriitorul s-a ilustrat printr-o serie de realizări care i-au înscris numele printre cei mai de seamă promotori ai învățămîntului din țara noastră. Inițiativele și acțiunile sale au cuprins întreaga sferă a învățămîntului public, de la cel sătesc și pînă la cel universitar, fiind dominate toate de ideea culturalizării poporului, de a asigura condiții favorabile tuturor celor destoinici, de a crea instituții la nivelul civilizației moderne. De pildă, în timpul ministeriatului său, au fost înființate peste o mie de școli sătești și s-a întemeiat cea dintîi Facultate de litere, la București, pe baza căreia a fost organizată apoi Universitatea, Bolintineanu prezidînd, la 7 iulie 1864, solemnitatea oficială a deschiderii ei.

Deținînd portofoliul Cultelor, Bolintineanu s-a ocupat nemijlocit de elaborarea legii pentru secularizarea averilor mănăstirilor închinate. Actul secularizării era concluzia firească și necesară a unui proces care începuse cu decenii înainte, fiind înscris și în programul revoluției de la 1848. La 12 decembrie 1863, D. Bolintineanu a prezentat lui Alexandru Ioan Cuza proiectul de lege pentru secularizarea averilor mănăstirești, în raportul către domnitor argumentînd: „Inspirată din principiele civilizatrice ale secolului și de adevăratele sale interese care nu pot a mai permite ca o a cincea parte din pămîntul românesc să continuie a fi avere de mînă-moartă în posesiunea uzurpată a unor comunități religioase streine, care de secoli calcă toate condițiunile dedicațiunelor primitive, Națiunea Română, urmînd exemplul dat de națiunile cele mari ale Europei, reclamă secularizarea averilor de mînă-moartă.

Prea Înălțate Doamne! România sigură de a întîlni pe Înălțimea-Voastră pretutindenea unde sunt interesele și aspirațiunile ei, este în drept de a aștepta de la inițiativa Înălțimei-Voastre și soluționarea unei cestiuni atît de națională ca aceea a averilor monastirești".

La 13/25 decembrie 1863, guvernul a prezentat Camerei proiectul de lege al secularizării, care a fost aprobat cu 93 voturi pentru și 3 contra.

Dimitrie Bolintineanu s-a numărat printre sfetnicii și colaboratorii lui Alexandru Ioan Cuza care i-au rămas credincioși pînă la sfîrșitul vieții. După detronarea lui Cuza, la 11 februarie 1866, poetul a publicat lucrarea *Viața lui Cuza-Vodă* (1868) intitulată apoi, la edițiile următoare, *Cuza-Vodă și oamenii săi*. Apărută în condiții politice puțin sau deloc favorabile, cartea lui D. Bolintineanu a reprezentat un prim și judicios elogiu adus celui ce a întrupat, în epoca glorioasă a Unirii, idealurile înaintate ale națiunii române.

Portretul moral și politic al lui Cuza, faptele și acțiunile pe care le-a întreprins, meritele sale istorice sînt conturate cu luciditate, acoperite totodată de o caldă și sinceră vibrație sufletească. Bolintineanu scoate pregnant în relief patriotismul lui Cuza, spiritul său democratic, de dăruire pentru binele poporului, pentru prosperitatea țării și a națiunii române: „Domnul Cuza nu era străin în patria sa, cunoștea oamenii și lucrurile; era inteligent, avea momente mari de cugetare, de simțiminte. Primea plîngerile tutulor, nemulțumi adesea pe miniștri îndreptîndu-le rătăcirile lor în afaceri cari dădeau ocazie de plîngeri. Orice om nedreptățit de ministru afla încă la palat o protecție. Tronul nu era străin de popor în păsurile lui".

Într-o pagină sintetică, dar elocventă, D. Bolintineanu releva astfel rolul important îndeplinit de Alexandru Ioan Cuza în perioada Unirii: „Domnul Cuza este Ludovic XI al românilor. El este destructorul castelor și privilegelor... El dezrobi poporul rural de clacă, el dete egalitatea drepturilor, el stărui a se face Unirea țărilor, el decidă secularizarea monastirilor închinate, aceste principii vechi ale nației, cerute în toți timpii și în 1848. El asigură printr-o politică dibace afară din țară temerile politicii puterilor Turciei. El scrie vizirului o carte prin care apăra cu bărbăție. drepturile țării".

D. Bolintineanu a rămas pînă la sfîrșitul vieții sale credincios idealurilor patriotice și democratice ale Unirii, și-a exprimat deschis, cu consecvență, admirația față de Alexandru Ioan Cuza și reformele înfăptuite în timpul domniei sale. De pildă, în articolul *Restaurațiunea* publicat în *Trompeta Carpaților* din 3 februarie 1867, scria: „Domnul Cuza a urmat a pune în practică ideile revoluțiunii politice și sociale ce datează în România din secolii trecuți. El a nivelat clasele, a dezrobit poporul de clacă, a ridicat sus stindardul național".

Prin exemplara sa atitudine patriotică și democratică, prin sprijinul onest și entuziast acordat lui Alexandru Ioan Cuza în înfăptuirea marilor deziderate sociale și naționale din timpul Unirii, Dimitrie Bolintineanu se înscrie cu cinste în galeria figurilor luminoase care au contribuit la triumful Unirii și ctitorirea României moderne. ■

# Moş Ion Roată —

# „Să fim numai ai ţării"

RADU ECONOMU

*Un episod intrat în legendă: Alexandru Ioan Cuza şi Moş Ion Roată*

**Cu Moş Ion Roată, cu dîrzenia şi spiritul său de dreptate, cu credinţa sa în cauza justă a Unirii, luăm cunoştinţă din povestirile lui Creangă, şi multă vreme, personalitatea eroului continuă să stăruie în memoria noastră, în haina legendară pe care i-a făurit-o neîntrecutul povestitor. Din manualele de şcoală ştim că Ion Roată a fost un personaj real, fiind deputat pontaş (sau clăcaş) al ţinutului Putna în Adunarea ad-hoc a Moldovei, în anii fierbinţi ce au premers Unirea Principatelor din 1859.**

În încercarea de a reconstitui un portret mai complex al acestui luptător pentru cauza Unirii, ca şi pentru emanciparea ţăranilor din situaţia economică şi socială grea în care se aflau, să începem prin a reaminti că în 1857 s-au constituit Adunările ad-hoc ale Moldovei şi Ţării Româneşti, adevărate parlamente care urmau să decidă asupra viitorului politic al principatelor şi că în componenţa lor a intrat şi cîte un deputat clăcaş (adică fără pămînt) din fiecare ţinut al ţării. Printre aceştia s-a aflat şi Ion Roată, născut în anul 1806 în satul Cîmpurile (azi Cîmpuri), ocolul Zăbrăuţi, din ţinutul Putna (azi judeţul Vrancea). Era fiul lui Constantin şi Măriuca, ambii ţărani clăcaşi. N-a avut învăţătură şi n-a ştiut să scrie ori să citească. Semna prin punerea degetului sau, ca deputat pontaş, cu o parafă cu numele său, ce-i fusese întocmită. Căsătorit cu Maria, avea, la data alegerii în Divanul ad-hoc, patru copii: Năstase, Neculai, Zoiţa şi Maria. Se afirmase încă de timpuriu ca apărător al drepturilor ţăranilor. Astfel, îi întîlnim numele pe o jalbă din 19 aprilie 1856 a ţăranilor din Cîmpurile, Rotileşti şi Ciurucu, adresată starostelui de Putna. Sătenii se plîngeau de nenumărate lipsuri şi solicitau să li se „slobozească din păpuşoi de rezervă", atît pentru hrana familiei, cît „mai virtos pentru sămînţă".

Dîrzenia şi spiritul de dreptate, manifestate încă din aceşti ani, au determinat alegerea lui Ion Roată de către ţăranii clăcaşi ca deputat în Divanul ad-hoc atît la primul scrutin, cît şi în septembrie 1857, după ce alegerile măsluite de Nicolae Vogoride fuseseră anulate. Activitatea sa, ca şi a celorlalţi 14 săteni (reprezentînd cele 15 ţinuturi ale Moldovei) ne este cunoscută din procesele verbale ale şedinţelor Divanului ad-hoc, publicate în *Buletinul Adunării ad-hoc a Moldovei*. Ion Roată a fost prezent la toate şedinţele. S-a numărat printre cei 81 deputaţi care au salutat cu entuziasm rezoluţia unirii Moldovei cu Ţara Românească, adoptată prin vot la 7 octombrie 1857.

Cum se cunoaşte, în acea memorabilă şedinţă doar doi deputaţi s-au ridicat împotriva Unirii. Unul dintre ei a fost Alecu Balş[1]. Deşi Ion Creangă nu-l nominalizează în povestirea *Moş Ion Roată şi Unirea*, dintr-o serie de amănunte se poate deduce că Balş a fost cel ce a avut altercaţii cu Moş Ion Roată în Divan. Conform povestirii amintite, Ion Roată s-a adresat unui deputat, ce-

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1975.

rîndu-i, pe bună dreptate să vorbească astfel încît să poată fi înţeles şi de ţărani. În replică, un „oarecare" boier, megieş al lui Ion Roată, cu „glas poruncitor şi răutăcios" a intervenit indignat: „Auzi obrăznicie! Tu... cu optzeci de mii de fălci[1] de pămînt şi el un ghiorlan [bădăran], c-un petec de pămînt şi uite ce gură face, alături-ea de mine". Ion Roată, care „spunea omului verde în faţă", simţindu-se atins, i-a replicat: „Dar bine, cucoane, dacă nu v-a fost cu plăcere să pricepem şi noi cîte ceva din cele ce spuneţi dumneavoastră, de ce ne-aţi adus aci, să vă bateţi joc de noi?" Creangă — cum am menţionat — nu-l numeşte pe acest boier. El poate fi identificat însă cu Alecu Balş, mare proprietar de pămînt, posesor într-adevăr a 80 000 fălci şi deputat de Putna, deci „megieş" în acelaşi ţinut cu Moş Ion Roată. În semn de solidaritate, colonelul Alexandru Cuza, deputat de Covurlui, a dat mîna prietenească, în acea şedinţă, cu Moş Ion Roată.

Ca şi ceilalţi ţărani Ion Roată, spera că o dată cu Unirea se va îmbunătăţi şi soarta lor. În şedinţa din 9 noiembrie 1857 a Adunării ad-hoc a Moldovei, Anastasie Panu a dat citire unei moţiuni semnată de toţi cei 15 deputaţi clăcaşi, luată în dezbaterea acestei adunări la 18 decembrie, acelaşi an — propunere despre care Mihai Kogălniceanu declara că „este una din pledoariile cele mai elocvente în favoarea ţăranilor, continuînd cu litere de foc suferinţele seculare ale muncitorilor". După ce erau enunţate numeroasele obligaţii şi vexaţiuni la care erau supuşi ţăranii, propunerea cerea ca „săteanul să fie pus şi el în rîndul oamenilor... Voim căderea boierescului, de aceea voim să răscumpărăm boierescul. Voim să scăpăm, voim să ne răscumpărăm de robia în care sîntem şi să nu mai fim ai nimănui, *să fim numai ai ţării şi să avem şi noi o ţară* [s.n.]. Omul să fie stăpîn la casa, vatra şi ogorul său".

Marii proprietari au primit această propunere cu multă ostilitate. Grigore Balş, un alt mare proprietar, i-a acuzat pe autorii propunerii de instigare la liniştea publică şi de propagare de idei subversive, „comuniste". Atitudinea lui ca şi a altor mari proprietari a determinat ca moţiunea în favoarea împroprietăririi ţăranilor să nu întrunească voturile necesare. De altfel, înşişi ţăranii au acceptat să amîne discuţia asupra acestei probleme după realizarea Unirii — acesta fiind, deocamdată, obiectivul esenţial al epocii şi de altfel adoptarea unei decizii privind statutul politic al principatelor era principala îndatorire a acestor parlamente - *sui-generis* în istoria ţării. Iată însă în continuare episoadele care au generat cealaltă povestire a lui Creangă. Atitudinea generală a lui Ion Roată şi mai cu seamă incidentul din Adunarea ad-hoc nu au rămas fără urmări. Boierul Alecu Balş a început să-l persecute cu fiecare prilej. Cum se ştie, Creangă povesteşte că, exasperat, după realizarea Unirii Ion Roată a ieşit la Adjud (de fapt, la Focşani) în întîmpinarea lui Alexandru Ioan Cuza, ales domn al Principatelor, plîngîndu-i-se de nedreptăţile la care era supus. Cuza i-a pus în mînă două fişicuri de galbeni, pentru a-i uşura necazurile; Ion Roată însă, care fusese umilit de Alecu Balş a mai întrebat: „Dar cu ruşinea ce mi-a făcut [boierul Balş îl scuipase] cum rămîne, Măria Ta?

— «Cu ruşinea iaca aşa rămîne, moş Ioane» — sărutîndu-l pe un obraz şi pe altul. «Du-te şi spune sătenilor dumitale, moş Ioane, că, pe unde te-a scuipat boierul, te-a sărutat Domnitorul ţării şi ţi-a şters ruşinea»".

Povestirea este pe deplin autentică, fiind confirmată de Mihail Kogălniceanu, martor al întîlnirii, care, ulterior în şedinţa din 17 februarie 1861 a Adunării elective, a declarat: „Eu am fost de faţă la acest fapt, care va fi o frumoasă trăsătură în viaţa lui Alexandru Ioan I".

După încheierea lucrărilor Adunării ad-hoc, la 21 decembrie 1857, Ion Roată va continua să acţioneze pentru realizarea dreptelor revendicări ale ţăranilor. La 23 ianuarie 1861, sătenii din Cîmpurile şi Rotileşti l-au ales jude sătesc, iar la alegerile de primar din aprilie 1865 a devenit preşedinte al biroului de alegeri.

În perioada aplicării legii de reformă agrară din 14 august 1864[2], Ion Roată, ca membru în „Comisia de constatare" din plasa Zăbrăuţi, a depus o susţinută activitate reuşind să obţină împroprietărirea a 1259 ţărani clăcaşi, mai mulţi decît stabiliseră autorităţile locale pe baza statisticilor. În lipsa unui inginer hotarnic, tot Ion Roată a fost acela care a măsurat loturile de pămînt cuvenite celor împroprietăriţi.

În anii ce au urmat, numele său a figurat pe dese plîngeri şi contestaţii împotriva abuzurilor săvîrşite de proprietari şi autorităţi. Amintirea rolului său în înfăptuirea Unirii Principatelor a revenit în conştiinţa publică în perioada de după altă mare înfăptuire a românilor: dobîndirea independenţei de stat a ţării. La 18 noiembrie 1878, odată cu ceilalţi deputaţi participanţi la Adunările ad-hoc, el a fost decorat cu Ordinul „Steaua României", de curînd înfiinţat.

Situaţia lui Moş Ion Roată, îndeosebi cea materială, a devenit din ce în ce mai grea. În 1880, prefectul de Putna semnala, într-o scrisoare către Kogălniceanu, că Ion Roată „a ajuns cu desăvîrşire sărac şi nu mai are nici o vită la bătrîneţe". Doi ani mai tîrziu, la 20 februarie 1882, acest vrednic ţăran, intrat în legenda poporului, murea, fiind înmormîntat în comuna natală, acolo unde o modestă căsuţă ţărănească aminteşte şi astăzi de el. ■

---

[1] Unitate de măsură agrară folosită în Moldova, echivalentă cu 1,433 ha.

[2] *Magazin istoric*, nr. 10/1974.

# „Trebuinţele a tot norodul românesc"

## CONSTANTIN DINU MAZILU

*Convocarea Divanurilor ad-hoc — adunări reprezentative reunite în 1857 pentru a hotărî asupra statutului principatelor române — a constituit un moment deosebit de important în istoria tărănimii noastre. Pentru prima oară — după secole de la ultimele adunări ale norodului din vremea lui Ştefan cel Mare sau Ioan Vodă cel Viteaz — sătenii erau chemaţi, alături de celelalte clase şi categorii sociale, să dezbată asupra marilor probleme ale ţării, precum unirea şi viitorul principatelor. Şi încă de la această primă ieşire pe scena vieţii politice, reprezentanţii sătenilor (atît ai celor liberi, cît şi — sau mai ales — ai ţăranilor clăcaşi, reminiscenţă a vechii societăţi feudale) şi-au afirmat — cu demnitate şi responsabilitate — deplina adeziune la idealurile Unirii, act politic pe care îl vedeau, totodată, ca pe o condiţie în transformările sociale şi economice atît de necesare ţării.*

*Istoria şi, deopotrivă, tradiţia au reţinut figurile legendare ale lui Moş Ion Roată în Divanul ad-hoc al Moldovei, sau ale deputatului clăcaş Constantin Tănase din Adunarea din Ţara Românească. Alături de ei, şi-au spus cuvîntul în dezbaterile prilejuite de aceste adunări şi alţi deputaţi-ţărani, a căror amintire, cu timpul, s-a estompat. Meritele lor în desfăşurarea evenimentelor de la jumătatea sec. XIX sînt însă incontestabile. Unul dintre aceşti deputaţi ţărani a fost Gheorghiţă Lupescu (1824-1882).*

*Originar din Grădiştea de Rîmnicu Sărat, Gh. Lupescu a vădit încă din anii premergători Unirii, multă dîrzenie şi putere de convingere. Calităţi ce i-au atras preţuirea consătenilor şi, în momentul alegerilor pentru Divanul Ţării Româneşti, a fost propus candidat al ţăranilor din judeţul (pe atunci) Rîmnicu Sărat.*

*În cea de-a V-a şedinţă a Divanului — cînd au fost aleşi preşedinţii celor cinci „clase" sociale — el a devenit preşedinte al „clasei sătenilor". În cadrul următoarei şedinţe din 8 octombrie 1857, în toiul dezbaterilor asupra memoriului pe care urmau să-l înainteze puterilor garante în numele său şi al altor patru deputaţi săteni — Ioan Roateş şi Marin Paraschivescu din Mehedinţi, Ion Voicu din Gorj şi Ioan Ţică din Muscel — Gh. Lupescu a propus un amendament, prin care cerea ca în viitoarea Adunare obştească a ţării, sătenii să aibă şi ei dreptul de reprezentanţă, motivarea rostită cu acel prilej fiind cel dintîi discurs ţinut de un reprezentant al tărănimii în Adunarea ad-hoc: „Este cunoscut tuturor de obşte — arăta el în cuvîntul rostit —, că după legile şi obiceiurile strămoşilor noştri, toţi românii din orice stare aveau aceleaşi drepturi deopotrivă înaintea ţării. Istoria spune, şi documentele ce se află încă în ţară dovedesc, că aşa s-a urmat pe cîtă vreme ţara noastră s-a bucurat de întregimea autonomiei sale sau puterei aceea ce au o ţară de a-şi face singură legile sale". În continuarea expunerii sale, Gh. Lupescu arăta că „de cînd ţara n-a mai avut obştească ei Adunare, de atunci sătenii, care sînt partea cea mai numeroasă a acestei ţări, n-au mai fost chemaţi... ca după obiceiurile şi legile noastre de demult"; în Obştească Adunare au fost aleşi „cu vremea, numai boieri" care au impus „legi împovărătoare", ce „au adus multe nenorociri ţării".*

*Delegatul judeţului Rîmnicu Sărat, în Adunarea ad-hoc a Ţării Româneşti, Gheorghiţă Lupescu*

*Soluţia, pentru preîntîmpinarea pe viitor a unor asemenea situaţii, era „să se statornicească lucrurile o dată, şi ţara să fie cu Obştească Adunare, tot ca în vremile vechi, alcătuită din toate stările de oameni".*

*În numele său şi al celorlalţi patru deputaţi-ţărani, Gh. Lupescu cerea deci ca în memoriul pe care Adunarea ad-hoc urma să-l prezinte puterilor garante să se înscrie şi un amendament privitor la constituirea unui „guvern constituţional, cu o singură Adunare obştească largă, alcătuită de înfăţişători [reprezentanţi] luaţi din toate stările de oameni ai ţării, care să aibă dreptul să înfăţişeze toate păsurile şi trebuinţele a tot norodului român".*

*Într-o comunicare susţinută în şedinţa din 25 martie 1911 a Academiei române, Dimitrie A. Sturdza a înfăţişat pe larg dezbaterea prilejuită de intervenţia deputatului-ţăran de Rm. Sărat, socotind că ea „caracterizează întreaga situaţiune în care se aflau deputaţii sătenilor, între necesitatea de a vota mai întîi constituirea statului român şi în urmă organizarea lui internă".*

*Chiar dacă, avîndu-se în vedere obiectivul prioritar al momentului, realizarea Unirii, amendamentul nu a fost acceptat, prezentarea lui, felul în care a fost conceput, reflectă spiritul în care tărănimea înţelegea să-şi aducă contribuţia la procesul de făurire a României moderne, la care fusese chemată în urmă cu 128 ani.* ■

ANUL I — Nr. 1 NUMĂRUL 10 BANI 1 IANUARIE 1990

# România Muncitoare

ABONAMENTUL

ORGAN SOCIALIST SĂPTĂMÂNAL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA BUCUREȘTI

# „ÎNCORONAREA ATÎTOR SFORȚĂRI"

*Încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, clasa muncitoare din România se manifestă tot mai pregnant drept forța socială capabilă să preia în mîinile sale steagul marilor idealuri ale celor ce muncesc, ale luptei pentru eliberare socială și națională, pentru formarea și consolidarea națiunii române, pentru înfăptuirea societății fără de exploatare.*

*NICOLAE CEAUȘESCU*

**Chiar în prima zi a anului 1902, muncitorimea română primea cu entuziasm declarația programatică a noului organ de presă socialist România muncitoare. Ea exprima încrederea fermă a maselor muncitoare în destinul socialismului pe pămîntul românesc, în capacitatea de acțiune înnoitoare a partidului revoluționar, care, „conștient de rostul lui în România, pășește din nou în arenă", chemînd „să-și strîngă rîndurile pe toți aceia care vor adevărul și dreptatea!"**

**Gazeta România muncitoare venea într-un moment care impunea răspunsuri clare pentru a oferi o nouă perspectivă dezvoltării partidului clasei muncitoare, după situația creată în 1899, cînd unii lideri („generoși") părăsiseră Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România și trecuseră în rîndurile Partidului Național-Liberal. Evenimentul se resimțise mai ales la nivelul conducerii partidului, producînd unele perturbări, un fel de „eclipsă momentană", cum se exprima dr. Cristian Racovski. El nu a putut opri evoluția partidului revoluționar, a cărei ascendență a fost prezentată în paginile Magazinului istoric printr-un amplu serial consacrat congreselor mișcării muncitorești din România (nr. 7,8, 11-12/1981, 1-12/1982 și 2-4/1983).**

**Faptul ca atare a fost însă imediat folosit de ideologi și oameni politici ai claselor dominante pentru a căuta să acrediteze ideea disoluției mișcării organizate proletare și, implicit, a lipsei ei de viabilitate în împrejurările specifice ale societății românești. „Teoreticienii" și publiciștii burghezi au reluat vechiul slogan: „socialismul — plantă exotică în România", afirmînd că anul 1899 a marcat falimentul mișcării muncitorești din țara noastră. Toată această campanie se desfășura pe fundalul unor puternice nemulțumiri ce existau în sînul masei de mici producători și meseriași ca urmare a crizei financiare cu care debutase noul secol. Mișcarea de nemulțumire a acestora a fost un prilej potrivit pentru ca cercurile guvernante, sub pretextul soluționării „problemei", să încerce, prin măsuri legislative, a canaliza mișcarea muncitorească spre forme organizatorice străine spiritului său de clasă — corporațiile. Unul dintre promotorii lor, fruntașul Partidului Conservator, N. Filipescu, nu se sfia să declare, în ședința Adunării Deputaților din 12 februarie 1900, că scopul care se urmărea prin crearea corporațiilor era acela de a răpi muncitorimea „ademenirilor propagandei socialiste".**

## „Goarna de chemare"

Rezultat obiectiv al evoluției social-economice a societății românești, mișcarea muncitorească din țara noastră avea să-și dovedească viabilitatea și vitalitatea printr-o suplă și permanentă perfecționare a formelor de manifestare. Constituirea, în iunie 1901, a Cercului socialist „România Muncitoare" din București, centru polarizator și coordonator al tuturor forțelor organizate ale muncitorimii din România, a marcat, în această privință, elementul calitativ distinct pe drumul continuității ascendente a partidului revoluționar. Noii organizații, cum aveau să declare unii dintre fruntașii socialiști (I.C. Frimu, Teodor Iordăchescu, Alecu Constantinescu) îi reveneau sarcini deosebit de importante, în primul rînd aceea de a-și spune și ea „cuvîntul în public în chestiunile la ordinea zilei", să arate „că socialismul nu s-a ucis și că steagul își așteaptă adevărata armată. Pentru aceasta era nevoie de goarna de chemare, de un ziar", deoarece fostul organ central de presă al partidului, *Lumea nouă*, își încetase apariția în octombrie 1900.

„Către crearea acestuia și-au îndreptat toate silințele" forțele înaintate ale mișcării. Pregătirile au început încă din vara anului 1901. Chemarea lansată printr-un manifest al Cercului a fost imediat urmată și, prin contribuții lunare ale muncitorilor și intelectualilor socialiști, au fost strînse fondurile necesare. Pe adresa redacției, stabilită în modestul sediu al Cercului „România Muncitoare" din strada Vămei nr. 6, s-au primit cereri de abonamente, care în scurt timp au atins ci-

fra de 1 000. S-a constituit şi comitetul de redacţie, format din: Iosif Nădejde-Armaşu — redactor responsabil; Alecu Constantinescu — secretar şi corector; I.C. Frimu — administrator. S-au oferit să colaboreze intelectuali socialişti din Capitală şi din ţară, între care Alexandru Ionescu, dr. C. Popescu-Azuga, Mihai Botez, Em. Socor ş.a. S-a stabilit, de asemenea, formatul şi s-a hotărît ca publicaţia să apară săptămînal (în fiecare duminică). Îndelungi discuţii au fost purtate în legătură cu numele noului organ de presă. În cele din urmă s-a adoptat acela de *Romînia muncitoare*, pentru a „satisface şi simbolicul şi realul". O titulatură care dădea expresie cerinţei impecioase de întărire a compoziţiei proletare a organizaţiei politice revoluţionare şi îndemna la acţiune hotărîtă pentru cuprinderea organizatorică a muncitorimii la scară naţională.

Rod al acestor strădanii şi sacrificii, la 1 ianuarie 1902 a fost lansată pe scena vieţii publice noua gazetă *Romînia muncitoare*, ca „organ socialist săptămînal" (din această primă serie au apărut, pînă la 9 iunie 1902, 23 numere). „Entuziasmul ce l-a provocat această apariţie — scria Ţeodor Iordăchescu — e de nedescris. Era doar încoronarea attor sforţări! Dragostea de acest copil atît de aşteptat era aşa de mare încît tot Cercul îl îngrijea cu cea mai mare atenţie. Nu trebuia să-i lipsească nimic şi conştiinţa, convingerea găseau putinţi de a-l satisface... Administraţia şi expediţia erau sarcina dragă a membrilor Cercului şi şi-o îndeplineau cu largă bunăvoinţă".

Din primul moment al existenţei sale, *Romînia muncitoare* a angajat o confruntare politică-ideologică deschisă cu toţi aceia care (între ei numărîndu-se şi foşti lideri

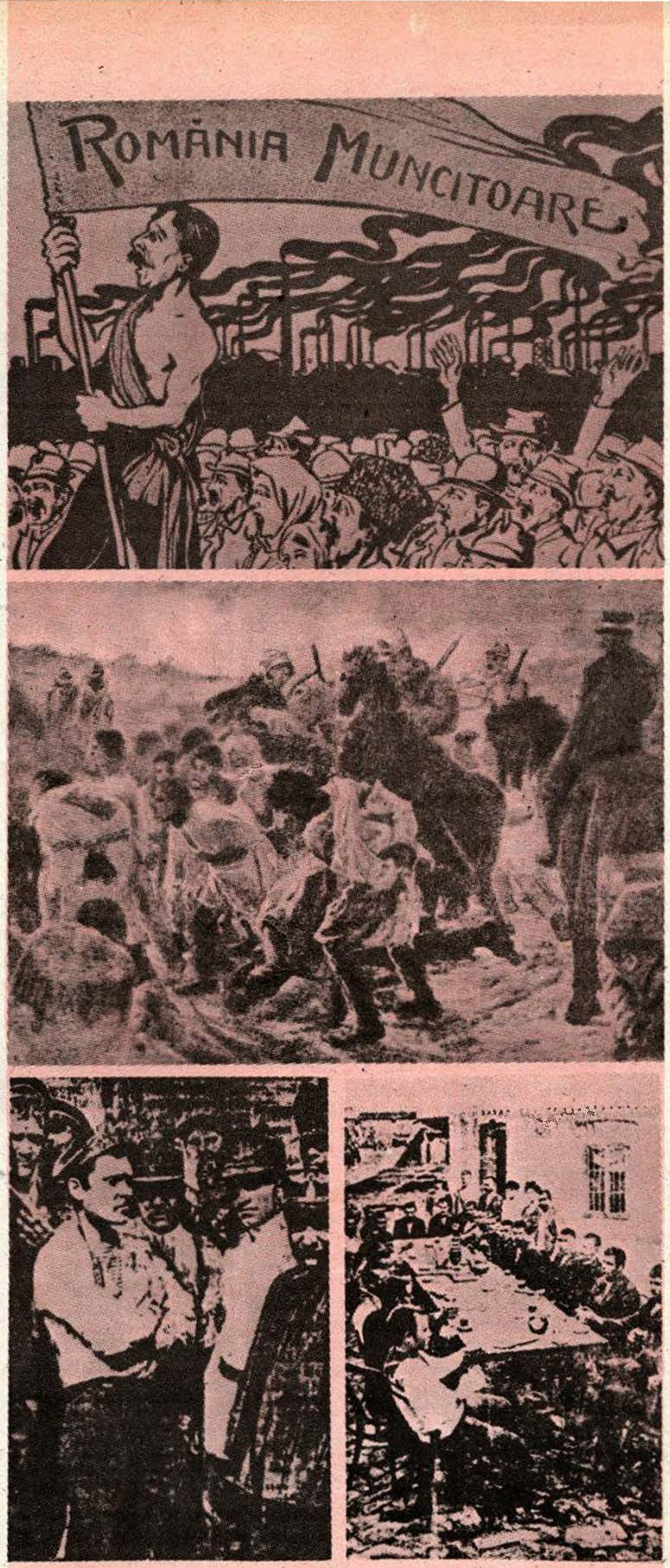


*Reluîndu-şi apariţia, în 1905,* România muncitoare *a jucat un rol important în afirmarea mişcării noastre muncitoreşti. Lucrări de grafică militantă publicate de-a lungul anilor în paginile revistei şi două fotografii (în partea de jos a paginii) ce surprind momente din timpul primirii marinarilor revoluţionari ruşi de pe „Potemkin" de către populaţia şi autorităţile româneşti în portul Constanţa*

socialiști), recurgînd la argumentul perimat al lipsei condițiilor obiective necesare, căutau, cum am mai arătat, să reînvie vechiul slogan: „socialismul — plantă exotică în România". Prin numeroase articole, C. Dobrogeanu-Gherea, Al. Ionescu, Iosif Nădejde-Armașu, Al. Constantinescu ș.a. au pus în relief opera rodnică înfăptuită de partidul muncitorilor — de răspîndire în mase a ideilor socialiste, de muncă organizatorică asiduă, de afirmare a cuvîntului clasei muncitoare în dezbaterea marilor probleme aflate în fața poporului român —, au relevat continuitatea și, mai ales, cursul înnoitor cunoscut de mișcarea revoluționară la începutul noului veac. Subliniind meritele deosebite ale mișcării socialiste din sec. XIX, în articolul *Socialismul în România*, publicat în primul număr al gazetei, se arăta: „Trebuiește recunoscut că acei douăzeci de ani consacrați mișcării socialiste n-au fost deloc vreme pierdută. Acelor ani se datorește în primul rînd apariția *Contemporanului*, care a viețuit aproape nouă ani și în care pentru întîiași dată în România s-au făcut cunoscute doctrinele și teoriile socialo-științifice care frămîntau Occidentul..."

## Pentru luminarea maselor

Așa cum, la 1899, *Lumea nouă*, organul socialist central de presă, lansînd lozinca *Sîntem și rămînem*, își afirma încrederea deplină în rostul partidului revoluționar, continuatoarea sa, *România muncitoare*, demonstra, de la primul său număr, prin articolul *Nu moare*, viabilitatea și legitimitatea forței politice proletare, faptul că *socialismul își are rațiunea de a fi în România*: „Socialismul nu moare și nici nu poate muri nicăieri. Socialismul nu e un sistem construit de vreun filozof numai cu elementele gîndirii sale... Socialismul modern este un sistem politic, economic și social, construit din realitatea politică, economică și socială a societății în care trăim. Ținta sa este o stare de lucruri către care evoluțiunea naturală mînă omenirea, luptătorii săi se nasc și cresc pe un teren favorabil priceperii și dezvoltării ideilor sale. lupta pentru el este produsul unei stări de lucruri în societatea modernă, iar cerințele luptătorilor săi sînt deduse din necesitățile și lipsele ce le observă în societatea în mijlocul căreia trăiesc".

„Trebuie să căutăm a deveni o putere, a ne organiza și a ne impune" — a devenit cuvîntul de ordine al socialiștilor. Militanții socialiști au urmărit să realizeze „un ziar în care să se facă educațiunea clasei muncitoare și a apăra interesele ei". Pornind de la ideea că „dintre doctrinele sociale, socialismul este singura ce corespunde aspirațiunilor reale ale clasei muncitoare", un loc important în paginile gazetei a fost consacrat răspîndirii ideilor socialismului științific. S-au publicat, de pildă, ample fragmente din lucrarea lui K. Marx, *Muncă salariată și capital*, rezumatul prefeței lui Fr. Engels la *Originea familiei, proprietății private și a statului*, comentarii la lucrarea aceluiași autor, *Ludwig Feuerbach și sfîrșitul filozofiei clasice germane* etc. Au fost explicate concepte fundamentale ale marxismului, relevîndu-se necesitatea aplicării creatoare a adevărurilor sale „la condițiile reale politice, culturale și economice" ale țării noastre, efort cu importante concluzii pentru linia tactică a partidului clasei muncitoare.

*România muncitoare* a căutat să ofere muncitorilor cunoștințe de semnificație din tezaurul creației umane, să popularizeze noutăți din domeniul științelor sociale și ale naturii, să facă cunoscute valori ale literaturii universale. „Numai atunci — se arăta în articolul *Libertatea și proprietatea privată*, apărut în nr.2, din 13 ianuarie 1902 — cînd, luminați asupra rolului lor istoric și a menirii lor, muncitorii vor învăța ce au de făcut și rupînd cu vechile tradiții și credințe răsuflate, se vor libera de jugul capitalismului, numai atunci ei vor fi cu adevărat oameni folositori lor înșiși și omenirei întregi". Această preocupare, deloc lesnicioasă, a presupus din partea redacției un efort susținut de selecție a articolelor spre a corespunde profilului ziarului, antrenarea unor colaboratori permanenți pentru efectuarea traducerilor.

Număr de număr, în cadrul unei rubrici special destinate, intitulate *Frînturi alese*, s-au publicat reflecții, cugetări, maxime ale unor scriitori și gînditori, precum: Pascal, Holbach, Saint Simon, K. Marx, Fr. Engels, Lev Tolstoi, Ch. Darwin, Schopenhauer, J. Jaurès, Franz Mehring. Au fost tipărite, de asemenea, scurte biografii și comentarii pe marginea operei unor mari scriitori, fragmente sau lucrări integrale din operele lui Victor Hugo, Maxim Gorki, E. Zola, J. Vallès, H. Heine, Elisabeth Barett Browning. În paginile gazetei și-au găsit locul creații cu tematică socială aparținînd lui D. Th. Neculuță, Elena Farago *(Fatma)*, Vanda Mihail *(Vanda)*. Pentru a contribui la lărgirea orizontului de cunoaștere al celor ce muncesc, redacția a publicat comentarii și articole cu o tematică foarte diversă, ca rolul științei în societate, problema emancipării femeii, funcția cognitivă a istoriei, combaterea anarhismului, ateismul și religia, criminalitatea în perspectivă sociologică, profilaxia tuberculozei etc. etc.

Apărută într-un moment important al evoluției partidului clasei noastre muncitoare, *România muncitoare* a jucat un rol de seamă în afirmarea concepției socialiste în confruntările politico-ideologice ale epocii, a fost flamura sub care s-au strîns, s-au consolidat rîndurile clasei muncitoare organizate. Greutățile materiale, mai ales, au dus, la 9 iunie 1902, la încetarea apariției acestei prime serii a *României muncitoare*. Ea va renaște însă în anul 1905, rămînînd un moment de mare semnificație în istoria partidului revoluționar, a publicisticii românești în genere. ■

**Dr. Ion MAMINA**

**Luni, 29 iulie 1946. Palatul Luxemburg din Paris este gazda unui eveniment care focalizează atenţia întregii opinii publice internaţionale. La orele 16, primul ministru francez Georges Bidault salută cele 21 delegaţii sosite în capitala Franţei spre a participa la „marea conferinţă care are de discutat reglementarea lumii după război". El arată că „imensa speranţă a oamenilor cu sufletul simplu şi cu inima dreaptă e îndreptată astăzi către noi, pentru a ne cere să îndepărtăm pentru totdeauna profeţiile rele ale profeţilor nenorocirii şi să adîncim înţelegerea mutuală în serviciul justiţiei, libertăţii lumii scăpate de acest flagel numit război... Declar deschisă Conferinţa păcii".**

**România — scrie Scînteia din 29 iulie, dînd glas sentimentelor care animă întregul popor român în aceste momente de maximă importanţă pentru destinele sale, pentru soarta viitoare a întregii omeniri** — „mîndră de hotărîrea ei de la 23 August 1944, de jertfele şi eforturile militare intrate în patrimoniul istoric al războiului antihitlerist, ...aşteaptă cu legitimă încredere consfinţirea noului ei statut internaţional".

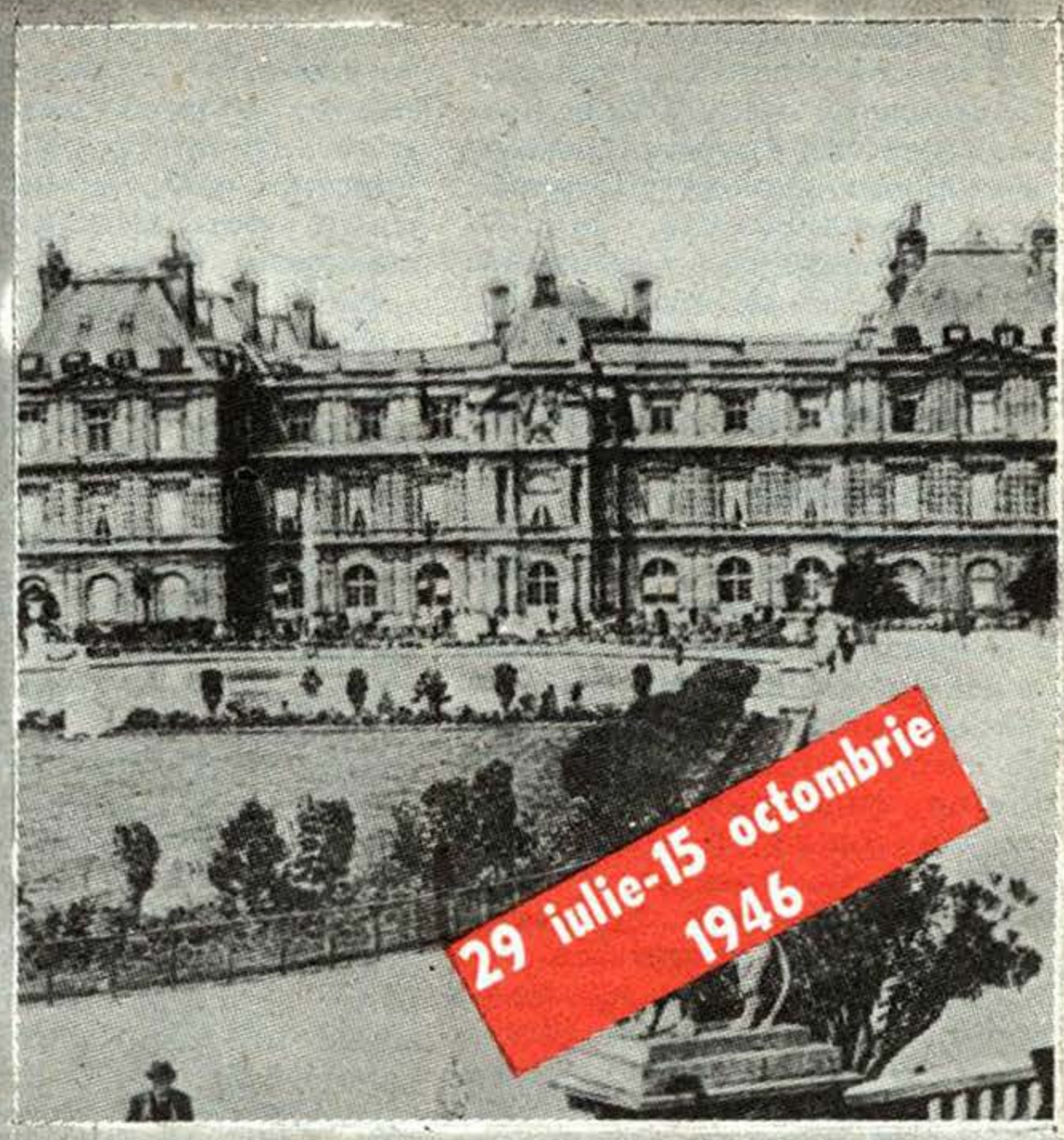


# ROMÂNIA ŞI CONFERINŢA DE PACE DE LA PARIS

Prof. univ. dr. ŞTEFAN LACHE

România invitată
la Conferinţa de pace
Guvernul român trimite la Paris
POLITICA
la zi
CUM A FOST ANULAT DIKTATUL DELA VIENA
PARIS
LA
TRANSILVANIA
A RĂMAS
IN INTREGIME ROMANIEI
Prin această hotărîre orice chestiune teritorială între România şi Ungaria

**Timp de două luni şi jumătate, Conferinţa de pace convocată de puterile învingătoare în cel de-al doilea război mondial pentru încheierea tratatelor de pace cu Bulgaria, Finlanda, Italia, România şi Ungaria, foste aliate ale Germaniei, va dezbate numeroase şi extrem de complicate probleme lăsate moştenire de pustiitoarea conflagraţie. Sutele de milioane de oameni, popoarele, forţele progresiste care, ani de-a rîndul, înfruntaseră fascismul şi — cu preţul unor uriaşe jertfe umane şi materiale — reuşiseră să-l înfrîngă, doreau ca, odată cu vindecarea rănilor războiului, să trăiască într-o lume nouă, într-un climat care să nu mai facă posibilă repetarea tristei experienţe a trecutului.**

*Palatul Luxemburg din Paris, unde se ţinea Conferinţa de pace*

*Facsimile din ziarul Scînteia (august-septembrie 1946)*

Încă din primii ani ai războiului, marile puteri antihitleriste își definiseră, în termeni generali, concepția despre încheierea păcii și organizarea postbelică a lumii[1]. După înfrîngerea Germaniei naziste, cele trei mari puteri ale coaliției antihitleriste au stabilit, în cadrul Conferinței de la Potsdam (17 iulie-2 august 1945), crearea Consiliului miniștrilor afacerilor externe, organism format din reprezentanți ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii, Franței și Chinei, în scopul „continuării lucrărilor necesare reglementărilor de pace". Una din sarcinile imediate ale Consiliului miniștrilor afacerilor externe consta în elaborarea tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda și formularea de propuneri cu privire la chestiunile teritoriale după sfîrșitul războiului în Europa. Consiliul a fost autorizat, de asemenea, să pregătească „documentul de pace cu Germania" și să trateze orice altă problemă care îi era trimisă cu acordul guvernelor statelor membre. În comunicatul final al Conferinței de la Potsdam se arăta că aceasta a întărit „legăturile dintre cele trei guverne și a lărgit cadrul colaborării și al înțelegerii dintre ele, cu o nouă încredere că guvernele și popoarele lor, împreună cu celelalte Națiuni Unite, vor asigura făurirea unei păci juste și durabile".

În septembrie-octombrie 1945, la Londra, s-a ținut prima sesiune a Consiliului miniștrilor afacerilor externe care a pus însă în evidență existența unor puncte de vedere divergente între diplomația sovietică și aceea anglo-americană, ceea ce a ridicat dificultăți în elaborarea tratatelor de pace. Guvernele american și britanic, altele decît acelea din timpul războiului, au adoptat poziții noi în relațiile cu Uniunea Sovietică, considerînd că antecesoarele lor făcuseră concesii mari și nejustificate, îndeosebi la Conferința de la Ialta. Pe lîngă atitudinea lor rigidă în privința continuării colaborării cu U.R.S.S. în termenii stabiliți anterior, guvernele american și britanic manifestau o evidentă ostilitate față de prefacerile revoluționare din țările sud-estului eu opean, între care și România, nerecunoscînd regimurile politice instaurate în aceste țări. După reuniunea de la Moscova, din decembrie 1945, a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, s-a ajuns, însă nu fără vii și numeroase confruntări, la o armonizare a punctelor de vedere și la reluarea pregătirilor concrete pentru viitoarea Conferință de pace. Două sesiuni consecutive, desfășurate la Paris în prima parte a anului 1946, au permis Consiliului miniștrilor afacerilor externe să elaboreze proiectele tratatelor de pace[2], iar la 4 iulie să stabilească data deschiderii Conferinței, ca și statele participante cu drept de vot, în număr de 21, desemnate în documente sub titulatura de Puterile Aliate și Asociate: Australia, Belgia, Bielorusia, Brazilia, Canada, Cehoslovacia, China, Etiopia, Franța, Grecia, India, Iugoslavia, Marea Britanie, Norvegia, Noua Zeelandă, Olanda, Polonia, S.U.A., Ucraina, U.R.S.S. și Uniunea Sud-Africană. În dezbaterile preliminare s-a convenit ca lucrările Conferinței să se desfășoare în ședințe plenare și pe comisii[3], iar rezoluțiile să fie adoptate prin majoritate de voturi.

În conformitate cu drepturile ce urmau a și le exercita în cadrul Conferinței de pace, statele participante se împărțeau în mai multe categorii. În primul rînd, *marile puteri*, care prin intermediul Consiliului miniștrilor afacerilor externe elaboraseră tratatele de pace (proiectele) și își asumau rolul principal în adoptarea hotărîrilor. Erau apoi alte *16 state*, ele aveau drept să formuleze observații și propuneri, dar numai după ce erau aprobate prin vot de către majoritatea celor 21 state, propunerile și observațiile respective puteau trece în competența Consiliului miniștrilor afacerilor externe, împuternicit să dea redactarea finală a textelor tratatelor de pace. În sfîrșit, alte cinci state — Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda — au fost admise să participe la Conferință spre a-și expune punctele de vedere, numai cînd erau solicitate, să dea lămuriri și explicații la întrebări formulate de reprezentanții Puterilor Aliate și Asociate. Aceste ultime cinci state — cele mai interesate în desfășurarea în spirit democratic a lucrărilor Conferinței — puteau să prezinte, în plen și comisii, memorii și observații (scrise sau orale), dar aceste memorii și observații nu constituiau documente de lucru ale Conferinței, fiind luate în discuție numai dacă erau însușite, ca amendamente proprii, de o delegație din una din primele două categorii prezente la Conferință. „Este

---

[1] Carta Atlanticului (vezi *Magazin istoric*, nr, 7/1986) publicată de S.U.A. și Marea Britanie la 14 august 1941, sub forma unei declarații solemne, menționa că după înfrîngerea fascismului cele două state „doresc să vadă o pace care să permită tuturor națiunilor să se afle în securitate în interiorul propriilor lor frontiere", care să redea „drepturile suverane și liberul exercițiu de guvernare celor care au fost privați de el prin forță", o pace prin care să se respecte „dreptul ce-l are fiecare popor de a alege forma de guvernămînt sub care vrea să trăiască" și care să ofere posibilitatea ca toate statele „mari sau mici, învinși sau învingători" să aibă asigurat „accesul la materiile prime ale lumii și tranzacțiile comerciale care sînt necesare prosperității lor economice". Aderînd la principiile enunțate prin Cartă, la 24 septembrie 1941, U.R.S.S. releva, la rîndul său, „dreptul fiecărui popor la independență statală, la inviolabilitatea teritorială a țării sale, dreptul de a instaura o astfel de orînduire socială și de a alege o astfel de cîrmuire pe care le consideră potrivite și necesare în scopul înfloririi economice și culturale a țării sale". Aceste declarații au fost dezvoltate și concretizate la Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii de la Moscova (*Magazin istoric*, nr. 2-8/1985), iar apoi la reuniunile șefilor celor trei state aliate de la Teheran (*Magazin istoric*, nr. 6, 7-8, 10-11/1968) și de la Ialta (*Magazin istoric*, nr. 1-6/1967).

[2] Reuniunea din 16-26 decembrie 1945, de la Moscova, a miniștrilor de externe sovietic, american și britanic a stabilit ca proiectul tratatului de pace cu Italia să fie elaborat de U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie și Franța; cele cu România, Bulgaria și Ungaria de către U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, iar cel cu Finlanda de către U.R.S.S. și Marea Britanie.

[3] Exista o comisie generală, care funcționa pe lîngă ședința plenară și care coordona celelalte comisii (militară, juridică și de redactare), alte cinci comisii politice și teritoriale, cîte una pentru fiecare din țările cu care urma să se încheie pace, și două comisii economice — una pentru Italia și cealaltă pentru țările balcanice și Finlanda.

evident — observa delegatul sovietic A.I. Vîşinski — că reprezentanţii Italiei, României, Bulgariei, Ungariei şi Finlandei nu vor lua parte permanent la lucrările Conferinţei; ei vor veni, pur şi simplu, să-şi exprime speranţele, ca şi punctele de vedere", opinie împărtăşită, de altfel, de către toţi reprezentanţii marilor puteri.

Regulile de procedură, potrivit cărora hotărîrile erau luate cu majoritate de voturi, reduceau de fapt şi posibilităţile statelor aliate mici şi mijlocii „de a aduce o contribuţie proprie la aranjamentul de pa e". De altfel, rolul preponderent al marilor puteri a fost una din caracteristicile reuniunii de la Paris. „Cei ce au făcut războiul — declara şeful delegaţiei americane, James F. Byrnes — trebuie să facă pacea", deoarece „este imposibil să se pună în vigoare tratate de pace care stabilesc frontiere şi decid de soarta coloniilor, dacă aceste tratate nu sînt acceptate de principalele state aliate". Limpede: aliaţii mici şi mijlocii trebuiau să accepte clauzele tratatelor de pace asupra cărora marile puteri căzuseră de acord.

Cum era şi firesc, unii din reprezentanţii acestor din urmă state au formulat critici aspre la adresa modului în care marile puteri au conceput şi organizat Conferinţa: „Ne opunem procedurii prin care marile puteri dictează voinţa lor altora — declara reprezentantul Olandei —, ca şi ideii că ele deţin monopolul înţelepciunii în domeniul internaţional", iar reprezentantul Australiei arăta că ţara sa doreşte „să beneficieze nu numai de dreptul de consultare, ci şi de drepturi egale de participare efectivă în construirea păcii", atrăgînd atenţia asupra faptului că acordul de la Moscova, din decembrie 1945, dăduse Consiliului miniştrilor afacerilor externe un drept ce nu-i fusese atribuit prin hotărîrile Conferinţei de la Potsdam şi anume acela ca, după încheierea Conferinţei de pace, pe baza recomandărilor acesteia, să dea redactarea finală a tratatelor de pace. „Factorul hotărîtor în încheierea păcii — era de părere şeful delegaţiei, canadiene W.L. Mackenzie King — nu ar trebui să fie mărimea sau puterea celor ce participă, ci ceea ce este potrivit şi just". Şi mai tranşant şi-a exprimat nemulţumirea sa Paul Henry Spaak, şeful delegaţiei belgiene, care, apreciind că marile puteri, ce duseseră greul războiului, ar trebui să aibă unele privilegii, se întreba dacă drumul pe care acestea se angajaseră „nu a condus la unele exagerări şi dacă echilibrul necesar între drepturi şi îndatoriri a fost într-adevăr găsit... Cei mari — arăta el — se întîlnesc între ei; pregătesc tratate fără să ne consulte; ne propun, apoi, pro eduri, tinzînd să ne impună reguli de vot care, în mod practic, împiedică să triumfe punctele noastre de vedere; ne plasează în faţa redutabilei dileme de a accepta, uneori împotriva sentimentelor noastre, ceea ce ei au elaborat sau ne silesc să provocăm căderea unui acord atins cu greu. În sfîrşit, după ce ne hărţuiesc astfel, ne cer să le facem şi cîteva recomandări".

În această atmosferă extrem de încărcată, la 11 august, după aproape două săptămîni de la deschiderea lucrărilor Conferinţei, a sosit la Paris şi delegaţia română[1].

A doua zi, 12 august, la Bucureşti a fost dat publicităţii documentul intitulat *Atitudinea României faţă de Conferinţa de pace*, adoptat de guvernul român şi de către toate forţele politi e de guvernămînt. *„Pe baza contribuţiei militare şi economice pe care a adus-o, cu începere de la 23 August 1944, la lupta împotriva hitlerismului* — se arăta în document —, *România este în drept să ceară şi să obţină recunoaşterea calităţii sale de cobeligerantă de partea Naţiunilor Unite"*. În continuare, erau expuse celelalte solicitări ce urmau a fi supuse atenţiei Conferinţei: îmbunătăţirea esenţială a clauzelor privind limitarea armamentului şi a forţelor sale armate, revizuirea cererilor de reparaţii şi restituiri, în aşa fel încît ele să nu fie mai mari de ît cele stabilite prin Convenţia de armistiţiu, înlăturarea stipulaţiilor care îngrădeau dreptul României de a dispune de întreaga libertate a politicii sale economice, onsiderîndu-se că regimul de navigaţie pe Dunăre trebuie supus, ulterior, reglementării de către statele riverane şi, în final, se exprima satisfacţia guvernului român pentru anularea diktatului de la Viena şi revenirea „Ardealului de nord în graniţele României".

La 13 august 1946, în şedinţa plenară a Conferinţei, Gh. Tătărăscu a prezentat observaţiile şi propunerile guvernului român asupra proiectului tratatului de pace. Ele au produs o impresie favorabilă în rîndurile delegaţilor, ca şi în cercurile diplomatice, care au relevat înţelepciunea, sobrietatea şi demnitatea declaraţiei delegaţiei române. J.F. Byrnes, preşedintele şedinţei din acea zi, a apreciat interesul cu care a fost ascultată declaraţia delegaţiei române şi a asigurat că Conferinţa o va studia cu atenţie. Aprecieri elogioase au formulat A.I. Vîşinski, Jan Masaryk, şeful delegaţiei cehoslovace, precum şi numeroase organe de presă. „Toate argumentele au o valoare certă — scria ziarul francez *L'Ordre* din 14 august —, iar revendicările... n-au putut să apară spiritelor obiective altfel decît ca justificate în întregime".

Comentînd poziţia adoptată de delegaţia română, *Scînteia* din 17 august scria: *„Expozeul delegaţiei române rosteşte, cu tărie, voinţa poporului nostru de a se integra în marea familie a Naţiunilor Unite, cu aceeaşi tărie, temeiurile care vor îngădui României să păşească cu fruntea sus în noua viaţă internaţională"*.

Delegaţia României era pe deplin conştientă de duritatea confruntărilor diplomatice angajate în capitala Franţei, de numeroasele adversităţi pe care avea să le întîmpine. „Am fi de un optimism naiv dacă ne-am închipui altfel — de-

---

[1] Ea era compusă din Gh. Tătărăscu (şeful delegaţiei), Gheorghe Gh rghiu-Dej, Lucreţiu Pătrăşcanu, Ştefan Voitec, Lothar Rădăceanu, Ion Gheorghe Maurer, dr. Florica Bagdazar, Elena Văcărescu, general Dumitru Dămăceanu, Mihai Ralea, Richard Franasovici, Simion Stoilov şi alţii.

clara L. Pătrăşcanu presei la 11 august 1946, în momentul plecării spre Paris. Lupta va fi dusă pentru tot ceea ce priveşte în mare şi în mic interesele, viaţa sau viitorul ţării noastre, frămîntările, dorul de mai bine, drumul spre progres al poporului român".

Potrivit orientării date de guvern, primul memoriu înaintat de delegaţia noastră Conferinţei de pace cuprindea chestiunea recunoaşterii cobeligeranţei. Această problemă a fost luată în dezbatere, la 27 august, de către Comisia politică şi teritorială pentru România, în care erau reprezentate 12 state. Bielorusia, Franţa, Cehoslovacia şi Ucraina au votat *pentru*, iar celelalte delegaţii — Australia, Canada, Marea Britanie, India, Noua Zeelandă, S.U.A., Uniunea Sud-Africană şi U.R.S.S. — au votat *contra*.

Votul cu privire la cobeligeranţa României a provocat vii discuţii, atît în cadrul Conferinţei, cît şi în afara ei. De pildă, într-o şedinţă a Comisiei militare, Heliodor Pika, delegatul cehoslovac, a revenit asupra chestiunii, declarînd: „Contribuţia armatei române la victorie a fost incomparabil mai mare decît aceea, de pildă, a Italiei, care a fost recunoscută ca stat cobeligerant. Proporţia reiese mai bine dacă se ţine seama de numărul populaţiei. România, cu o populaţie de 14 000 000 de locuitori, a aruncat succesiv în luptă de la 15 la 29 de divizii, în vreme ce Italia, cu 47 000 000 de locuitori, a putut pune în linie numai 6 divizii".

O remarcabilă argumentare a dreptului României la statutul de cobeligeranţă era cuprinsă şi în studiul *La Roumanie aux côtés des Nations Unies* (România de partea Naţiunilor Unite), publicat în septembrie 1946 de general Cochet şi locotenent-colonel Paquier. Sintetizînd contribuţia României la înfrîngerea Germaniei naziste, cei doi autori francezi arătau: „Românii au participat la 16 mari bătălii şi la 360 de lupte, au pătruns mai bine de 1 000 km în poziţiile inamicului (de pe rîul Mureş pînă în Boemia), străbătînd 12 masivi muntoşi pe timp de iarnă şi în regiuni lipsite complet de adăpost şi de comunicaţii, eliberînd 3 830 de oraşe şi sate şi luînd 100 000 de prizonieri".

Justificată pe deplin de actul istoric de la 23 August 1944, de efortul uman şi material făcut de poporul român în războiul antihitlerist, recunoaşterea cobeligeranţei României avea o importanţă de principiu, implicînd schimbarea statutului juridic şi situarea ei, din rîndul învinşilor, în acela al Puterilor Aliate şi Asociate, ceea ce ar fi dus la stabilirea altor raporturi între drepturile şi obligaţiile înscrise în Tratatul de pace. Calitatea de cobeligeranţă, rezultînd pentru România din participarea ei la lichidarea forţelor hitleriste, era o problemă care interesa nu numai România, ci, în egală măsură, toate popoarele lumii, pentru că reprezenta, fără îndoială, adevărul. Acest adevăr istoric recunoscut ar fi dat posibilitate ţării noastre să-şi valorifice creanţele împotriva Germaniei naziste şi să fie despăgubită de aceasta pentru pagubele suferite în perioada războiului de la 23 august 1944 pînă la 9 mai 1945; ar fi dus, totodată, la micşorarea despăgubirilor impuse României, la condiţii neîngrădite în domeniul politicii militare sau economice etc.

Alăturarea României la coaliţia antihitleristă şi importanta ei contribuţie la înfrîngerea fascismului s-au impus însă ca realităţi prea evidente pentru a nu-şi găsi într-un fel locul în prevederile Tratatului de pace. Astfel, s-a specificat că, la 24 august 1944, România a încetat toate operaţiile militare împotriva U.R.S.S., a rupt relaţiile cu Germania nazistă şi sateliţii ei şi a intrat în război de partea Naţiunilor Unite; data participării ei active la războiul antihitlerist a rămas însă fixată în tratat, contrar realităţii, la 12 septembrie 1944, adică data semnării Convenţiei de armistiţiu.

La 7 mai 1946, Consiliul miniştrilor afacerilor externe a adoptat în unanimitate articolul care preciza: „Hotărîrile sentinţei de la Viena din 30 august 1940 sînt declarate nule şi neavenite. Frontiera dintre România şi Ungaria este restabilită prin articolul de faţă, astfel cum exista la 1 ianuarie 1938"[1]. O formulare care nu lăsa nici un fel de echivoc şi care a fost aprobată de Conferinţă şi reluată *ad-litteram* în Tratatul de pace. S-a consfinţit, astfel, printr-un act juridic internaţional, o realitate de fapt, întemeiată pe cele mai sacre drepturi istorice ale poporului român. Recunoaşterea drepturilor inalienabile asupra părţii de nord-vest a României, „smulsă patriei române prin violenţă şi constrîngere — cum se arăta în expozeul şefului delegaţiei române, făcut în şedinţa plenară a Conferinţei din 13 august 1946 —, pune, în sfîrşit, capăt pentru vecie opresiunii, îndelungate şi repetate, a cărei victimă a fost poporul român. Pronunţată în numele justiţiei şi, în acelaşi timp, sîntem convinşi, în numele sacrificiilor consimţite de întreaga naţiune română, această hotărîre deschide perspective serioase unei colaborări fecunde între poporul român şi poporul ungar şi permite să se stingă ultimele focare de agitaţii, care au împiedicat, pînă astăzi, stabilirea unor relaţii amicale între aceste două popoare".

În legătură cu această problemă, în şedinţa plenară a Conferinţei din 10 octombrie 1946, şeful delegaţiei U.R.S.S. a declarat: „Este suficient să spunem că noi, toţi, recunoaştem că este necesar şi drept ca Tratatul de pace să rezolve problema Transilvaniei de Nord într-un mod care să corespundă intereselor naţionale vitale şi dorinţelor poporului român".

---

[1] În şedinţa din 7 mai 1946, Consiliul miniştrilor afacerilor externe a adoptat şi decizia privind celelalte frontiere de stat ale României, stabilind că acestea vor fi cele care erau în fiinţă la 1 ianuarie 1941: frontiera româno-sovietică era aceea stabilită după 28 iunie 1940 şi prin acordul sovieto-cehoslovac din 29 iunie 1945; frontiera româno-bulgară rămînea în limitele celei fixate prin acordul româno-bulgar semnat la Craiova în septembrie 1940.

În cadrul Conferinței și în afara ei, guvernul ungar, guvern dominat de Partidul micilor agrarieni, a încercat prin memoriile și intervențiile delegației sale să obțină sprijinul Puterilor Aliate și Asociate în a redobîndi măcar o parte din Transilvania. Astfel, în ședința plenară a Conferinței din 14 august 1946, șeful delegației ungare, considerînd că frontiera ungaro-română nu constituie „obiectul unei reglementări definitive", a pretins anexarea la Ungaria a unui teritoriu de 22 000 km pătrați. Aceste pretenții absurde au fost întîmpinate cu adîncă revoltă de către opinia publică din România, considerîndu-le „ecoul unui glas care, spre binele poporului ungar însuși, îl credem amuțit pentru totdeauna". În presă, în declarații și cuvîntări publice ale militanților P.C.R. și ai celorlalte forțe politice democratice românești, s-a atras atenția asupra gravelor consecințe pe care le putea aduce acceptarea revendicărilor teritoriale ungare, arătîndu-se că „orice cedare de teritorii din corpul unitar al Transilvaniei nu rezolvă problema relațiilor și a conviețuirii pașnice între cele două popoare, ci creează antagonisme și mai mari în dauna democrației, a păcii și securității în centrul Europei".

În ședința din 28 august 1946 a Comisiei politice și teritoriale pentru Tratatul de pace cu Ungaria, pretențiile teritoriale ungare au fost respinse, constatîndu-se că nimeni nu le susține. Profitînd însă de neatenția unor delegații și de neînțelegerea reală a situației de către alte delegații, reprezentanții unguri au reușit să determine reluarea discuției. Așa s-a făcut că, la propunerea Australiei, s-a stabilit o procedură de lucru în comun a comisiilor politice și teritoriale pentru România și Ungaria și, ca urmare, între 31 august și 5 septembrie 1946, au avut loc ședințe de lucru în comun ale comisiilor amintite, la care delegații români și unguri au fost invitați să-și susțină punctele de vedere. Primul audiat a fost Pal Auer, ambasadorul ungur la Paris, care, în esență, a repetat vechile cereri, reducîndu-le însă la circa 4 000 km pătrați de teritoriu românesc, incluzînd orașele Oradea, Arad, Satu Mare, Salonta și Carei.

La 2 septembrie, șeful delegației române a făcut o expunere, bazată pe date istorice, etnice și economice, precum și pe concluziile comisiei internaționale care avusese sarcina să studieze problema frontierei româno-ungare, în vederea încheierii tratatelor de pace de la sfîrșitul primului război mondial. Reprezentantul român a demonstrat caracterul profund eronat al tezelor emise de delegația ungară, arătînd că frontiera ungaro-română stabilită de Tratatul de pace de la Trianon și de proiectul de tratat aflat în discuție „este o frontieră etnică". Pentru această frontieră „s-au pronunțat, încă din 1919, experți americani care, după luni de studiu, au ajuns la concluzii identice cu cele ale diplomaților", în sensul că ea exprima linia de „demarcație etnografică dintre popoarele interesate" și care ținea seamă de configurația fizică a teritoriilor, de nevoile vieții economice normale și căile de comunicație.

După audierea celor două delegații, reprezentanții U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și Franței și-au expus punctele de vedere. Delegatul britanic, Gladwyn Jebb, a declarat că miniștrii de externe ai marilor puteri s-au convins în mod absolut de netemeinicia revendicărilor ungare și s-au pronunțat pentru menținerea frontierei din 1938. Unul din argumentele importante aduse în discuție a fost acela că „administrația românească a Transilvaniei din ultimii 20 de ani a dus la ridicarea ei la un nivel economic înfloritor", fapt pentru care delegatul britanic a sprijinit teza reprezentantului României, potrivit căreia „rectificarea de frontieră propusă de Ungaria ar constitui o ruptură a sistemului economic românesc". Referindu-se la faptul că retrocedarea Transilvaniei de Nord României reprezenta o mare valoare morală, reprezentantul Franței, generalul Georges Catroux a arătat că în acest fel se dă „o condamnare formală a sentinței de la Viena, act de violență criminală". În același sens, delegatul sovietic, A.E. Bogomolov, a adăugat că, în Consiliul miniștrilor afacerilor externe a fost examinată cu deosebită atenție problema frontierei româno-ungare și, după serioase deliberări, a fost anulat diktatul de la Viena, hotărîndu-se restabilirea frontierei din 1938. În termeni asemănători s-a pronunțat și A. Harriman, care a menționat că guvernul american nu mai insistă asupra sugestiei făcute în septembrie 1945 privind modificarea frontierei româno-ungare și a declarat că „sprijină articolul 2, așa cum a fost el întocmit și aprobat de Consiliul miniștrilor de externe".

În urma discuțiilor purtate, *ședința plenară a Conferinței de pace a aprobat, la 10 octombrie 1946, în unanimitate, anularea diktatului de la Viena.* În acest fel, din nou, un for internațional, la care participau, de astă dată, U.R.S.S., care nu semnase, și S.U.A., care nu ratificase Tratatul de la Trianon, recunoștea justețea clauzelor incluse în acest tratat privind frontiera româno-ungară.

Anularea diktatului fascist de la Viena constituie, în esență, o expresie a condamnării politicii bazate pe domnia forței, imoralității și injustiției în relațiile internaționale, pe învrăjbirea între state și națiuni. Din acest motiv, anularea diktatului a fost privită de opinia publică din România, ca și de aceea internațională, nu numai ca un act de justiție, ci și ca unul deschizător de noi posibilități în dezvoltarea relațiilor dintre cele două popoare vecine, al căror trecut de luptă pentru emancipare națională și progres social pleda pentru statornicirea unor raporturi statale bazate pe respectul reciproc, pe colaborare, prietenie și bună-vecinătate. ■

1940-1946

# ODISEEA UNOR MARINARI ROMÂNI

MARIN STANCIU

**La 16 martie 1940, tancul-petrolier „Oltenia"[1] a ridicat ancora de la una din danele portului Constanța, pentru a efectua o cursă mai lungă în Marea Mediterană. Nici unul dintre membrii echipajului nu s-ar fi gîndit atunci, în acea zi de 16 martie, că va pleca într-o cursă a cărei desfășurare, cu totul neobișnuită, va da naștere unui lung și chinuitor drum pînă la întoarcerea spre patrie[2].**

## Protejați...

## și prizonieri

Cu vînt bun în pupa, „Oltenia" a străbătut în liniște Marea Neagră și s-a strecurat cu prudență prin cele două strîmtori, Bosfor și Dardanele, ieșind în apele molcome ale Mării Egee. A lăsat în urmă insulele Chios și Limnos, a trecut pe la vest de Rodos și și-a schimbat direcția, fixîndu-și capul compas spre portul Tripoli din Liban (sub control francez). De aici, „Oltenia" a încărcat țiței pentru Franța, de la terminalul conductei societății „Irak Petroleum et co" și la începutul lunii iulie, navigînd printre distrugătoarele și crucișătoarele britanice care patrulau în Mediterana Orientală, s-a îndreptat către Port de Bou, situat în Golful Lionului, nu departe de frontiera franco-spaniolă.

La data la care nava plecase din portul Constanța, deși trecuseră aproape 7 luni de la declanșarea lui, cel de-al doilea război mondial se păstra încă, pe frontul franco-german, în faza sa „ciudată", cum au denumit-o istoricii. Curînd, însă Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia, Luxemburg și Franța au fost cotropite, Italia fascistă s-a alăturat agresiunii hitleriste împotriva celei de-a III-a republici franceze și conflictul a luat amploare, extinzîndu-se și pe continentul african. La aflarea știrilor despre capitularea Franței (22 iunie 1940), societatea „Steaua Română" a telegrafiat navei „Oltenia", aflată în largul coastelor insulei Creta, cerîndu-i să solicite pro-

---

[1] Proprietate a societății petrolifere „Steaua Română", care deținea mai multe depozite în portul Constanța, nava fusese construită în 1927, în șantierele navale de la Newcastle Upon Tyne (Anglia), avînd lungimea de 132,85 m, lățimea de 16,80 m și un deplasament de 13 500 t.

[2] Reconstituire realizată cu ajutorul documentelor Căpităniei portului Constanța, aflate în fondurile Arhivelor Statului din localitate. Este vorba despre un memoriu-protest al comandantului „Olteniei", Alexandru Dragoș, telegrame și note al căror conținut ne-a permis să restabilim principalele etape ale acestui lung și greu drum de întoarcere pe meleagurile natale.

tecţia amiralităţii britanice împotriva unor eventuale atacuri ale submarinelor italiene.

În urma apelului transmis de societatea „Steaua Română" prin staţia de radiocoastă din Constanţa, la 12 iulie, încadrat de nave de război britanice, vasul românesc a ancorat în portul egiptean Alexandria. După cîteva zile de staţionare, la ordinul Amiralităţii britanice, „Oltenia" a plecat sub escortă, într-un convoi format din mai multe nave, spre Port Said, iar de aici, prin Canalul de Suez, a ajuns la Suez. Din acest moment, echipajul a refuzat să mai rămînă la bord, cerînd repatrierea. Discuţiile purtate cu autorităţile britanice n-au putut clarifica integral situaţia, doar cîţiva dintre marinarii români primind permisiunea să se întoarcă în ţară. Comandantul, doi ofiţeri şi alţi şapte membri ai echipajului au fost reţinuţi şi obligaţi să-şi reia posturile pentru o nouă deplasare a navei, la Abadan, în Golful Persic.

La 17 august 1940, cu gardă navală britanică, „Oltenia" a intrat în Marea Roşie şi, ajunsă la Aden, a primit ordin să schimbe direcţia de marş spre sud, către portul Mombasa (Kenia), unde a şi ajuns la 7 septembrie 1940. Aici, echipajul şi-a reînnoit cererea de repatriere, dar autorităţile britanice au respins-o din nou, dînd, totodată, dispoziţie comandantului să pregătească nava pentru o nouă călătorie, spre sudul continentului african. La 18 septembrie, ordinul a fost însă contramandat şi „Oltenia" a rămas în ancoră pînă la 16 octombrie, cînd a fost rechiziţionată şi trecută sub pavilion britanic.

După rechiziţionarea navei, au urmat formalităţile de predare a vasului, acţiune încheiată pe la sfîrşitul lunii ianuarie 1941, după care echipajului i s-a oferit posibilitatea de a rămîne mai departe pe navă în noile condiţii, sau de a se repatria. Toţi au optat, firesc, pentru repatriere.

Trecuse aproape un an de la plecare, timp în care marinarii români nu mai putuseră stabili nici un contact cu ţara. Cei zece au fost transportaţi cu o navă britanică în India, la Bombay, pentru repatrierea lor prin Iran. Celor de pe „Oltenia" li s-a alăturat, tot pentru a fi repatriat, şi echipajul navei „Steaua Română", un alt vapor al societăţii cu acelaşi nume rechiziţionat de asemenea de autorităţile britanice.

## După şase ani şi mai bine...

Speranţele marinarilor nu s-au împlinit însă, deoarece autorităţile iraniene nu le-au acordat viza de trecere. Ulterior, grupul de marinari români s-a despărţit în două. Cei de pe „Steaua Română" au rămas în India şi au fost internaţi într-un lagăr de prizonieri de război, după cum rezultă dintr-o telegramă expediată de Legaţia română din Stockholm către Ministerul de externe din Bucureşti (Legaţia română din capitala suedeză fusese informată despre acest lucru de către Ministerul de externe suedez, care primise o telegramă în acest sens de la consulatul acestei ţări din Calcutta).

Cu gîndul la o cît mai grabnică întoarcere în ţară, marinarii de pe „Oltenia" au făcut calea întoarsă, prin Suez, în Egipt, şi de aici la Port Said, unde li s-au întocmit formele de repatriere, cu trenul, prin Palestina, aflată atunci sub mandat britanic. Dar şi autorităţile de aici le-au refuzat viza de tranzit şi întoarcerea în ţară a fost din nou amînată. Totuşi, la 15 aprilie 1941, s-a hotărît plecarea lor spre ţară cu un vapor egiptean care mergea spre Turcia. După controlul vamal, operaţiune care preceda îmbarcarea, s-a primit un ordin telegrafic prin care repatrierea a fost din nou anulată, iar cei 10 marinari români trimişi la Cairo, sub escorta poliţiei egiptene. Ajunşi aici, timp de cîteva zile au fost lăsaţi în libertate şi membrii echipajului au făcut noi demersuri, de astă dată pe lîngă Legaţia română din Cairo. Eforturile lor au fost însă zadarnice...

După încă o lună şi jumătate, la 9 iunie 1941, marinarii români au fost arestaţi şi expulzaţi din Egipt în Palestina, iar aici internaţi într-un lagăr de prizonieri de lîngă Haifa. La insistenţele comandantului echipajului ca marinarii să fie repatriaţi, întregul grup a fost dus la Ierusalim şi prezentat în faţa unei comisii britanice de anchetă, al cărei verdict a fost categoric *nu*; s-a dispus totodată transferarea marinarilor, în august 1941, în lagărul P.O.W. (prizonieri de război), compania 321, din Palestina.

S-au făcut demersuri, de astă dată pe lîngă Consulatul Spaniei din Ierusalim, care reprezenta şi interesele Romîniei. La începutul anului 1942, pentru prima dată li s-a adus la cunoştinţă că toţi marinarii comerciali din ţările inamice (între timp, între România şi Marea Britanie intervenise stare de război) sînt consideraţi şi trataţi ca prizonieri de război.

După aproape încă doi ani, timp în care le-a fost interzisă orice corespondenţă cu ţara, marinarii români au fost transferaţi, în aprilie 1944, într-un nou lagăr P.O.W. nr. 305 din Egipt, iar în septembrie acelaşi an, în altul de lîngă Biter Lache, cu numărul de ordine 380. Abia la începutul anului 1946, speranţele repatrierii au renăscut. Grupul celor 10 a fost îmbarcat în Egipt pentru a fi transportat la Taranto, împreună cu un lot de prizonieri italieni. Dar şi în Italia, ca şi în Palestina şi Egipt, autorităţile militare britanice au declarat că nu ştiu nimic despre repatrierea marinarilor români şi, pentru alte două săptămîni, i-au internat într-un lagăr de lîngă Taranto. Pînă la eliberare, grupul a mai poposit în lagărele de la Afrangola (lîngă Napoli) şi Rimini, pentru ca abia la 9 iunie 1946, cei 10 să fie îmbarcaţi în tren şi, prin Veneţia şi Triest, au ajuns în Austria, la Klagenfurt, unde, în sfîrşit, au fost lăsaţi în libertate. Ajunşi la Viena, au fost preluaţi de către reprezentanţii Crucii Roşii din România. Odiseea celor 10 marinari de pe nava „Oltenia" s-a încheiat la Oradea, după şase ani şi mai bine de la plecarea lor din portul Constanţa. ■

Dicționar istoric

## Permanență și unitate istorică românească

# ȚARA HAȚEGULUI

RADU POPA

Printre „țările" medievale din cuprinsul teritoriilor românești, Hațegul ocupă un loc de excepție din cel puțin trei motive: adăpostește fostele centre ale statului geto-dac și Daciei romane, constituie o triplă punte de legătură între marile provincii istorice pe care le-au reprezentat Transilvania, Banatul și Oltenia și păstrează cel mai important grup de vechi mărturii de arhitectură și artă românească.

Prima atestare documentară a Țării Hațegului se află în celebra „Diplomă a cavalerilor ioaniți" din 1247 în care, printre altele, se precizează că „terra Harszoc cum pertinentibus suis" va fi exceptată de la regimul pe care coroana maghiară încerca atunci să-l impună „țării voievodului Litovoi". Rezultă din această informație că înainte de 1247, Țara Hațegului și nordul Olteniei („terra Lytua") constituiau împreună o structură politică feudală românească izvorîtă dintr-o evoluție unitară anterioară, unul dintre acele voievodate care se întindeau de o parte și de alta a munților.

Cît despre „pertinențele" (anexele) Țării Hațegului pomenite la 1247, documentele din secolul XIV ne permit cunoașterea lor. Este vorba de depresiunea de la izvoarele Jiurilor (Bazinul Petroșanilor), de colțul răsăritean al Banatului (satele de pe cursul superior al Bistrei), de cea mai mare parte a masivului Poiana Ruscăi (regiunea Pădurenilor), de cursurile inferioare ale rîurilor Strei și Cerna, pînă spre Mureș, precum și de satele de pe valea Orăștiei (Rîu Grădiștii).

Depresiunea Hațegului cu dealurile împădurite și munții ce o înconjură cuprinde o suprafață de cca. 1 300 km², care în secolele XIV-XV adăpostea aproape o sută de sate. Împreună cu „pertinențele" sale, suprafața Țării Hațegului se apropie de 3 000 km², iar numărul așezărilor se dublează — astfel că, și din acest punct de vedere, al suprafeței și al numărului de așezări, Țara Hațegului era printre cele mai importante structuri teritoriale din trecutul românesc.

Numeroșii cercetători care s-au ocupat de investigarea acestei zone nu s-au pus încă de acord asupra existenței, în trecutul mai îndepărtat, al unui voievodat al Hațegului. Sînt însă foarte multe argumente ce pledează pentru existența în Hațeg a unui voievod care în secolul XII sau la începutul celui următor, în orice caz înainte de 1247, și-a mutat reședința și centrul de greutate al stăpînirilor sale în nordul Olteniei, printr-una dintre acele „descălecări" care în acest context a însemnat transferul din interiorul în exteriorul arcului carpatic al unui nucleu de organizare politico-militară românească. Demnitatea de „jude al [țării] Hațegului" pe care o întîlnim în primii ani ai secolului XIV, demnitate deținută de unul dintre fruntașii societății românești hațegane, nu poate fi decît ecoul tîrziu al existenței unei instituții ce a avut inițial rosturi prevalent politico-militare.

Țara Hațegului cuprindea 9 sau 10 „jupanate" sau „cnezate de vale", corespunzînd fostelor uniuni de obști sătești, compuse din 15-20 sate în cazul celor mari și din 5-6 sate în cazul celor mici. Centrele lor, unde rezida și principala familie cnezială din respectiva structură teritorială, se aflau la Rîu de Mori, Densuș, Rîu Bărbat, Rîu Alb, Grădiște (care în secolele XIII-XIV se numea Britonia și care, mai recent, și-a recăpătat vechiul nume de Sarmizegetusa[1]), Streisîngeorgiu, Sălașul de Sus, Silvaș și probabil la Vad. Un cnezat de vale de pe cursul inferior al Cernei pare să fi suferit modificări teritoriale în secolele XI-XII, prin retragerea spre munte a satelor românești, ca urmare a pătrunderii pe această vale a feudalității maghiare; în cele din urmă, centrul său s-a stabilit la Popești.

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1977.

Trebuie oricum spus că această stăpînire străină s-a limitat la cîteva așezări pe cele două maluri ale cursului inferior al Cernei și, în secolul XIII, prin așezarea, impusă cu forța, în punctele-cheie ale regiunii, a unor grupuri legate de autoritățile regale, cum au fost cele din tîrgul Hațegului și de la Sîntămăria Orlea, amîndouă la poalele cetății regale de la Subcetate.

Cele mai vechi consemnări demografice atestă că în Țara Hațegului românii reprezentau în evul mediu peste 90% din populație. Pe de altă parte, studiile etnosociologice de la începutul secolului nostru au evidențiat conservarea în Țara Hațegului a unor procese productive și a unor documente de civilizație tradițională de excepțională importanță pentru cunoașterea și reconstituirea vieții obștilor românești de la începuturile evului mediu. Economia agropastorală cu văratul turmelor pe hotarul satelor sau în munții din vecinătate, pe pășuni situate cel mult la 1-2 zile distanță de localitățile respective, agricultura practicată pe terase pînă la altitudinea de 8-900 m în sistemul rotației bianuale, folosirea intensă a zonei de fînețe pentru creșterea unui număr mare de vite, fără practicarea transhumanței, sînt coordonate esențiale pentru cunoașterea traiului satelor românești din această parte a României.

Integrarea Țării Hațegului în rînduielile impuse aici de coroana maghiară a întîmpinat dîrza rezistență a obștilor românești, rezistență care adesea a cunoscut episoade dramatice. Dacă evenimentele de la sfîrșitul secolului XIII se reflectă mai vag în documente, cele din secolul următor sînt explicit consemnate de izvoarele scrise. Pe la 1357-1358, foarte probabil într-un moment de conflict între Țara Românească și regatul vecin, în Țara Hațegului a avut loc o revoltă înăbușită sîngeros de Andrei Lackfi, voievodul de atunci al Transilvaniei. Atunci și-au pierdut viața și moșiile Ioan cel Roșu din Britonia (Grădiște), împreună cu fratele său Andrei, Mihail zis Cândea din Rîu de Mori și, poate tot atunci, Petru, fiul lui Corlat din Rîu Bărbat. a fost tăiat de paloșul călăului — ceea ce echivala cu recunoașterea calității sale de nobil, întrucît oamenii de rînd suportau alt gen de suplicii. Despre un cneaz cu numele de Cândea care stăpînea satele de pe valea Luncanilor aflăm, de asemenea, că a fost ucis pentru „necredință", fiii săi refugiindu-se peste munte în Țara Românească, de unde, la 1377, încă mai întreprindeau incursiuni împotriva celor ce le ocupaseră vatra strămoșească din Țara Hațegului.

Calitățile militare ale românilor hațegani — dintre care pe la 1400 s-a ridicat familia lui Iancu de Hunedoara, ce a jucat în secolul XV un rol excepțional în eforturile de stăvilire a expansiunii otomane — explică existența, în această „țară", a unui important grup de cetăți, ridicate ca fortificații familiale de către vîrfurile feudalității românești. S-au păstrat pînă azi și au fost recent cercetate cetatea de la Răchitova, construită de cnezii de Densuș, cetatea Colț de la Susani — Rîu de Mori, datorată familiei Cândea, aceea de la Mălăiești, ridicată de cnezii de la Sălașu de Sus; și este foarte probabil ca temelii ale unor cetăți încă neidentificate să se păstreze și pe valea Rîului Alb, în vecinătatea Rîului Bărbat sau în aceea a Sarmizegetusei romane.

În acest din urmă loc, amfiteatrul roman a fost folosit ca fortificație în secolul IV de către populația daco-romană rămasă pe loc după retragerea administrației și a armatei, dar dimensiunile mari ale edificiului fac foarte puțin probabilă folosirea lui și în epoca ulterioară în scopuri militare. Este

*Ctitoria cnezială de la Rîu de Mori*

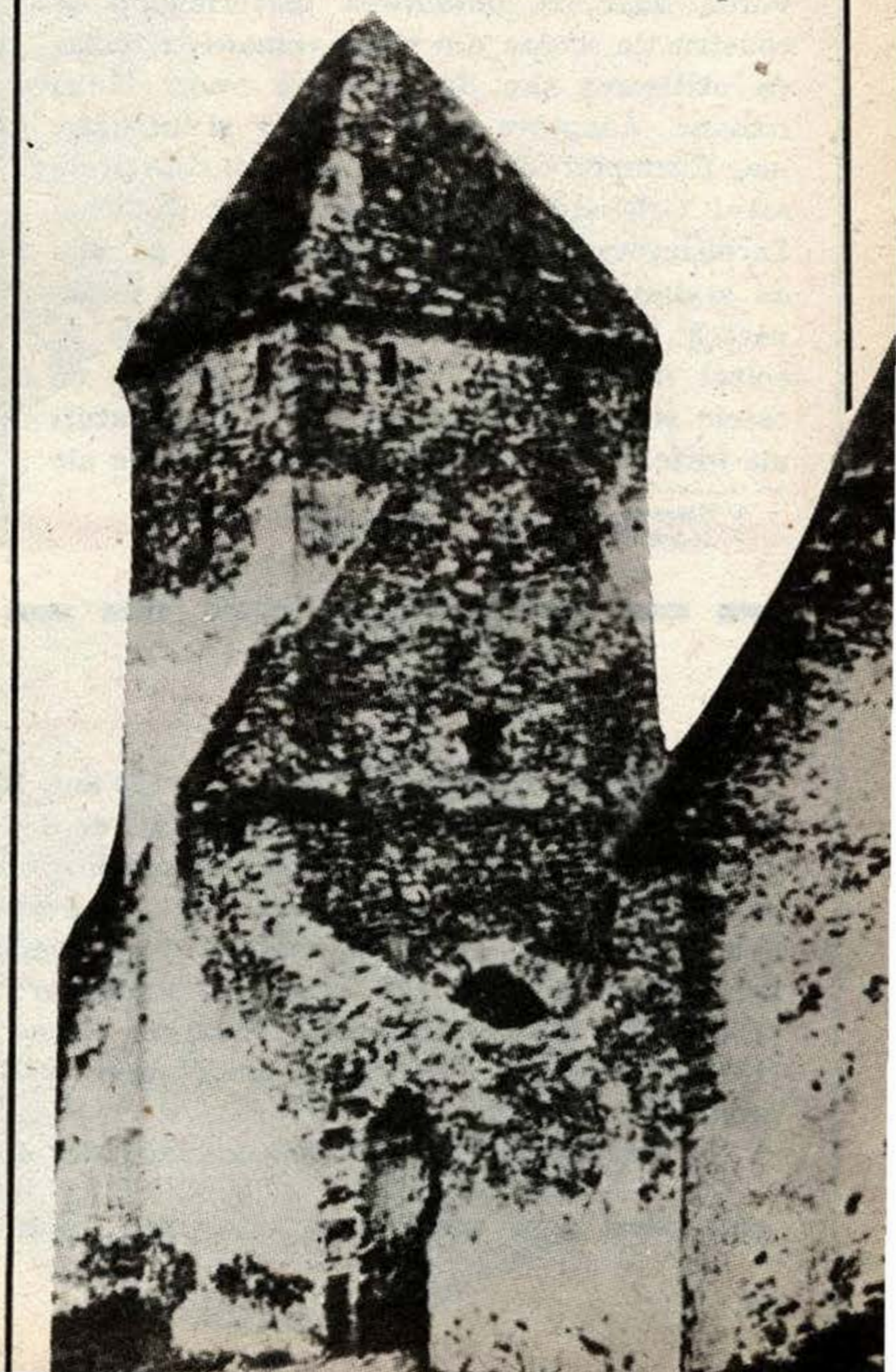

posibil ca în secolele XII-XIII să fi fost utilizat în acest scop unul dintre turnurile de pe zidul de incintă al oraşului roman.

Mai bine decît cetăţile s-au păstrat capelele de curte[1] ale aceloraşi cnezi, chiar dacă majoritatea lor au suferit transformări şi adăugiri în sec. XV-XVI, cînd au trecut în folosinţa obştilor săteşti. Capela de curte de la Streisîngeorgiu, cercetată în 1975-1976, s-a dovedit a data din prima jumătate a sec. XII, fiind ridicată din blocuri de piatră scoase din ruine romane şi din cărămidă, pe locul unui mai vechi monument de lemn[2]. Capela de curte de la Densuş — monument unic în contextul arhitecturii medievale româneşti — a fost, de asemenea, cercetată, dar asupra vechimii părţii centrale a lăcaşului mai stăruie semne de întrebare. De la sfîrşitul secolului XIII pare a fi capela de curte din Strei, situată în incinta unei *villa rustica* romane şi ridicată foarte probabil pe locul unei construcţii anterioare, din lemn. Acestora li se adaugă numeroase altele necercetate sau păstrate doar ca temelii.

Un aspect specific Ţării Haţegului îl constituie modul în care au fost utilizate unele monumente de arhitectură antică. Nu este vorba doar de refolosirea materialelor de construcţie scoase din ruine romane, ci chiar de utilizarea sau de refacerea unor clădiri romane, adaptate unor scopuri şi utilizări noi. Exemplul cel mai concludent îl constituie satul Grădiste sau Britonia, aflat pe locul Sarmizegetusei romane. Cercetările de aici au stabilit cu certitudine că aşezarea românească din secolele XIII-XIV se afla în colţul de nord-vest al oraşului roman, cu casele şi curţile dispuse pe cele două laturi ale fostelor străzi romane. Uliţele actuale ale satului continuă, de altfel, să respecte traseul străzilor romane; la mică adîncime se mai găsesc lespezile de piatră şi rigolele vechi de 18 secole. Într-o asemenea situaţie, este greu de presupus că marile clădiri romane aflate în acea parte a oraşului să fi rămas fără utilizare în lungul răstimp ce s-a scurs pînă la dispariţia lor completă.

Un foarte important document redactat în anul 1360 la Haţeg conţine informaţii de mare interes pentru cunoaşterea societăţii româneşti din această parte a Transilvaniei. Din cuprinsul său — o înşiruire a numelui cnezilor cu teritoriile stăpînite de ei — avem o imagine complexă asupra Ţării Haţegului. Cnezii poartă nume ca Barbu, Costea, Muşat, Cristea, Nicolae zis Cândea, Basarab cel Lung, Radu, Ioan cel Roşu şi stăpînesc sate răspîndite într-o densă reţea de aşezări în toate cnezatele sau jupanatele Haţegului. Din document reiese că satele mai importante şi, probabil, mai vechi se află la marginea Depresiunii Haţegului, sub Munţii Retezat şi sub dealurile dinspre valea Cernei, astfel încît Haţegul pare să reproducă, la scară mică, Transilvania înconjurată de salba „ţărilor" româneşti. Situaţia se datorează fără îndoială rolului foarte important pe care muntele — cu resursele şi adăposturile sale — l-a avut în viaţa obştilor săteşti ale românilor la începuturile evului mediu.

Deşi destul de intens cercetată, mai ales în ultimele decenii, de geografi, etnosociologi, istorici, arheologi, istorici de artă, şi lingvişti şi cu toate că există azi o bogată literatură de specialitate, Ţara Haţegului mai rezervă multe perspective cercetărilor viitoare axate pe reconstituirea etapelor principale ale trecutului ei. Istoria sa se prezintă ca o carte permanent perfectibilă, o carte ce merită sub toate aspectele să fie scrisă. ■

1 Biserici existente pe lîngă curţile feudale.
2 *Magazin istoric*, nr. 9/1976.

# PLANSELE NOASTRE

①②③④ Înfiinţată în urmă cu 120 ani, Biblioteca Academiei R.S. România, cuprinde în fondurile sale un mare număr de lucrări de deosebită valoare şi semnificaţie pentru cunoaşterea trecutului poporului nostru şi a modului în care istoria românilor s-a reflectat în conştiinţa lumii. În imagini, coperte de cărţi — azi adevărate raritaţi bibliofile — medalioane, gravuri, litografii şi stampe din fondurile Bibliotecii Academiei R.S. România, ilustrînd mari momente din istoria patriei: a) luptele dacilor împotriva romanilor (105-106 e.n.); b) bătăliile de la Posada (1330); c) Rovine (1395); d) Tîrgovişte (1595); e) Unirea Principatelor (1859); f) Războiul de independenţă (1877); g) Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a cărei veste era dusă pretutindeni în satele româneşti.

Macheta artistică a planşelor: arhitect Alexandra Ţuţui

MAGAZINU ISTORIKU

pentru

# DACIA

Sant Publicate

de

A. IPEIU. AARPUNE

Doctor de Filosofie si Istoria Naţionale,

si

NICOL. BĂLCESCU.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMANE

Tomul I.

BUCUREŞCI

La tipografia Colegiului Naţional

1845.

a

b

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMANE

ELEMENTORUM
LINGUÆ DACO-ROMANÆ,
SIVE
VALACHICÆ
PARS PRIMA
DE ORTHOGRAPHIA

CAPUT I.

*De Litteris Daco-Romanis, earumque pronunciatione.*

§. 1.

Veteres Daco-Romanorum Litteræ eædem sunt, quæ & Latinorum, seu antiquorum Romanorum, a quibus originem ducunt suam. Videlicet:

*Majuscul.*

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. U. X. Y. Z. J. V

A A1

c

ISTORIA

# ROMANILORU

DACIA SUPERIORE

DE

A. PATRU MARIANU.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMANE

TOMULU I.

EDITIUNEA II.

VIENA

1892

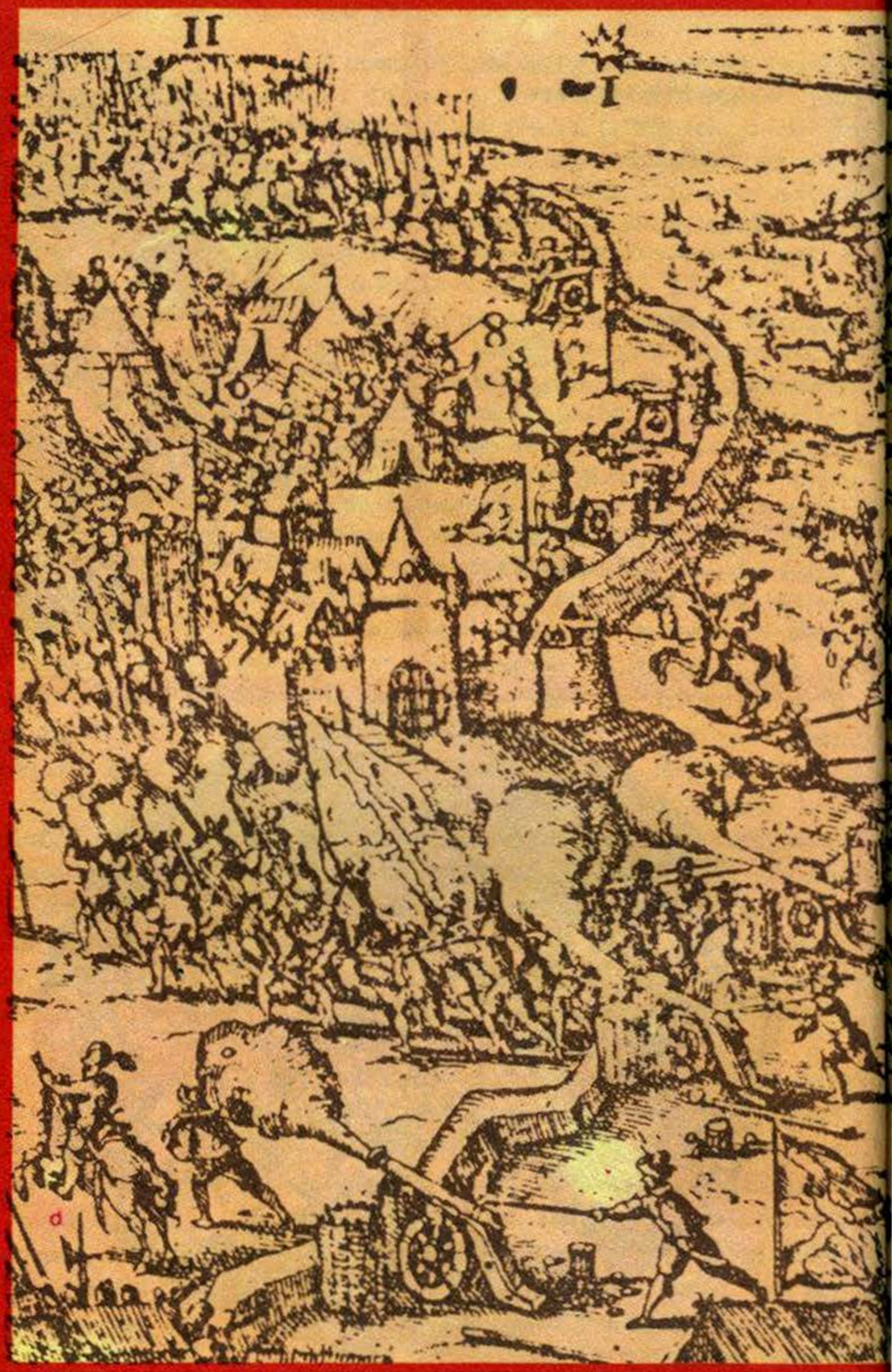

Ex Libris A. Capitis Ilseanus

# ISTORIA

DELLE

MODERNE RIVOLUZIONI

DELLA

# VALACHIA

Con la Descrizione del Paese, Natura, Costumi, Riti, e Religione degli Abitanti;

Arricchita di una Tavola Topografica di quella Provincia, dove si vede ciò, che di restato nella Valachia agli Austriaci nel Congresso di Passarowitza:

COMPOSTA DA ANTONMARIA DEL CHIARO FIORENTINO.

BIBLIOTHECA ACADEMIEI

IN VENEZIA, MDCCXVIII

Per Antonio Bortoli.

A Spese dell' Autore

Con Licenza de' Superiori, e Privilegio dell' Eccellentiss. Senato, e della Sacra di N. S. Papa

# TRANSSILVANIAE

OLIM·DACIAE·DICTAE

DESCRIPTIO

a Io. Petro, & Paullo Marnesiis.

EX VETERIBUS

Auctorum, & recentiorum Scriptorum monumentis,

Cum praefatione Georgii a Reichersdorff.

Accessit in finem vocabula.

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMANE

ROMAE. CIↃIↃXCVI

Superiorum permissu.

CORPUS

# SCRIPTORUM HISTORIAE BYZANTINAE

EDITIO EMENDATIOR ET COPIOSIOR.

CONSILIO

B. G. NIEBUHRII C. F.

INSTITUTA,

AUCTORITATE

ACADEMIAE LITTERARUM REGIAE BORUSSICAE

CONSCRIPTA.

NICETAS CHONIATA.

BONNAE.

IMPENSIS E. WEBERI.

MDCCCXXXV

# LA TRANSYLVANIE

ET

SES HABITANTS

PAR A. M.

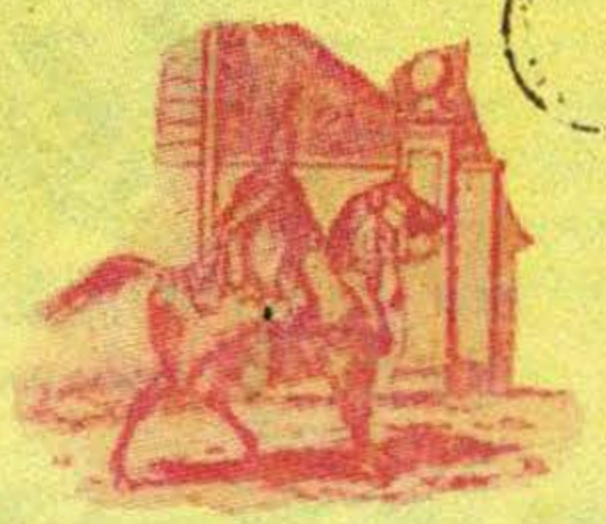

PARIS

AU COMPTOIR DES IMPRIMEURS

# ROUMANIA:

## Border Land of the Christian and the Turk,

EASTERN EUROPE AND WESTERN ASIA.

BY

JAMES O. NOYES, M.D.

NEW YORK:
[illegible] 310 BROADWAY

Fig. 23. Frontispice du livre de James O. Noyes "Roumania ..." (New York, 1858) / Bibliothèque universitaire de Rouen

LES ORIGINES

DE

# L'HISTOIRE ROUMAINE

PAR

A. UBICINI

Texte revu et publié avec la concours de l'auteur et précédé d'une Notice biographique

PAR

Georges Bevescu

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

PARIS
ERNEST LEROUX, ÉDITEUR
28, rue Bonaparte, 28
1877

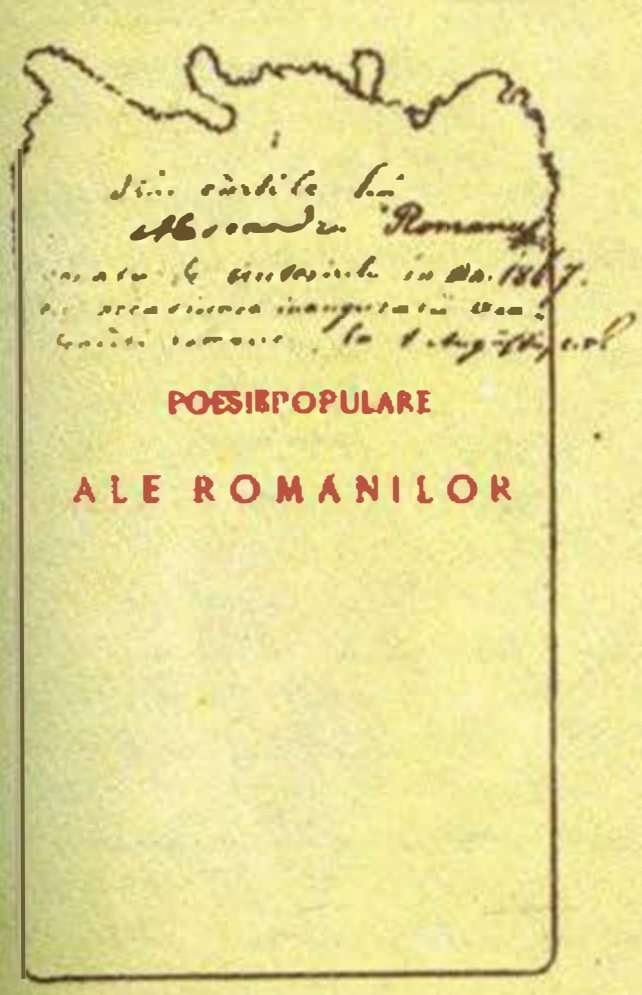

POESIE POPULARE

ALE ROMANILOR

EUTROPII
BREVIARIUM
HISTORIAE ROMANA
Cum
METAPHRASI GRAECA
PAEANII.
Et Notis [illegible]
ELIAE VINETI, HENRICI GLAREANI
IANI QUIETI & ANNAE FABRI.
THOMAE HEARNII.
Item Selecta
FRID. SYLBURGII & CHRIST. CELLARII
(Accedunt
SEXTI RUFI
Breviarium; Cum Notis [illegible]
CHRISTOPH. CELLARII
MESSALA CORVIN
De Progenie Augusti; et De Augusta Domo; cum
Ejusdem Confectaneum Fastorum.
EX MSS. BIBL. LUGD. BAT.
Recensuit
SIGEBERTUS HAVERCAMPUS
Qui & Suas
CHRISTOPH. AUGUSTI HEUMANNI
Notas adjecit.
Cum Indicibus copiosissimis.

LUGDUNI BATAVORUM

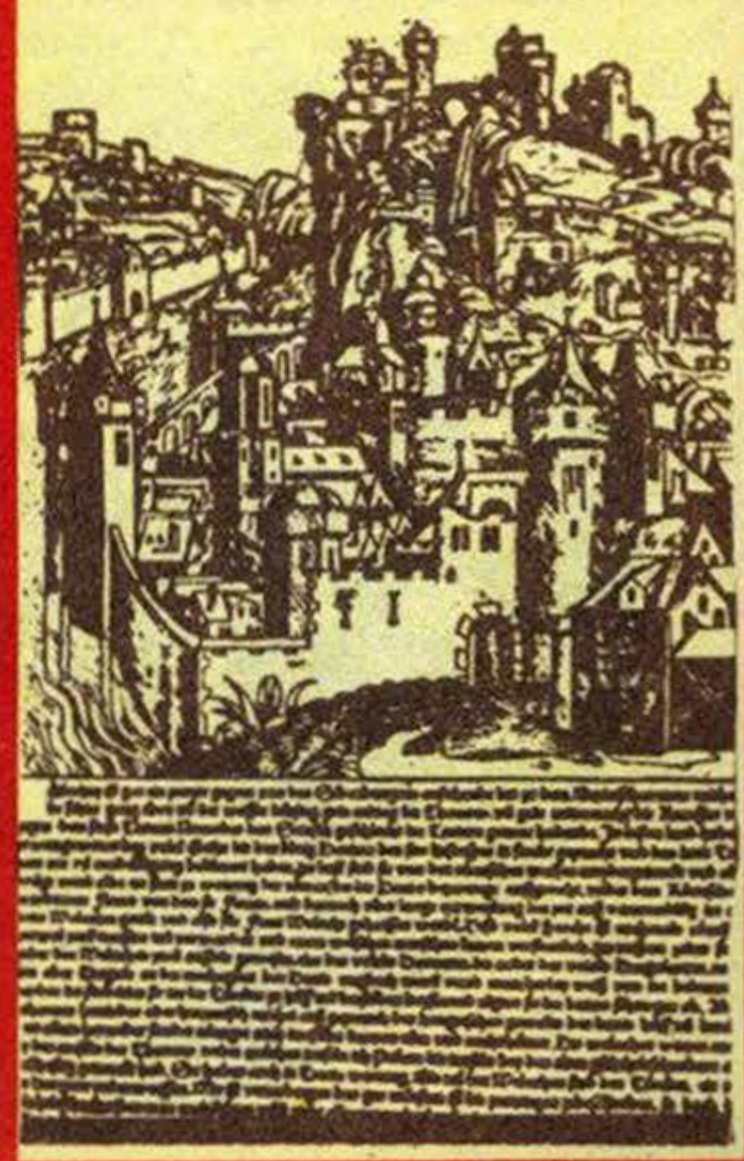

e

# IOANNIS
## HONTER CORONEN.

SIS RVDIMENTORVM CO.
smographiæ libri duo. Quorũ prior
Astronomiæ, posterior Geo
graphiæ principia,
breuissimè com
prehen.

Calorum partes, stellæ aut stellarum, earumq;
Regnaq; cum populis, perue loca recensens.

SEPTENTRIO.

# BYZANTINÆ
HISTORIÆ
SCRIPTORIBUS
EDITIO SECUNDA
SUB FELICISSIMIS
PHILIPPI V.
HISPANIARUM AC INDIARUM
REGIS CATHOLICI
AUSPICIIS

VENETIIS.
M. DCC. XLIX.

f

g

publié sous le patronage de l'ASSOCIATION GUILLAUME BUDÉ

ANNE COMNÈNE
# ALEXIADE
(RÈGNE DE L'EMPEREUR ALEXIS I COMNÈNE
1081-1118)
TOME I
(LIVRES I-VIII)

TEXTE ÉTABLI ET TRADUIT
par
Bernard LEIB

DEUXIÈME TIRAGE

PARIS
SOCIÉTÉ D'ÉDITION « LES BELLES LETTRES »
95, BOULEVARD RASPAIL

1967

# RADU R. ROSETTI: PAGINI DE JURNAL

Perioada cuprinsă între a doua jumătate a lunii martie şi mijlocul lunii mai 1931, la care se referă aceste noi extrase din jurnalul lui R.R. Rosetti, a fost un interval extrem de agitat în viaţa social-politică şi economică a ţării. Puternic confruntat cu gravele probleme create de marea criză economică, guvernul naţional-ţărănesc se îndreaptă spre faliment. Situaţia încasărilor statului este sub orice nivel. Preşedintele guvernului, G.G. Mironescu, apreciază că ele ating numai o treime din cifra fixată. Continuînd astfel, e de părere M. Manoilescu (omul impus de rege în guvern şi care deţine portofoliul industriei şi comerţului), curînd „se va ajunge la neplata lefilor". Tratativele febrile pentru contractarea unui nou împrumut în străinătate se încheie printr-o soluţie care nu satisface nici pe departe aşteptările. Deşi condiţiile pe care statul român trebuie să le accepte sînt foarte dezavantajoase, Parlamentul votează împrumutul.

La sfîrşitul lunii martie, soarta guvernului este ca şi pecetluită. Regele se hotărăşte să-i dea o mînă de „ajutor": îl sfătuieşte pe prietenul său M. Manoilescu, căruia Parlamentul îi respinge un proiect de lege, să se folosească de aceasta ca pretext şi să-şi dea demisia. La rîndul său, regele nu-şi dă agrementul pentru o altă numire în postul vacant şi, la 4 aprilie, G.G. Mironescu se vede nevoit să prezinte demisia întregului cabinet.

Ca de obicei, încep consultările cu şefii tuturor grupărilor politice, dar tratativele sînt greoaie. Sînt complicate în mod conştient de către monarh, care ţine morţiş ca viitorul cabinet să fie unul de „uniune naţională", de „concentrare", pentru a apărea drept exponent al voinţei unanime a tuturor factorilor politici în vederea rezolvării gravei situaţii prin care trece ţara. În acest scop, Nicolae Titulescu, aflat la Londra ca ministru al României în capitala britanică, este chemat urgent la Bucureşti. Reputatul diplomat acceptă însărcinarea şi începe tratativele de rigoare. El se izbeşte însă de puternicele divergenţe dintre P.N.Ţ. şi P.N.L., ca şi de inflexibilitatea micilor grupări („lupişti", „averescani" sau „georgişti"), care pretind o reprezentare egală în noul cabinet. Cererea regelui ca Argetoianu să fie neapărat inclus în guvern este privită cu ostilitate de fruntaşii politici. Există însă şi alţi factori care acţionează din umbră, sabotînd formula cabinetului de „uniune naţională". În mod paradoxal, unul dintre ei este însuşi Carol II şi camarila din jurul său. Şi o face cu deosebită eficacitate, incitîndu-i pe şefii de partide, opunîndu-i pe unii altora şi determinîndu-i să se certe pe portofolii, ori încurajînd disidenţele şi micile grupări să nu accepte condiţii de inferioritate faţă de marile partide. N. Titulescu — ale cărui încercări asidue de a-şi îndeplini misiunea sînt sortite eşecului — renunţă şi, în cele din urmă, se ajunge la formaţia guvernamentală de aşa-zişi tehnicieni, în fruntea cărora, la 18 aprilie, este numit Nicolae Iorga. Noul guvern este un aranjament de culise, lipsit de omogenitate şi fără un program precis de guvernare.

Monarhul, în schimb, reuşeşte să-şi impună în el cîţiva oameni de nădejde: C. Argetoianu (finanţe şi, deocamdată, interimatul internelor), Iuliu Haţieganu, generalul I. Răşcanu (miniştri de stat) şi Ion Pangal (subsecretar de stat).

Urmărind cu atenţie aceste evenimente, jurnalul istoricului R.R. Rosetti conţine comentarii bogate şi consistente, motivate, poate, şi de faptul că în textura generală a evenimentelor sînt angrenate în mod direct două personalităţi — Iorga şi Titulescu — faţă de care autorul nutreşte sentimente de stimă şi deosebită preţuire. Merită subliniată îndeosebi aprecierea pe care o face cu privire la cauzele care au dus la eşuarea tratativelor lui Titulescu. Speră într-o politică mai realistă a cabinetului Iorga şi această speranţă trebuie pusă în legătură cu atmosfera grea pe care autorul o întîlneşte în şedinţele diferitelor consilii de administraţie la care participă. Între notele privind lectura unei cărţi şi cele despre o vizită de documentare pe teren, ori participarea la o şedinţă de comunicări la Academie, generalul R.R. Rosetti a lăsat şi alte consemnări interesante despre istoria vieţii politice din acei ani. Aşa sînt, de pildă, pasajele referitoare la relaţiile din interiorul partidului liberal, ca şi al familiei Brătianu, după desprinderea lui Gh. Brătianu din acel partid. Jurnalul conţine, de asemenea, multe referiri la acţiunile din umbră ale camarilei regale, ce întregesc imaginea acelei epoci atît de agitate din istoria politică românească a anilor '30-'33.

Dar să facem loc fragmentelor respective, precizînd că în redarea lor am respectat originalul, cu excepţia micilor intervenţii dictate de normele ortografice în vigoare; întreruperile de text le-am marcat prin trei puncte, iar completările noastre prin paranteze drepte. Unele persoane nu au note explicative în subsol, fie că sînt prea cunoscute, fie că explicaţiile necesare au fost date în numerele precedente.[1]

## 1931

13 martie. *Terminat volumul II din memoriile lui Bülow. O fi fost greu de dus politica Germaniei cînd aveai un suveran ca Wilhelm II, dar prea îşi scoate meritele în relief Bülow. Şi se vede că el a căutat pricină Franţei în afacerea Marocului[2] şi că, cu 15 ani înaintea marelui război, era de acord cu atacul bruscat prin Belgia[3]...*

18 martie. *La muzeu vine lt. colonel Jinga, însărcinat de rege a face un proiect de uniformă a cavalerilor Ordinului Mihai Viteazul. Absurd! Nu se mai potriveşte cu lumea de azi. Şi apoi cum aii să poarte în front altă uniformă ca unitatea din care fac parte?! Este a merge chiar contra concepţiei de uniformă! Şi, în fine, marele maestru al ordinului = regele — are să aibă însemne speciale pe care să le poarte întotdeauna! Tocmai el care a dat bir cu fugiţii în războiul pe care l-a terminat dezertînd la Odessa!!? Îi spun lui Jinga că eu n-am nimic de a face cu aşa ceva, dar dacă vrea n-are decît să consulte colecţiile noastre...*

*Toate fraudele ce se descoperă în fiecare zi, legislaţia ce în pripă, dar cu tenacitate o votează guvernul, peripeţiile şi condiţiile împrumutului[4] învederează apetitul necurmat de îmbogăţire şi de stăpînire al neoburgheziei care se ridică acum din rîndurile ţărănimii. Istoria se repetă, pe o scară mai mare şi mai puţin dezinteresat. Brătianu, C.A. Rosetti au voit dezvoltarea şi propăşirea României. Pentru a avea cadrele statului, pentru a avea un partid au încurajat crearea burgheziei cu elemente de la oraşe; în mersul său acea burghezie nu a fost jenată de scrupule. Azi, naţional-ţărăniştii, spre a se perpetua la putere sau spre a reprezenta totdeauna o putere în stat, avînd şi, după bine găsita formulă a lui Goga, apetituri milenare, s-au aruncat la asaltul puterii, făcînd legi anume, creînd instituţii şi jecmănind cît pot spre a întări clasa pe care se bizuie: neoburghezia sătească...*

20 martie. *În oraş e un curent de supărare contra Franţei din cauza ultimului împrumut. La Academie mulţi o spun că Franţa e un uzurar. Elise Brătianu o spune cu alte cuvinte.*

21 martie. *Comemorarea lui Vintilă Brătianu. Patriarhul [Miron Cristea] spune cîteva vorbe. [Ioan], Bianu [a] citit foarte prost un discurs. D-rul Angelescu vorbeşte mai lung. Şi azi, ca de obicei, se vorbeşte de toate calităţile lui Vintilă, de una — şi cea mai atrăgătoare — bunătatea inimii sale nu se spune nici o vorbă.*

*Vorbesc apoi la radio despre viaţa ostăşească sub Ştefan cel Mare.*

*De mult timp Elise Brătianu vrea să se debaraseze de G. Brătianu din comitetul Aşezămîntului I.I.C. Brătianu şi mi-a vorbit că trebuie să ne dăm toţi (din comitet) demisia spre a se realege un comitet fără G. Brătianu. La asta i-am răspuns că trebuie mai întîi să se înţeleagă cu toţi cei din comitet, apoi cu adunarea generală şi că, în ce mă priveşte pe mine, eu o fac numai dacă Dinu Brătianu, care e şeful familiei Brătianu, o face. La care Elise îmi răspunde că Dinu ar vrea, dar ar vrea să i se forţeze mîna şi că Rosenthal ar fi găsit un clenci lejer spre a se face. Vorbesc azi cu Dinu Brătianu în această chestiune. Îmi spune: 1) că Rosenthal i-a spus că legalmente nu se poate face; 2) că atît cît vor trăi, el şi cei din generaţia lui, G. Brătianu, care de altfel nu vine niciodată la şedinţele aşezămintelor, nu va putea face nimic, iar după ce vor muri ei nimic şi nimeni nu va putea împiedica pe G. Brătianu — chiar de este izgonit acum — să reintre în comitet şi să-l conducă efectiv. Acest punct de vedere îmi pare foarte logic.*

*Elise Brătianu stă acum de vorbă cu Elisa Sturdza (nevasta colonelului Alex. Sturdza) pentru a-i dona ce a rămas din biblioteca lui D.A. Sturdza.*

*C. Diamandy[5] îmi spune că nu primeşte nici o scrisoare care să nu-i fie deschisă la poştă.*

22 martie. *Adunarea generală a Societăţii clădirea românească. Este una din rarele societăţi care dau acelaşi divident ca anul trecut.*

*După-amiază vizitat expoziţia celor găsite în săpăturile de la Histria. Interesant...*

24 martie. *Adunare generală a aşezămîntului Ion I.C. Brătianu. Apoi adunare a comitetului în care Elise Brătianu, cu toate sfaturile ce i-am dat, propune eliminarea din aşezămînt a lui*

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 11-12/1986.

[2] Referire la cele două momente de mare încordare a relaţiilor franco-germane, din 1905 şi 1911, cunoscute în istorie sub numele de cele două „crize marocane". În primul caz, la 31 martie 1905, vizita împăratului german Wilhelm II la Tanger, ca semn al intenţiilor expansioniste germane în Maroc, a provocat vii reacţii la Paris; pentru moment, Conferinţa internaţională de la Algesiras (15 ianuarie-7 aprilie 1906) a pus capăt stării de tensiune. În iulie 1911, canoniera germană „Panther" şi-a făcut apariţia în portul Agadir, ceea ce a dat semnalul izbucnirii celei de a doua „crize marocane", încheiată în acelaşi an, prin acordul franco-german din 7 noiembrie, în urma căruia Franţa a cedat Germaniei o parte a Congoului francez, iar Germania a recunoscut protectoratul francez în Marocul de sud.

[3] Cum se ştie, Conferinţa internaţională de la Londra, din decembrie 1830-iunie 1831 (Anglia, Franţa, Rusia, Austria şi Prusia), recunoscuse independenţa Belgiei şi neutralitatea veşnică a noului stat. În ciuda acestui fapt, planurile militariştilor germani privind invadarea Franţei („Planul Schlieffen", definitivat în decembrie 1905) nu ţineau seamă de acest lucru. De altfel, în primul război mondial, principala lovitură a trupelor germane pe frontul de vest a fost iniţiată tocmai prin Belgia, căreia trupele germane i-au încălcat neutralitatea în noaptea de 3/4 august 1914.

[4] Problema împrumutului „de dezvoltare", semnat marţi 10 martie 1931, la Paris, a produs vii nemulţumiri datorită condiţiilor dezavantajoase impuse statului român de către financiarii străini şi apreciate ca atare chiar de presa vremii.

[5] C. Diamandy, diplomat, fost ministru plenipotenţiar la Paris.

*Gheorghe Brătianu. Foarte lungă discuție în care Dinu Brătianu susține ceea ce mi-a spus deunăzi, iar Victor Antonescu*[1] *și Tancred Constantinescu se opun fățiș. Elise Brătianu, pe care o montează Fotino, insistă; finalmente, se hotărăște a se lăsa lucrurile baltă și a se convoca comitetul din nou pentru a coopta pe I.G. Duca, în locul lui Vintilă Brătianu...*

29 martie. *Terminat de citit* Les églises de la Moldavie du Nord *a lui Paul Henry. Foarte interesant și bine făcut studiu, care dovedește cu prisosință existența unei școli proprii arhitectonice în sec. XV și XVI și de pictură în sec. XVI. Că e născută din influențe străine — mai cu seamă bizantină și gotică — era deja știut, dar Henry arată că se poate ghici și influența străveche tracă. Nu citează totdeauna pe autorii de care se folosește.*

30 martie. *Vine să mă vadă Episcopescu, fost subșef de siguranță generală înainte și pe timpul războiului [din 1916-1918], să-mi ofere fotografiile luate pe timpul bombardamentului aerian al Capitalei*[2]*. A stat la mine de la ora 16 la 19.20; și mi-a povestit multe despre epoca războiului, cea dinainte și cea de după război...*

3 aprilie. *Întrunire a consiliului de administrație al Concordiei... Se dă 12% dividend, rezervînd și 33 000 000 pentru anul viitor, ceea ce în vremurile de azi este excelent. Bineînțeles că, în discuțiile ce au avut loc, guvernul și legislația lui au fost date [în] tărbacă. Răuț, membru în consiliu, care este și deputat, și Iorgovici, cenzor, care e și senator, se apără zicînd că nu știu dacă s-a votat și ce s-a votat.*

4 aprilie. *A căzut guvernul G.G. Mironescu, spre a face posibilă, zice comunicatul său, formarea unui guvern de concentrare. Este oare aceasta posibil, oare [s-a produs] încetarea relațiilor [încordate] dintre partide la noi? Și dacă se va face fi-vor componenții guvernului de bună-credință unul față de celălalt?*

*Un lucru este sigur, că acum Partidul Național-Țărănesc este foarte slăbit și desconsiderat. Poate că ar fi fost mai bine din partea regelui a-l face să cadă — tot atît de urgent — cu cîteva săptămîni mai devreme, cînd nu votase unele din legile ce a votat...*

6 aprilie. *Aseară am terminat de citit memoriile lui Iorga. Nu sînt memorii, ci însemnări zilnice, disparate, din care a suprimat unele. Puține fapte, mai ales repetarea tuturor zvonurilor. Grozavă asemănare cu memoriile lui Alex. Marghiloman.*

*A fost la mine E. Marvan (tipolitograful) pentru lucrarea lui M. Emerit*[3]*. A făcut o șarjă à fond contra regelui, care înglobează pe ofițeri în datorii din cauza schimbării uniformelor și al cărui anturaj face afaceri...*

7 aprilie. *Lungă ședință a consiliului de administrație a Creditului carbonifer. Bejan*[4] *explică faptul că nu avem beneficiu și prin criza generală și prin marile investiții ce s-au făcut și mai ales prin reaua repartiție a furniturilor de cărbuni la C.F.R. Dacă mi se pare just că Petroșanii sînt avantajați, mi se pare că și la Creditul carbonifer s-a făcut greșala de a se conta pe un singur client, statul, și se fac încă două erori: se refuză a se face o înțelegere cu celelalte societăți de cărbuni și ne văicărim de nedreptatea ce ni se face, în loc de a porni de la starea de fapt — oricît de nedreaptă ar fi — spre a se baza programul de lucru. Lungă discuție pe aceste teme cu Bejan și Carlier*[5]*. Lăscăruș Catargi înjură pe cei de la Petroșani, ca și cum asta ar fi o soluție!...*

*După-amiază, la Liceul Cantemir. Două licitații, una pentru construcția subsolului unei aripi și una pentru reparații. Ține de la 16 la 19.20 Interesant pentru starea de azi: 18 concurenți pentru prima, 12 pentru a doua, dovada lipsei de lucru. Aprige contestațiuni spre a se elimina unul pe altul. Reduceri mari sub prețurile devizului; cel ce le ia oferă 32,90% sub aceste prețuri. Numai din cauzele prețurilor reduse cred că sînt siguri că-i vom plăti la timp...*

9 aprilie. *Dimineața plec la Ploiești. Ziarele aduc declarațiile lui Titulescu. Vrea unirea partidelor, dar să nu fie la cheremul lor; situația economică este foarte gravă; trebuie a se face economii; vrea să fie ascultat. Pe de altă parte, G.G. Mironescu a spus ieri ziariștilor: e nevoie de unirea partidelor; acestea sînt necesare și cu orice chip trebuie a se proceda pe cale constituțională (deci* nu *dictatură). Vrut-a prin această din urmă declarație să spună: stai! regelui? La Ploiești mă așteaptă: colonelul Zagoriț și maiorul Sp. Oprescu, cu automobilul său. Merg de parcurg cîmpul de bătălie de pe Bucovel (octombrie 1600)*[6] *și găsesc încă o dată cît de întemeiată este lucrarea făcută de Zagoriț* (13 zile din istoria lui Mihai Viteazul) *asupra acestei bătălii...*

15 aprilie... *Mari sforțări pentru formarea ministerului de concentrare. Se poate vedea reușita, ceea ce ar fi bine. Titulescu arată tenacitate, regele de asemenea. Dificultățile par a veni de la averescani și de la micile grupări.*

*Am terminat de citit volumul III din memoriile lui Bülow. Se repetă mult și-și repetă mai ales supărarea de a nu mai fi cancelar.*

16 aprilie. *Deocamdată încercarea lui Titulescu de a forma un guvern de largă concen-*

---

[1] Victor Antonescu (1871-1947), om politic liberal, profesor universitar la București, ministru plenipotențiar la Paris și Geneva și ministru în mai multe cabinete liberale: justiție (1914-1916; 1933-1935), finanțe (1916-1917; 1935-1936) și externe (1936-1937).

[2] *Magazin istoric*, nr. 8/1986.

[3] Marcel Emerit, istoric francez, profesor de istoria civilizației române la Universitatea din Lille. Este, între altele, autorul lucrărilor *Victor Place et la politique française en Roumanie à l'époque de l'Union*, 1931 și *Les paysans roumains depuis le traité d'Adrianople jusqu'à la liberation des terres (1829-1864)*, 1937.

[4] Petre P. Bejan, inginer, deputat, subsecretar de stat la Ministerul de război (1935), apoi la Ministerul armamentului (1936), și în 1937 la Președinția Consiliului de Miniștri.

[5] Ferdinand Carlier era unul dintre membrii conducerii marii societăți belgiene Petrofina.

[6] Se referă la bătălia din 20 octombrie 1600, în urma căreia polonii, obținînd victoria, l-au pus ca domn în Țara Românească pe Simion Movilă.

*trare națională nu a izbîndit din cauza micilor partide (Averescu, Lupu, G. Brătianu)...*

18 aprilie. *Tot nu avem guvern. Și dacă este adevărat că și regele a voit să impună pe Argetoianu în guvernul de așa-zise personalități, atunci jocul lui se demască din ce în ce mai mult...*

*Întîlnesc pe N. Rădescu (generalul)*[1]. *Înjură acum pe țărăniști și în special pe Madgearu și pe M. Popovici cît poate!?! El, care fiind [atașat militar] la Londra, le-a dat atîta ajutor!*

19 aprilie. *Radio-ul a anunțat aseară formarea guvernului Iorga. Își vede visul împlinit! Să-l vedem acum la lucru.*

*Privind acum retrospectiv chipul cum s-a desfășurat criza — cel puțin așa cum au arătat ziarele — mi se pare că nu face nici o îndoială că regele nu a vrut un guvern de concentrare,*

*Titulescu, ieșind de la Palat, anunță ziariștilor că renunță la tentativa de a forma un „cabinet de concentrare": „Nici o îndoială, comentează Roseti, că regele nu a vrut un guvern de concentrare, de unire sau de coaliție. S-a făcut că-l vrea..."*

*de unire sau de coaliție. S-a făcut că-l vrea, dar s-a servit dintîi de averescani, apoi de G. Brătianu spre a-l face imposibil. Ulterior, tot el a făcut să nu reușească celelalte combinațiuni Titulescu. Cred că Titulescu a greșit voind cu orice chip a forma un guvern, regele s-a jucat cu el și la nereușita guvernului de largă concentrare trebuia a renunța spre a nu se compromite în micile combinări. Oricum, mi se pare clară voința regelui: 1) de a slăbi partidele politice — destrămarea liberalilor prin disidența lui G. Brătianu, încurajată și susținută de rege —, uzarea național-țărăniștilor la putere — încurajarea micilor partide; 2) de a guverna fără ele.*

*Că partidele noastre politice au multe păcate este adevărat, că politicienii noștri sînt* mutter aller kritik[2] *este adevărat, dar cu ce să-i înlocuiești?*

*...Merg la Călugăreni, ca să studiez la fața locului, din nou, locul bătăliei din 1595. Mă întorc pe la Singureni, Stîlpul. Plimbare frumoasă...*

24 aprilie. *La Academie lume multă, ca să vadă pe Iorga prim-ministru făcînd o comunicare — cu totul anodină. Sc. Lambrino*[3] *citește un extrem de interesant memoriu asupra noilor pietre și mai ales a unei inscripții de la Histria care lămurește stări din secolul II [î.e.n].*

*A murit destoinicul luptător care a fost colonelul (generalul) Hagici*[4]*, care a comandat divizia iugoslavă, în toamna 1916, în Dobrogea. Cu noi a fost totdeauna de o lealitate perfectă, iar unitatea lui a fost cea mai solidă unitate care lupta în Dobrogea. În mulțimea de îngrijorări ce aveam ca șef al biroului operațiilor la M[arele] C[artier] G[eneral], sectorul apărat de divizia lui Hagici era totdeauna un punct luminos.*

*La ședința Consiliului Muzeului [Militar], Bîrzotescu îmi spune că a văzut pe generalul Condeescu*[5]*, fost ministru de război, care e foarte amărît, fiind lăsat pe dinafară. Dacă cineva a rămas credincios regelui, a fost el și acum i se dă cu piciorul!*

25 aprilie. *Guvernul Iorga dă impresia că vrea să facă binele. E îmbucurător, după atmosfera cu care ne învățase precedenta guvernare național-țărănistă. Mers la muzeu cu generalul Sion spre a vedea ce reparații se pot face. Sion foc pe rege, care n-a știut, zice el, decît să schimbe uniformele și se lasă condus, în ceea ce privește armata, de N. Condeescu, fost colonel și acum adjutant al său și de Puiu Dumitrescu [secretar particular al regelui], fiul colonelului Costică Dumitrescu, pe care vrea*

---

[1] Nicolae Rădescu (1876-1953), general și om politic, președinte de onoare al organizației fasciste „Cruciada românismului". A fost un adversar înverșunat al lui Carol II. Consecvent cu orientările sale reacționare; în calitate de prim-ministru (1944-1945) a încercat să stăvilească dezvoltarea revoluției populare în România. Silit să demisioneze (28 februarie 1945), a părăsit țara, stabilindu-se în străinătate.

[2] Mama tuturor criticilor, aici în sensul de izvorul, pricina tuturor criticilor.

[3] Scarlat Lambrino (1891-1964), epigraf și istoric al antichității greco-romane; studii universitare la București și Paris, profesor la Universitatea din București (1927-1944); a condus Școala română din Roma (1941-1947); profesor la Facultatea de litere din Lisabona. Membru corespondent al Academiei Române (1934), membru al Academiei Pontificala Romana, al Academiei Germane de Arheologie și al Academiei de Științe din Lisabona. A efectuat săpături la Histria.

[4] Generalul Hagici (1868-1931) a fost comandant al Diviziei 1 de voluntari sîrbi, care în 1916 a luptat în Dobrogea, alături de românii și ruși, împotriva trupelor germano-bulgaro-turcești. După război, a fost atașat militar la București și apoi ministru de război în mai multe guverne ale țării sale.

[5] Nicolae M. Condeescu (1880-1938), general, adjutant-regal, scriitor, membru de onoare al Academiei Române (1938), ministru de război în mai multe cabinete, în perioada aprilie 1930-aprilie 1931.

*să-l aducă în capul Jandarmeriei, că Ştefănescu-Amza [ministrul armatei] este un pungaş ordinar...*

27 aprilie. *Întîlnit pe Vladimir Ghika, sosit azi dimineaţă din Roma, cu fratele său Dumitru*[1]. *Zice că acesta n-a primit postul de ministru al afacerilor străine decît „à son corps défendant" [împotriva voinţei sale] şi după mari insistenţe şi presiuni.*

*D-rul Danielopol*[2] *îmi spune că I.G. Duca nu este şeful ce trebuie partidului liberal. Nu este pregătit, căci pînă acuma s-a îndeletnicit numai cu intrigi pentru a deveni şeful partidului. El a certat pe Vintilă Brătianu cu Titulescu şi Argetoianu. Nu cunoaşte bine cestiunile, este superficial şi fricos...*

29 aprilie. *P. Drăgănescu Brateş, care este casier al Societăţii anglo-române, vine dimineaţa la mine şi-mi spune că, dat fiind zvonurile ce circulă despre solvabilitatea Băncii Generale Româneşti, să retragem banii de acolo, ceea ce aprob imediat. Previn pe G. Balş*[3] *care-şi are banii acolo.*

*Stelian Popescu [directorul ziarului* Universul] *îmi spune că Averescu l-a întîlnit şi i-a spus că a avut dreptate cînd i-a spus anul trecut să nu contribuie la venirea regelui Carol înapoi în ţară...*

1 mai. *Plecat aseară din Bucureşti, sosesc dimineaţa la Aiud, unde iau o trăsură şi merg de parcurg cîmpul de bătălie de la Mirăslău*[4]. *Bătălia se reconstituie uşor la faţa locului, căci terenul o arată... Mai mult ca sigur că pe acele vremuri drumul mare trecea pe sub dealuri şi prin satul Mirăslău, nu pe unde trece azi şoseaua.*

*După-amiază plec la Sibiu, unde ajung spre seară.*

2 mai. *Dis-de-dimineaţă, parcurg cîmpul de bătălie de la Şelimbăr*[5], *apoi de la 8 la 10.30 lucrat la Biblioteca Brukenthal, unde personalul nu numai că este amabil, dar îşi dă multă osteneală spre a mă ajuta în cercetări.*

*De la 11 la 12 întrunire a comitetului filialei Crucii Roşii. Doamnele prezente par a avea bună-voinţă, dar sînt toate cam în vîrstă. Plec la 12.50. prin Făgăraş, la Braşov. Zi minunată în care Carpaţii Făgăraşului, acoperiţi cu zăpadă de la o anumită înălţime, sînt de toată frumuseţea.*

*La Braşov mă plimb prin oraş şi pe la librării şi anticari.*

3 mai. *Fac înconjurul fortificaţiilor vechiului Braşov. Caut, dar nu pot, din cauza slujbei bisericeşti, a vedea mai în detaliu covoarele din Biserica Neagră*[6], *pe care le-am văzut acum 31 ani. Nu găsesc informaţiile ce caut asupra*

*În timpul crizei de guvern din aprilie 1931, un grup de ziarişti cer amănunte politice şefului partidului liberal I.G. Duca*

*morii de hîrtie (fabricii de hîrtie) din secolul XVIII.*

*Plecat după-amiază şi sosit cu bine seara în Bucureşti...*

4 mai. *Întîlnesc pe generalul Florescu Banu, noul director general al Poştelor, cu care stau de vorbă despre cele ce se pot face la Poştă; îi atrag atenţia asupra defectuozităţii cartării corespondenţei şi asupra felului fanterist cum*

*(Continuare în p. 57)*

---

[1] D. Ghika, ministru de externe în guvernul condus de N. Iorga.

[2] Daniel Danielopolu (1884-1955), fiziolog şi clinician, academician, profesor universitar la Bucureşti, creatorul primelor laboratoare fiziologice pe lîngă clinicile medicale din România. Om cu vederi democratice, progresiste, patriot, D. Danielopolu s-a aflat între iniţiatorii memoriului universitarilor şi academicienilor români din aprilie 1944, prin care cereau scoaterea ţării din alianţa cu cel de-al III-lea Reich (*Magazin istoric*, nr. 7/1984).

[3] Gh. I. Balş (1868-1934), inginer, arhitect, unul din cei mai de seamă istorici ai artei vechi; a efectuat călătorii de studii în Bulgaria, Serbia, Grecia, Turcia şi Rusia, membru al Comisiei monumentelor istorice şi al Academiei Române (1923). Este autorul unor lucrări ce şi-au păstrat valoarea şi astăzi: *Histoire de l'art roumain ancien* (1922), Bisericile lui Ştefan cel Mare (1926).

[4] Aici, la 18 septembrie 1600, Mihai Viteazul a fost învins de oastea generalului imperial Basta, aliat cu nobilimea maghiară din Transilvania.

[5] La Şelimbăr, în ziua de 18/28 octombrie 1599, oastea lui Mihai Viteazul a înfrînt armatele lui Andrei Bathory şi în urma acestei victorii, Mihai a intrat în Alba Iulia (21 octombrie/1 noiembrie), făcînd primul pas spre realizarea primei uniri a celor trei ţări române.

[6] Biserica Neagră din Braşov este posesoarea unei celebre colecţii de peste 100 covoare (una din cele mai mari de acest gen din Europa). Covoarele provin din centre renumite: Brussa, Usak şi Ghiordes (Asia Mică) şi au fost foarte bine conservate.

# 1941-1942.

# PRIN KLIN

# SPRE MOSCOVA

Mareşal P. A. ROTMISTROV

**„Cînd sînt întrebat care din evenimentele războiului trecut mi-a rămas cel mai puternic întipărit în memorie, răspund întotdeauna: bătălia pentru Moscova“[1], scrie mareşalul sovietic G.K. Jukov, în Amintiri şi reflecţii, lucrare apărută la 28 ani de la momentul respectiv. Înfruntarea armată desfăşurată din toamna anului 1941 pînă în ianuarie 1942 şi avînd ca scop apărarea capitalei sovietice de ofensiva trupelor germane ocupă un loc distinct în istoria Marelui război al popoarelor Uniunii Sovietice pentru apărarea patriei.**

**După cum se ştie, la 22 iunie 1941, încălcînd prevederile tratatului sovieto-german din 23 august 1939, Germania hitleristă a declanşat agresiunea împotriva Uniunii Sovietice. Desfăşurarea forţelor naziste la frontierele vestice ale U.R.S.S., o economie pusă de mai mult timp pe picior de război şi factorul surpriză au făcut ca, la începutul războiului, blindatele şi aviaţia germană să provoace mari pierderi trupelor sovietice, străpungînd, pe toată lungimea frontului, dispozitivul lor de apărare. În circa trei săptămîni, Wehrmachtul a pătruns în teritoriul sovietic pe o adîncime de 300-600 km.**

**Potrivit planului Barbarossa[2], Grupul german de armate „Centru“ trebuia să nimicească trupele sovietice din Bielorusia, continuînd apoi ofensiva, pentru a cuceri capitala U.R.S.S. Iniţial, pe direcţia Moscova, raportul de forţe era: în faţa a 34 divizii infanterie, 9 divizii tancuri, 6 divizii infanterie motorizată, o divizie cavalerie şi o brigadă infanterie motorizată germane se aflau 24 divizii infanterie, 12 divizii tancuri, 6 divizii mecanizate, 2 divizii cavalerie şi unităţi de grăniceri sovietice. Dar,**

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 1/1970; 5/1973.

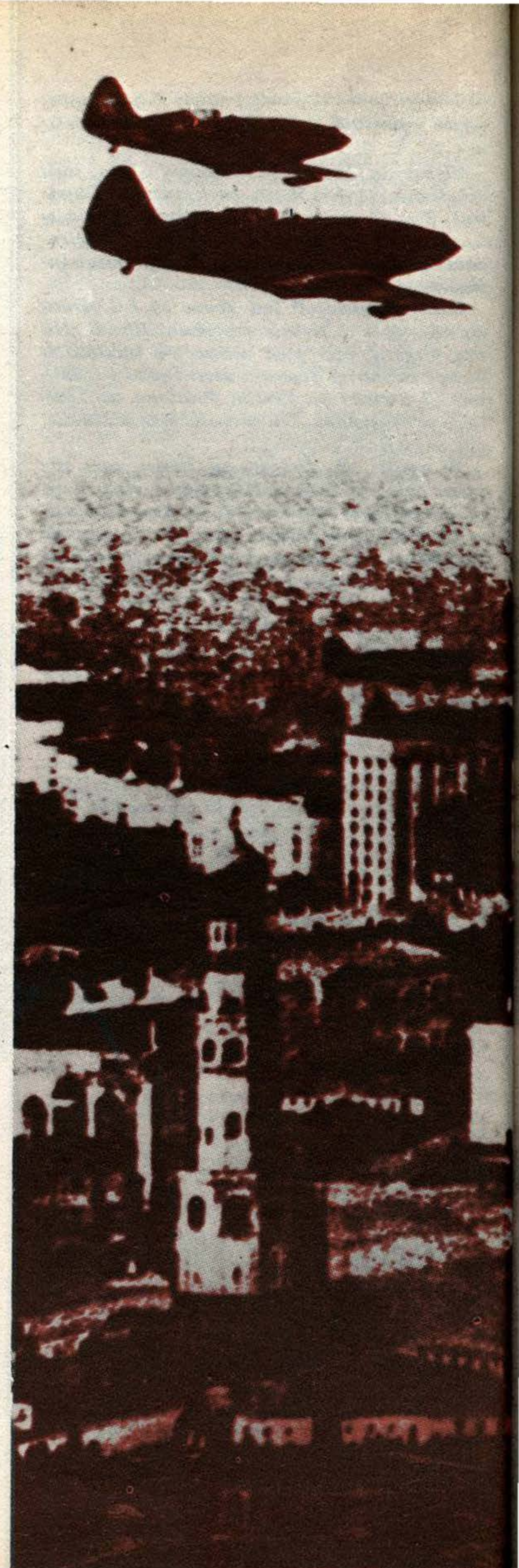

*Avioane sovietice patrulînd deasupra Moscovei*

în ciuda unor succese parțiale, trupele germane au fost oprite la o distanță de circa 300 km de capitala U.R.S.S. În acel moment, șefii naziști au adus planului Barbarossa primele „corecturi", hotărînd mutarea centrului de greutate al acțiunilor la extremitățile de nord și de sud ale frontului, Hitler considerînd prioritare ocuparea regiunilor din sud — ceea ce i-ar fi adus importante avantaje economice — și a Leningradului. Cît privește operațiile pe direcția Moscova, ele trebuiau reluate ulterior. Führerul se gîndea să coroboreze rezultatele ce le aștepta de la aripa de sud a frontului german cu ofensiva pe care o pregătea Rommel în nordul Africii, cele două săgeți urmînd a se întîlni în cîmpurile petrolifere ale U.R.S.S. și Iranului (idee ce va reveni, de altfel, și în anul 1942, cînd se va dovedi la fel de nerealizabilă, datorită puternicelor rezistențe și contraofensive sovietice și britanice).

În condițiile unei primejdii mortale pentru capitala țării, Înaltul comandament sovietic a transferat în sectorul central forțe importante din alte regiuni ale țării. Oprirea ofensivei hitleriste la aripa de nord, spre Leningrad, și întîrzierea rezultatelor la sud au determinat conducerea superioară nazistă să revină la intențiile inițiale. Drept urmare, Grupului de armate „Centru" i-au fost returnate marile unități luate în iulie-august. La 2 octombrie 1941, data începerii bătăliei pentru Moscova, feldmareșalul von Bock, comandantul grupului „Centru", avea în subordine peste 1 000 000 militari. Înaltul comandament sovietic destinase pentru respingerea ofensivei inamicului 1 250 000 oameni, care făceau parte din trei fronturi: de Apus, de Rezervă și Briansk. Lor li se adăugau forțele aflate în apărarea imediată a Moscovei.

Operația împotriva Moscovei, pe care strategii naziști au botezat-o „Taifun", a început prin încercarea unei duble învăluiri, pe la nord și pe la sud, a dispozitivului sovietic de apărare. După o serie de succese pe direcțiile de pătrundere — în care trupele hitleriste au reușit să cucerească orașul Kalinin și să taie calea ferată Moscova-Leningrad — la sfîrșitul lunii octombrie, armatele germane au fost silite să treacă în apărare. Pînă la 15 noiembrie, cînd naziștii au reluat atacul, Înaltul comandament sovietic a întărit efectivele din zona Capitalei cu trupe proaspete, aduse din regiunile centrale ale țării.

Și a doua etapă a operației „Taifun" a eșuat, deși grupul blindat de la nord se apropiase la 25-30 km de Moscova. Unitățile sovietice au reușit să-i oprească înaintarea și să-i provoace pierderi grele. Nici gruparea de izbire de la sud nu și-a putut îndeplini misiunea. Grupul „Centru" a trecut din nou în apărare.

Pe fondul unor acțiuni sovietice de amploare, de la extremitățile de nord și sud ale frontului, în sectorul central — arată istoricul german Kurt von Tippelskirch, în lucrarea sa Istoria celui de-al doilea război mondial (1959), „asupra armatei germane — solicitate mult peste puterile ei, neadaptată și nepregătită pentru un război de mișcare pe timp de iarnă — s-a năpustit o contraofensivă care, sporind permanent ca elan și amploare, a făcut să se clatine părți largi ale frontului, fiind gata-gata să ducă la o catastrofă cu consecințe imprevizibile". În decembrie 1941, 16 armate sovietice de arme întrunite și două grupuri operative de front, au dezlănțuit un puternic atac, în cursul căruia „au eliberat peste 11 000 localități, între care mari orașe, precum Kalinin și Kaluga, înlăturînd pericolul încercuirii orașului Tula. Trupele sovietice — se subliniază în lucrarea Istoria marelui război pentru apărarea patriei. 1941-1945 — au respins inamicul pe o distanță de 100-250 km vest de Moscova".

În ianuarie anul următor, contraofensiva de la Moscova s-a transformat într-o ofensivă de mari proporții — pe un front de 1 000 km —, la capătul căreia forțele germane au fost respinse spre vest pe o adîncime de 100-400 km.

Planul lui Hitler a eșuat și în Africa de Nord, deoarece ofensiva britanică din noiembrie-decembrie 1941 a împins frontul german la peste 1 000 km vest. Cele două săgeți zămislite de mintea megalomană a dictatorului nazist nu s-au întîlnit niciodată. După bătălia Moscovei, care a reprezentat prima înfrîngere a armatei de uscat germane în Europa, premierul britanic W. Churchill își exprima, într-o telegramă adresată lui I.V. Stalin, la 11 februarie 1942, „admirația pe care o resimțim cu toții față de necontenitele și strălucitele succese ale armatelor dv. în lupta împotriva cotropitorului german".

Cea mai importantă etapă a contraofensivei de la Moscova a constituit-o cucerirea orașului Kiin, de pe linia Moscova-Kalinin, operație despre care își deapănă amintirile — în paginile care urmează — mareșalul Uniunii Sovietice P.A. Rotmistrov[1].

**Mihai RETEGAN**

---

[1] În 1941, în timpul evenimentelor, Pavel Alekseevici Rotmistrov avea 40 ani. Se afla pe atunci la comanda Brigăzii 3 tancuri din cadrul Armatei 30, condusă de generalul D.D.Leliușenko (*Magazin istoric*, nr. 1-3/1980). În anii următori ai Marelui război pentru apărarea patriei, Rotmistrov a luptat în cadrul fronturilor de la Stalingrad, Voronej, 2 Ucrainean, 3 Bielorus, participînd la bătăliile de pe căile de acces spre Moscova, la Stalingrad, Kursk și la forțarea Niprului, iar din august 1944 pînă la sfîrșitul conflagrației a deținut funcția de locțiitor al comandantului trupelor blindate și mecanizate ale armatei roșii. Cartea sa de memorii, din care am extras — într-o formă prescurtată și cu titlul și subtitlurile revistei noastre — fragmentul următor, a apărut la Moscova în 1984 și se intitulează *Garda blindată*. Este a doua sa lucrare. Prima, *Timpul și tancurile*, a apărut în 1972. După sfîrșitul războiului, mareșalul Rotmistrov (grad la care a fost avansat în 1962) s-a consacrat învățămîntului militar, respectiv predării strategiei și artei operative.

# Două ore înaintea zorilor

La 1 decembrie 1941, Armata 30, din care făcea parte şi brigada mea de tancuri, şi-a organizat apărarea pe aliniamentul fluviul Volga — partea de nord a Mării Moscova (lacul de acumulare de lîngă Moscova) — nord-est Rogacevo. Situaţia operativă era avantajoasă. Ea trebuia exploatată cu o eficacitate maximă. Marele cartier general a întărit armata cu patru divizii de puşcaşi din Siberia şi Ural şi cu Divizia 82 cavalerie. De asemenea, unităţile şi marile unităţi care acţionaseră în cadrul ei pînă atunci au fost în mare măsură completate.

La 4 decembrie, am fost chemat la Statul major al Armatei 30, împreună cu comisarul şi şeful de stat major al brigăzii. Comandantul armatei, generalul-maior D.D. Leliuşenko, ne-a informat succint despre situaţia creată pe Frontul de vest, apoi a dat citire directivei comandantului frontului şi ordinului comandantului armatei pentru ofensivă. Potrivit directivei, emise cu o zi înainte, Armata 30, în cooperare cu Armata I de izbire, urma ca, în dimineaţa zilei de 5 decembrie, să treacă la o ofensivă decisivă, executînd lovitura principală spre localitatea Klin (ocupată de hitlerişti din 23 noiembrie), pe care trebuia să o învăluie pe la nord.

Imediat ce am primit misiunea, am trecut-o pe hartă, pe aliniamente. Comandantul armatei ne-a avertizat că ofensiva va fi declanşată cu două ore înainte de a se lumina de ziuă, adică la orele 06.00, fără pregătire de artilerie. Se miza pe faptul că inamicul nu se aştepta aici la o ofensivă sovietică (fapt confirmat de prizonieri), deoarece considera că trupele sovietice fuseseră serios slăbite în luptele anterioare de apărare, extrem de grele şi sîngeroase. În aceste condiţii, la adăpostul întunericului, pe un cîmp acoperit de zăpadă, fără a fi precedat de pregătirea de artilerie, atacul asigura realizarea surprizei.

Ne-am înapoiat la comandamentul brigăzii bine dispuşi.

— În fine, a venit şi rîndul nostru! — a spus cu emoţie în glas comisarul de brigadă Şatalov. Noaptea, pe întuneric, vom tăbărî pe fascişti şi-i vom bate fără milă.

— Dar atacul de noapte implică şi anumite greutăţi, a remarcat şeful de stat major. Pe întuneric, viteza tancurilor scade. Comandanţii şi mecanicii conductori de tancuri vor observa mai greu obstacolele, vor menţine mai greu direcţia fără să se abată din drum.

— Da, am fost eu de acord. Trebuie să ţinem seama de toate acestea. Şi, mai ales, avem nevoie de o recunoaştere amănunţită, trebuie să ne fixăm reperele, pentru a nu pierde direcţia şi a evita intrarea tancurilor în vîlcelele troienite de zăpadă.

— Orice aţi spune, noaptea ne va fi un ajutor, şi-a dezvoltat ideea Şatalov. Hitleriştii nu vor putea stabili uşor de cîte tancuri dispunem. Şi cum nu avem multe...

Avea dreptate. După cum am aflat ulterior, inamicul avea de patru ori mai multe tancuri decît noi. Ajuns la punctul meu de comandă, le-am comunicat tuturor că Armata 30 trece la ofensivă. Am ordonat comandantului regimentului de tancuri, locotenent-colonelului A.V. Egorov, să execute recunoaşterea cu comandanţii de batalioane şi de companii şi seara să-mi raporteze. Iarna, ziua e scurtă. De aceea am căutat să nu-i reţin mult timp pe comandanţi. I-am lăsat să beneficieze de lumină, pentru pregătirea minuţioasă a ofensivei.

Se înnoptase. Gerul depăşea minus 20 grade, dar nu ne speria. Oamenii aveau echipament călduros: scurte îmblănite, pîslari şi căciuli cu clape. Îl aşteptam pe A.V. Egorov să se înapoieze din recunoaştere. Între timp, a sosit şeful transmisiunilor armatei, care ne-a comunicat ordinul de amînare cu o zi a ofensivei: din 5 în 6 decembrie. Întîrzierea se datora faptului că trupele care soseau nu reuşeau să se concentreze la timp în raioanele de plecare.

La 06.00 fix a fost dat semnalul de atac. Era întuneric, cerul înnorat, gerul aspru. Mai aveam cel puţin două ore pînă să dea zorile. Lupta era însă în toi: se auzeau bubuitul tunurilor de pe tancuri, răpăitul mitralierelor şi exploziile grenadelor. Apoi, dintr-o dată, linişte. Egorov mi-a raportat că tancurile nimeriseră într-un sector minat şi un tanc uşor sărise în aer.

— Nu vă mai frecaţi pe loc, l-am mustrat pe comandantul de regiment. Daţi ocol satului, pînă ce nu vă repereză artileria antitanc...

Odată cu lumina zilei, împotrivirea inamicului a crescut. Hitleriştii au transformat toate localităţile în noduri de rezistenţă, saturate cu un mare număr de mijloace de foc. Cu toate acestea, trupele noastre înaintau. Într-un ritm lent însă. Brigada noastră a ajutat Divizia 365 puşcaşi la cucerirea localităţilor Trehdenevo şi Borscevo, apoi, printr-un atac prin surprindere, dinspre nord, a cucerit localitatea Zabolotie.

Apropiindu-se de Zabolotie, detaşamentul înaintat al brigăzii a dat de un sector minat. Autoblindata cercetării a intrat pe un podeţ care trecea peste un pîrîu şi a sărit în aer. Regimentul de tancuri, care urma detaşamentul de cercetare, s-a oprit. De la punctul meu de comandă l-am întrebat pe A.V. Egorov ce s-a întîmplat, de ce nu înaintează. Mi-a răspuns că drumul este minat şi că nu are în regiment pionieri cu detectoare de mine. Alarmat de situaţia creată, m-am deplasat imediat la faţa locului şi i-am ordonat lui Egorov să vină şi el acolo. Cînd am ajuns la podeţ, ne-am convins amîndoi că atît pe drum, cît şi pe marginile lui erau plantate mine. Împreună cu un grup de pistolari m-am deplasat, prin zăpadă, în afara drumului, spre o pădurice. Acolo nu existau mine. Am hotărît imediat ca forţele principale ale brigăzii să se îndrepte spre Zabolotie prin ocolire. Ordinul a fost executat. Tancurile, în special T 34, au trecut cu uşurinţă prin pădurica tînără, atacîndu-l pe inamic dintr-o direcţie neaşteptată. Hitleriştii n-aveau de ce să mineze pădurea. Socoteau că nu vom trece prin ea.

Totul s-a terminat cu bine. Pădurea ne-a permis să con-

centrăm pe ascuns brigada la nord de Zabolotie şi să lovim inamicul prin surprindere. Împreună cu A.V. Egorov şi cu locţiitorul acestuia, maiorul P. F. Vişneakov, am condus lupta de la liziera pădurii.

## Un aliat credincios: timpul

În cursul zilelor de 6 şi 7 decembrie, trupele Armatei 30 au înfrînt rezistenţa disperată a inamicului, eliberînd 15 aşezări. În retragere, dacă timpul le permitea, hitleriştii îi alungau din casele lor pe locuitori, îi prădau, le luau vitele şi toate rezervele de alimente şi ardeau tot ce puteau arde. În satul Trehdenevo, de pildă, tanchiştii noştri au capturat 12 camioane germane, încărcate la refuz cu bunuri jefuite, inclusiv îmbrăcăminte pentru femei, încălţăminte călduroasă şi plăpumi.

În acele zile, în întreaga fîşie a Armatei 30 s-au încins lupte îndîrjite, cele mai înverşunate fiind purtate pentru localitatea Rogacevo. Acţiunile ofensivei s-au desfăşurat pe o vreme extrem de neprielnică: ninsoare abundentă, geruri aspre şi viscol. Ele îngreuiau înaintarea unităţilor noastre de puşcaşi, a artileriei şi chiar a tancurilor uşoare. În acelaşi timp însă, condiţiile nefavorabile au limitat considerabil şi manevra unităţilor de tancuri inamice.

După cucerirea satului Berezino, ne-am deschis drumul spre Iamuga, importantă localitate pe şoseaua Moscova-Leningrad, situată la nord de oraşul Klin. Înţelegeam foarte bine că, prin cucerirea ei, vom intercepta calea de retragere a grupării inamice din Klin spre nord-vest şi vom dezorganiza legătura acesteia cu trupele care acţionau împotriva flancului drept al Armatei 30. Generalul D.D. Leliuşenko, care-şi dădea seama de importanţa localităţii Iamuga cel puţin la fel de bine ca mine, ne-a ordonat să continuăm ofensiva. M-am deplasat la punctul de comandă al Diviziei 365 puşcaşi, pentru a-l informa pe comandantul acesteia, colonelul Şciukin, despre misiunea primită de brigadă, a coordona modul nostru de cooperare şi, mai ales, pentru a-i cere să-i sprijine pe tanchişti cu focul artileriei diviziei.

*Ostaşii sovietici trec la contraofensivă*

L-am găsit pe Şciukin la o masă improvizată din scînduri, aplecat pe hartă, îngîndurat, ciocănind ritmic cu creionul în masă. În jurul lui stătea un grup de ofiţeri. Comandantul diviziei n-a observat cînd am intrat.

— Linişte! Ceapai[1] cugetă!, am spus în glumă, salutîndu-i pe cei prezenţi.

— Gînd la gînd! a exclamat Şciukin, cu un zîmbet de bucurie pe faţă. Tocmai vroiam să vin la tine, dar văd că tu ai fost mai rapid. Am discutat cu comandantul armatei. Ne dirijează spre Klin. Precizam misiunile de mîine ale subordonaţilor mei.

După ce m-a ascultat, Şciukin m-a asigurat de sprijinul artileriei sale pentru Brigada 8 tancuri, în timpul ofensivei ei spre Iamuga.

— Pavel Alekseevici, avem aceeaşi misiune: să-i încolţim pe fascişti din toate direcţiile. Şi asta o să şi facem: voi o să-i loviţi dinspre nord-est, noi o să-i luăm pe la sud-est.

Pe harta lui, Şciukin avea marcate deja direcţiile de atac ale fiecărui regiment. Mi-am luat rămas bun de la el şi m-am întors la punctul meu de comandă. Se lăsa seara. Nori grei de zăpadă se tîrau pe cer. Gerul se înteţise. Un vîntuleţ pătrunzător dinspre nord-est vîntura zăpada, acoperind drumul. Noaptea s-a pornit o ninsoare puternică, vîntul s-a înteţit, a început să bată în rafale, s-a dezlănţuit viscolul. Nu ne-am supărat pe timp. Doar era aliatul nostru, ne ajuta să ne concentrăm trupele în punctele de pornire la ofensivă, atenua zgomotul produs de tancuri, iar perdeaua de ninsoare ne ascundea de privirile inamicului. Cu o oră înainte să se reverse zorile, m-am deplasat la punctul de comandă al comandantului regimentului de tancuri al brigăzii, instalat la liziera unui desiş de brazi. Am ajuns la pădure, am cotit pe un drumeag ce tăia pădurea şi ne-am, trezit lîngă tancul comandantului de regiment, locotenent-colonelul Egorov. Alexandr Ivanovici vorbea prin radio:

[1] Autorul se referă la cunoscutul erou al războiului civil din Rusia, V.I. Ceapaev (1887-1919), a cărui personalitate a constituit tema unei nuvele şi a unui film.

— Lăsaţi-i în pace! Nu trageţi! Patrulele la fel!

Observîndu-mă, m-a salutat şi mi-a spus zîmbind:

— Totul este în ordine! Sîntem cu toţii pe locuri.

L-am întrebat pe cine trebuiau să lase în pace, cui i-a adresat ordinul şi cum trecuse noaptea.

— Pe şoseaua spre Iamuga, patrulată de motociclişti germani, se deplasau cîteva camioane inamice. Am ordonat să fie lăsate să treacă pentru a nu atrage atenţia inamicului înainte de vreme...

Se apropia dimineaţa unei zile plumburii de iarnă, luminînd slab căciulile de zăpadă ale copacilor. Viscolul se domolise. După ce au terminat pregătirea maşinilor pentru atac, tanchiştii s-au liniştit şi ei. Ostaşii grupelor de desant din batalionul de infanterie moto al maiorului Şestak se hîrjoneau între ei ca să se încălzească, în aşteptarea comenzii de îmbarcare pe blindajul tancurilor. În fine, comandantul de batalion mi-a raportat că subunitatea este gata de atac. A răsunat prima salvă de artilerie, apoi a doua. Ecoul lor a umplut pădurea. Apoi s-au pornit „Katiuşele". După ele, a început atacul. Hitleriştii opuneau o rezistenţă furibundă. Îşi aduseseră forţele principale.

După cum am aflat mai tîrziu, ei nu se aşteptaseră să fie loviţi dinspre nord, deoarece în ajun observaseră concentrarea trupelor noastre la est şi sud. Probabil şi faptul că lăsasem autocamioanele germane să treacă nestînjenite spre Iamuga, cum ordonase Egorov, înşelase vigilenţa inamicului. Atacul nostru l-a luat printr-o totală surprindere. Abandonîndu-şi armamentul, morţii şi răniţii, nemţii s-au retras în grabă spre Klin, nereuşind să mai dea foc caselor, aşa cum făceau de obicei. În prima jumătate a zilei, Iamuga era a noastră.

## „Sărbătoare şi pe uliţa noastră"

Armata 30 avea acum misiunea ca, în cooperare cu unităţile din flancul drept al Armatei 1 de izbire, să desăvîrşească încercuirea şi zdrobirea hitleriştilor din Klin. Comandamentul fascist voia să păstreze acest oraş cu orice preţ, deoarece aici se apărau, de fapt, forţele principale ale grupării germane din raionul Klin-Solnecinogorsk. Căile de acces spre oraş şi oraşul propriu-zis fuseseră întărite prin lucrări genistice — tranşee, cazemate din lemn şi pămînt, cîmpuri de mine şi baraje din sîrmă ghimpată pe mai multe rînduri. Hitleriştii amenajaseră toate casele din piatră pentru apărarea circulară. Din aer, oraşul era acoperit cu însemnate forţe ale aviaţiei naziste, care, cînd timpul oferea condiţii de zbor, bombardau localităţile din împrejurimi, eliberate deja de trupele sovietice.

După ce a analizat situaţia, comandantul Armatei 30, generalul D.D. Leliuşenko, a hotărît să închidă cercul din jurul Klinului. Pentru asta, trebuia interceptată şoseaua din segmentul Klin-Visokovsk, unde comandamentul hitlerist adusese întăriri din alte sectoare ale frontului. Conform ordinului comandantului armatei, s-a constituit o grupare mobilă, la a cărei comandă am fost numit eu.

Unităţile ce mi-au fost subordonate au declanşat ofensiva în dimineaţa zilei de 13 decembrie. Lă început, totul a mers bine. Deodată însă, situaţia în sectorul Regimentului 1211 de puşcaşi s-a complicat. Sprijinită de artilerie şi de numeroase tancuri, infanteria moto inamică din acest sector a reuşit să dea înapoi subunităţile noastre de puşcaşi. Tanchiştii s-au grăbit să le sară în ajutor. S-a încins o luptă aprigă. Ardeau şi tancuri germane, şi de-ale noastre. Aici a murit comandantul de batalion căpitanul L.M. Moţarski. Cînd i-a luat foc tancul, l-a dirijat spre dispozitivul tancurilor inamice, distrugînd unul dintre ele, printr-o lovitură de berbec. Pe hitlerişti i-am putut opri abia după ce au sosit Batalionul 1 tancuri şi Batalionul de infanterie moto din brigada noastră.

În cursul zilei, gruparea mobilă a dus lupte grele pentru a ajunge la şoseaua Klin-Visokovsk. Inamicul opunea o rezistenţă dîrză. Cu toate acestea, înaintam. Încet, dar înaintam. Primul batalion care a atins şoseaua şi s-a desfăşurat cu frontul spre sud-est a fost al căpitanului Gumeniuk. Seara, am comentat cu însufleţire la statul major al brigăzii comunicatul Biroului sovietic de informaţii transmis la radio, care ne aducea la cunoştinţă eşecul planului hitlerist de cucerire a Moscovei. „Pe data de 6 decembrie 1941, — se arăta în comunicat —, trupele frontului nostru de vest, după ce au hărţuit inamicul în luptele anterioare, au trecut la contraofensivă împotriva grupărilor lui de izbire de pe flancuri. Ca rezultat al acestui început de ofensivă, au fost zdrobite ambele grupări şi obligate să se retragă în grabă, părăsindu-şi tehnica, armamentul şi suferind pierderi grele...".

— În fine, e sărbătoare şi pe uliţa noastră! a exclamat cu bucurie comisarul brigăzii noastre, Şatalov.

Pentru a-şi face drum spre vest şi nord-vest, tancurile fasciştilor, însoţite de infanterie moto şi sprijinite puternic de artilerie, au executat lovituri puternice de întîmpinare din Klin şi Visokovsk. A urmat o confruntare pe viaţă şi pe moarte. Hitleriştilor le-a ţinut piept Regimentul 2 moto şi Brigada 8, care avea numai cîteva tancuri în funcţiune. Dar tanchiştii au luptat cu eroism, iar infanteriştii moto au cooperat cu ei cu multă pricepere. Numai la Perşutino au fost ucişi 600 soldaţi şi ofiţeri fascişti, distruse 30 maşini auto, o baterie de aruncătoare de mine şi 4 tancuri.

Pe la amiaza zilei de 15 decembrie, trupele Armatei 30, pătrunse cu o zi înainte în oraşul Klin, în cooperare cu Armata 1 de izbire, au desăvîrşit nimicirea grupării inamice. A fost o victorie convingătoare şi însufleţitoare. Numai în ultima zi a bătăliei, Armata 30 a nimicit aproape 3 000 soldaţi şi ofiţeri fascişti. ■

**În româneşte de**
**col. (r) Victor ILCENCO**

# 30 DIN 30

## A treia serie de întrebări

1. *„Evocăm cu îndreptățită mîndrie* — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele republicii —, *istoria eroică, de secole, a poporului român, în decursul căreia a ars mereu vie flacăra luptei pentru libertate și neatîrnare, pentru scuturarea jugului exploatării și asupririi, pentru afirmarea deplină și neîngrădită a geniului său creator, pentru asigurarea progresului și civilizației patriei noastre"*.

În semn de înaltă cinstire și recunoștință pentru trecutul de luptă al înaintașilor, pe tot cuprinsul țării noastre au fost ridicate, cu precădere în ultimele două decenii, monumente închinate unor momente și personalități reprezentative, din gloriosul trecut al poporului român, emoționante cronici în bronz, în piatră și marmură ale voinței poporului nostru de a trăi în libertate, de a fi stăpîn în patria sa.

În imagine un monument ridicat în memoria eroilor din războiul antihitlerist.

**În ce localitate se înalță acest monument?**

**a) Păuliș**
**b) Arad**
**c) Oradea**

2. Amintirea luptelor eroice ale dacilor, sub conducerea viteazului rege Decebal, pentru apărarea libertății și neatîrnării pămînturilor lor, a fost transmisă peste veacuri, fiind consemnată în multe scrieri istorice. Astfel, în 1833, E.L. Blutte, consulul britanic în Principate, scria că sub Decebal „unul dintre cei mai capabili și viteji războinici ai vremii sale", în anul 87 e.n., „dacii au fost din nou reuniți într-un singur stat mare".

În vederea apărării țării sale de atacurile romanilor, Decebal, consemnează același autor „a trimis emisari în toate părțile spre a obține aliați", printre care și la regele parților.

**La care rege part au mers solii lui Decebal?**

**a) Pacorus**
**b) Tiridate**
**c) Vologese I**

4. Acționînd pentru apărarea independenței și suveranității sale naționale, în anii interbelici România s-a situat pe poziții antirevizioniste, susținînd necesitatea respectării tratatelor. „Scopul politicii noastre externe — arăta în decembrie 1936 ministrul de externe român de atunci — este păstrarea patrimoniului pe care l-am dobîndit prin jertfele înaintașilor noștri și acelea — mai grele încă — ale generației care a luptat în tranșeele marelui război. Acest patrimoniu ne-a fost recunoscut în mod solemn și odată pentru totdeauna de toate marile puteri ale lumii. Nimeni nu poate să ne conteste dreptul de a stăpîni teritoriile locuite de neamul nostru încă atunci cînd statele actuale nu se înjghebaseră încă".

**Din care ziar de epocă am reprodus acest citat?**

**a) Facla**
**b) Zorile**
**c) Lupta**

3. Blaj, 3/15 mai 1848. Din piepturile a 40 000 români reuniți într-o impresionantă adunare în acest oraș, răsună unanima dorință: „Noi vrem să ne unim cu țara".

**Cum a fost denumită, în amintirea acelui memorabil eveniment, cîmpia pe care s-a ținut impresionanta adunare?**

**a) Cîmpia Dreptății**
**b) Cîmpia Libertății**
**c) Cîmpia Dezrobirii**

Concursul MAGAZIN ISTORIC
ediția a II-a 1986

Concursul MAGAZIN ISTORIC, ediția a II-a 1986

**5.** Războiul pentru independența coloniilor engleze din America de Nord, declanșat în 1775, a impus organizarea unei intense activități diplomatice a coloniilor în scopul culegerii de informații din Europa, stabilirii de contacte cu guvernele străine, în vederea obținerii unor ajutoare militare și a încheierii unor alianțe politice și militare.

Pentru coordonarea acestor acțiuni, la 10 mai 1775 s-a format Comitetul pentru corespondența secretă cu prietenii coloniilor nord-americane din Marea Britanie, Irlanda și alte părți ale lumii, avîndu-l în frunte pe cel despre care Nicolae Iorga spunea că a fost „omul celor mai îndrăznețe concepții... și al celei mai modeste vieți".

**Cine a fost conducătorul acestui comitet?**

**a) John Adams**
**b) Arthur Lee**
**c) Benjamin Franklin**

**6.** Detaliu dintr-un basorelief în care sînt evocate luptele locuitorilor din Tirol, purtate în vara și toamna anului 1809, sub conducerea lui Andreas Hofer, împotriva ocupației străine, pentru libertate și independență.

**Împotriva căror armate de ocupație se ridicaseră tirolezii la luptă?**

**a) italiene**
**b) germane**
**c) napoleoneene**

**7.** Intrarea României în Războiul de independență a fost salutată cu deosebit entuziasm de masele populare de la orașe și sate, atît din România cît și din celelalte provincii românești aflate, în 1877, sub dominație străină.

Astfel, exprimînd solidaritatea românilor transilvăneni cu frații lor de peste Carpați angajați cu eroism și dragoste de țară în bătăliile de pe fronturile independenței, o publicație transilvăneană aprecia că intrarea românilor în războiul din 1877 demonstra tuturor că „există un stat la Dunăre care voește să fie liber și independent pentru totdeauna".

obligîndu-l să renunțe la obiectivul său strategic ce viza ocuparea întregii Românii, aservirea țării și distrugerea forțelor ei militare.

Aceste operații de anvergură au fost precedate de o importantă operă de reorganizare a armatei române, ale cărei forțe combatante se compuneau în primăvara lui 1917 din: 15 divizii de infanterie, 4 de cavalerie, 1 brigadă de grăniceri, unități de artilerie grea, de munte și antiaeriană.

**La ce cifră se ridica efectivul trupelor române pregătite pentru a se angaja în luptele din vara lui 1917?**

**a) 700 000**
**b) 650 000**
**c) 600 000**

**9.** La 26 iunie 1945, la San Francisco, în cadrul unei ceremonii începute la ora trei după-amiază, reprezentanții unor state de pe toate continentele semnau Carta Națiunilor Unite, punînd bazele unei organizații internaționale care își asumase hotărîrea, menționată în preambulul documentului, de a izbăvi „generațiile viitoare de flagelul războiului care, în cursul unei vieți de om, a provocat de două ori omenirii suferințe nespuse".

**Cîte state erau reprezentate înaceazila constituirea O.N.U.?**

**a) 51**
**b) 48**
**c) 45**

**10.** Primul tribunal internațional penal din istorie, cel de la Nürnberg, unde au fost judecați marii criminali de război naziști, a formulat în *Verdictul* pronunțat la încheierea dezbaterilor — unul dintre cele mai tulburătoare documente ale istoriei contemporane — un profund rechizitoriu la adresa războiului.

„Războiul — se spune în *Verdict* — este o calamitate ale cărei consecințe nu se limitează numai la statele beligerante, ci afectează întreaga lume. A declanșa un război de agresiune nu este, așadar, numai o crimă de ordin internațional; este crima internațională supremă, nedeosebindu-se de alte crime de război decît prin faptul că..."

**Cum continuă citatul?**

**a) este capitală**
**b) le conține pe t ate**
**c) este îndreptată împotriva întregii omeniri**

**Precizați numele acestei publicații.**

**a) Foaie pentru minte inimă și literatură**
**b) Familia**
**c) Gazeta Transilvaniei**

**8.** În marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, din iulie-august 1917, armata română a probat excepționale calități combative, a aplicat lovituri puternice inamicului,

**TALON de participare 3**

# ISTORIE LA GREENWICH

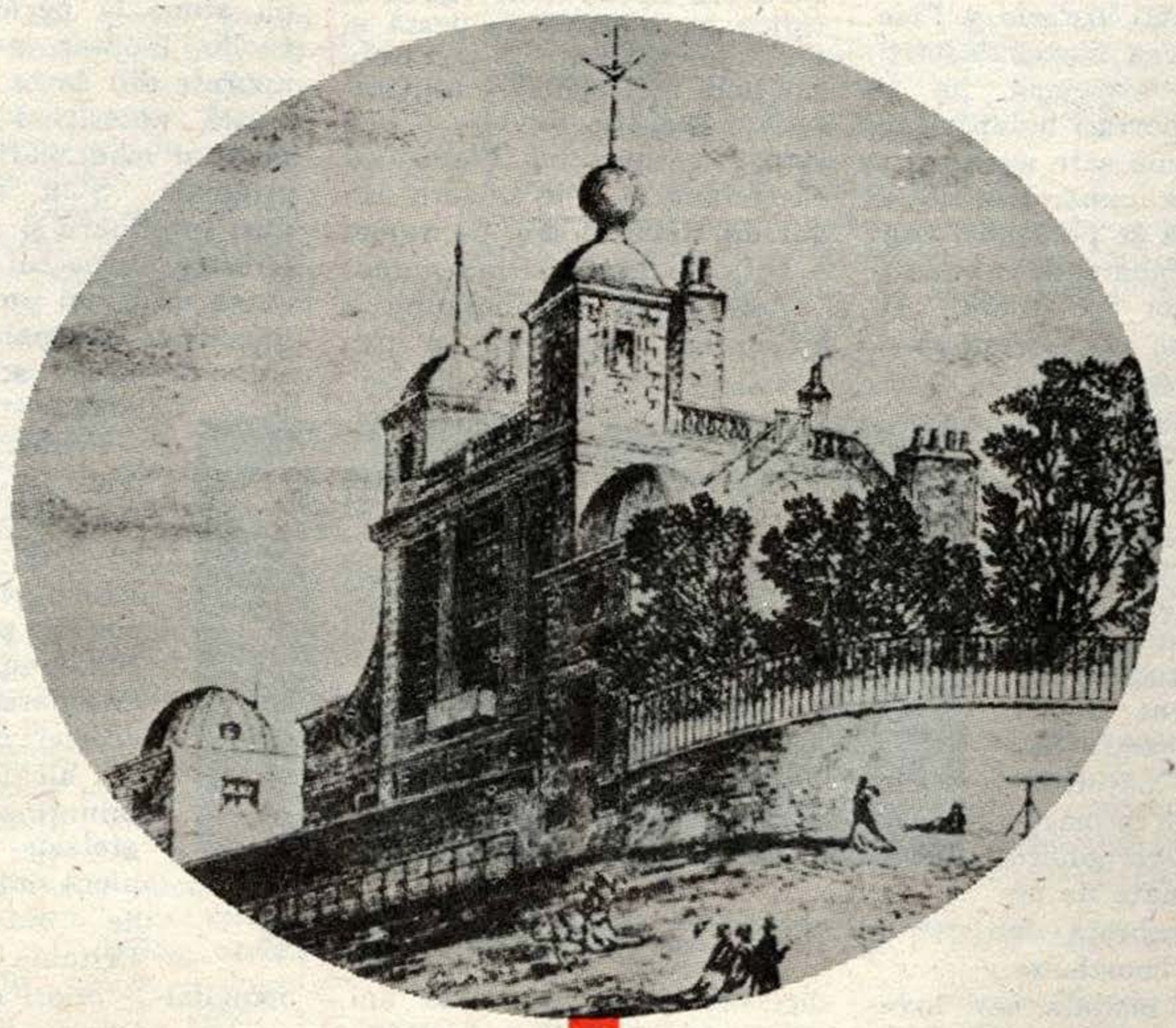

În curtea exterioară a Observatorului din Greenwich există o rază desenată pe pămînt, ce indică locul pe unde trece meridianul (longitudinea) zero. Sînt rari vizitatorii care nu se fotografiază chiar deasupra celebrei linii sau chiar... cu un picior într-o emisferă şi cu altul în cealaltă. Din momentul în care omul părăseşte meridianul, îndreptîndu-se spre est sau spre vest, trebuie să-şi regleze imediat ceasul conform orei noului meridian pe care se află sau, altfel spus, conform poziţiei Pămîntului în acel moment în spaţiu. Tocmai pentru a evita acest inconvenient s-a introdus, în urmă cu un secol, convenţia fuselor orare, conform căreia globul pămîntesc este „divizat", începînd cu meridianul Greenwich, în 24 felii sau fuse orare, fiecare dintre ele avînd aceeaşi oră de la nord la sud.

Fondat de Carol II al Angliei în 1675, cu scopul de a perfecţiona arta navigaţiei, Observatorul din Greenwich adăposteşte o variată colecţie de mostre şi obiecte istorice, care înglobează în ele trei secole de astronomie. Cînd Carol II s-a urcat pe tronul Angliei, în 1660, Curtea regală s-a înconjurat de oameni cu preocupări ştiinţifice înalte: Robert Boyle, părintele chimiei moderne, Christopher Wren, astronom şi arhitect de seamă, Sir Robert Moray, chimist de talent etc. Reuniunile periodice ale acestor oameni de ştiinţă, în timpul cărora se încingeau aprinse dezbateri, aveau să dea naştere lui Royal Society, cea mai celebră instituţie academică britanică[1].

La 15 iulie 1662, Societatea primea primul său statut, în care se declara că este privită cu bunăvoinţă orice formă de învăţătură, dar mai cu seamă studiile filozofice, în special cele care prin experienţe practice încearcă să contureze o nouă filozofie sau contribuie la perfecţionarea vechilor cunoştinţe. Statutul se referea apoi la membrii Societăţii, „ale căror studii vor contribui, prin competenţa experimentărilor, la promovarea ştiinţelor naturale şi la dezvoltarea artelor utile". Nici un membru al Societăţii nu trebuia să privească drept sacră teoria nici unui profesor. El trebuia să verifice orice declaraţie prin experienţe.

În 1671, Societatea coopta un tînăr de 29 ani: pe fizicianul Isaac Newton, a cărui asociere s-a dovedit extrem de binefăcătoare pentru instituţie. Vreme de 24 ani (1703-1727), el avea să fie preşedintele ei, în acei ani Societatea afirmîndu-se în lume deopotrivă ca o organizaţie ştiinţifică de frunte şi ca o deschizătoare de drum într-un nou ev ştiinţific. Societatea regală păstrează şi astăzi în arhive primul telescop reflectorizant făcut de mîinile lui Newton.

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1974.

Nu numai dragostea de știință l-a determinat pe Carol II să acorde privilegii Societății regale — sublinia într-un număr recent revista spaniolă *Historia y Vida*. Monarhul avea nevoie de hărți, pentru ca marinarii lui să ajungă în porturi îndepărtate. Deci scopurile sale aveau și o orientare practică: încerca să rezolve ceea ce pe atunci constituia problema determinării longitudinilor pe mare. În 1647, înainte ca Newton să-și manifeste geniul său (avea pe atunci numai cinci ani), suveranul englez a respins propunerile unui francez, Le Sieur de Saint-Pierre, de a folosi Luna pentru determinarea longitudinii. Orbita ei părea destul de complicată. Experții l-au sfătuit atunci perege ca măsurătorile astronomice să fie efectuate de pe o navă ancorată la un chei. Foarte repede însă metoda s-a dovedit puțin indicată în schițarea hărților, atît cerești cît și maritime. Erau necesare — a hotărît comisia întrunită pentru a cerceta problema — hărți ale stelelor și un tablou lunar, care să cuprindă o perioadă de nouăsprezece ani.

Încrezător în talentul lui Sir Christopher Wren (1632-1723), matematician, astronom și arhitect de renume, Carol II l-a însărcinat să-i deseneze un observator. Apoi a numit ca prim astronom regal pe tînărul John Flamsteed (1646-1719). A hotărît, totodată, să construiască Observatorul regal într-un parc aflat la capătul Greenwichului, oraș de la marginea Londrei, pe Tamisa, unde se afla o colină foarte potrivită acestei destinații. Suveranul a ordonat ca suma de 500 lire afectată construirii Observatorului să fie sporită prin vînzarea pulberei vechi pentru explozii. De asemenea, el a cerut să fie utilizate lemnul unui portal demolat din Turnul Londrei și cărămizile de la un fort din Tolbury. Așa că Observatorul din Greenwich avea să se ridice cu o sumă modestă și din... demolări. N-au existat bani nici pentru cumpărarea de aparate. Suveranul britanic i-a spus lui Flamsteed că trebuia să și le asigure singur din salariul său, de numai o sută de lire sterline anual.

Activitatea astronomului a întîmpinat deci serioase piedici. Timp de peste 25 ani, el a adunat totuși cele mai ample și cele mai exacte observații de pînă atunci. Ceea ce a dus, cu timpul, la un violent conflict științific și omenesc cu Isaac Newton (1642-1727), care dorea ca cercetările lui Flamsteed să servească la verificarea teoriei lui asupra atracției universale. Astronomul, care-și socotea calculele proprietatea sa exclusivă, a refuzat să i le pună la dispoziție. Conflictul avea să-l frămînte mulți ani, pînă la moarte, pe celebrul descoperitor al legii atracției universale.

În colțul sud-estic al grădinii reședinței primului astronom al Curții regale britanice, s-a construit un observator, destinat descoperirii longitudinii, care să asigure o navigație bună. Observatorul inițial consta dintr-un cadran solar mural și un sextant. Cu aceste aparate, John Flamsteed a efectuat observații deosebit de importante, pe care următorii astronomi regali aveau să le sporească și să le modifice, pînă cînd ele au ajuns la perfecțiunea actuală. Treptat, s-au adăugat aparate din ce în ce mai moderne, necesitînd spațiu mai mare și modificări în clădirea originală. S-au dărîmat ziduri interioare și s-au deschis ferestre, aspectul exterior — ca să nu-l mai socotim pe cel interior — al palatului-observator schimbîndu-se mereu.

*John Flamsteed și Isaac Newton, doi dintre marii astronomi care au pus bazele Observatorului de la Greenwich*

Prima sarcină căreia i s-a dedicat Flamsteed a fost aceea de a găsi un sistem, cît mai sigur posibil pentru a calcula longitudinile. Soluționarea fericită a acestei probleme, ca și alcătuirea unei minuțioase hărți a stelelor din emisfera sudică, a situat de îndată Marea Britanie pe un loc mondial prioritar în domeniul astronomiei. Calculul exact al longitudinilor și această hartă au determinat în ultimă instanță hotărîrea întregii comunități științifice de a considera Greenwichul drept meridianul 0 sau primul meridian. Franța, de pildă, pînă în 1911, avea hărți de navigație care socoteau Parisul drept meridian zero. În acel an însă ea a adoptat sistemul longitudinilor avînd ca prim meridian pe cel de la Observatorul de la Greenwich. Și, foarte curînd, toate țările globului au adoptat sistemul britanic. În 1919, pentru referințe internaționale în astronomie s-a introdus ora universală de reper, și anume ora meridianului ce trecea prin Greenwich (G.M.T)[1].

[1] La sfîrșitul anului 1985, agențiile de presă au anunțat că Greenwichul își va pierde privilegiul de a indica ora exactă, din cauza restricțiilor bugetare, care nu-l mai permit să asigure întreținerea sau înlocuirea orologiilor atomice utili-

Lui John Flamsteed i-au succedat Edmund Halley (1656-1742), celebrul descoperitor al cometei ce-i poartă numele[1], şi James Bradley (1693-1762). Apoi alţii, fiecare ducînd mai departe cercetările fructuoase ale predecesorilor lui. Astfel, foarte curînd Observatorul regal din Greenwich s-a transformat într-un centru de cercetări de reputaţie internaţională.

În 1818, Observatorul londonez a trecut în subordinea Amiralităţii. Şaptesprezece ani mai tîrziu, Sir George Biddell Airy (1801-1892), al şaptelea astronom regal, a extins studiile astronomice şi a iniţiat cercetări asupra magnetismului terestru. După cîţiva ani, a întocmit o importantă serie de registre meteorologice, efectuînd, în acelaşi timp, observaţii telescopice metodice asupra soarelui. În plus, Airy a îmbunătăţit înzestrarea tehnică a Observatorului şi a finalizat un program de analiză a strălucirii stelelor, ceea ce a condus la noi date privind substanţa lor chimică naturală şi mişcarea lor, sporind şi mai mult faima Observatorului regal din Greenwich. După al doilea război mondial, din cauza poluării industriale a Londrei, ceea ce făcea ca şi cele mai simple observaţii să se efectueze extrem de dificil, Observatorul de la Greenwich a fost transferat treptat, pînă în 1958, în vechiul castel medieval din Herstmonceux, în comitatul Sussex, al cărui cer senin uşurează munca astronomilor şi îi asigură o mai mare precizie. Vechiul Observator de la Greenwich a trecut în istorie transformîndu-se în muzeu, în cadrul lui „National Maritime Museum". ■

**Florentina DOLGHIN,**
**Ana VĂDEANU**

---

zate pentru ora G.M.T. (Greenwich Meridian Time), indicată cu o precizie ce poate depăşi o milionime dintr-o secundă. Tuburile speciale conţinînd molecule de cesiu, componentă însemnată a acestor orologii, trebuiau schimbate pînă la sfîrşitul anului 1985, dar Observatorul nu a dispus de suma necesară acestei operaţiuni (circa 120 000 lire sterline). Tot la Greenwich s-a relevat că indicarea orei exacte va reveni acum Biroului internaţional de măsuri şi greutăţi aflat la Paris.

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1986.

# CĂRŢI SOSITE LA REDACŢIE

● **Nicolae Bălcescu — ROMÂNII SUPT MIHAI VOEVOD VITEAZUL. OPERE III** *(ediţie critică de* **G. Zane** *şi* **Elena G. Zane,** *volum îngrijit de* **Daniela Poenaru).**

Editura Academiei, Bucureşti, 1986, 368 pp., 44 lei: *clasica monografie consacrată de marele istoric şi luptător democrat-revoluţionar de la 1848 voievodului ce a pus „piatra de temelie a unităţii naţionale".*

● **Al. Rosetti — ISTORIA LIMBII ROMÂNE. VOL. I: DE LA ORIGINI PÎNĂ LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVII-LEA. EDIŢIE DEFINITIVĂ.**

Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1986, 935 pp., 92 lei: *opus magnum al savantului nonagenar; monumentala sinteză ce tratează istoricul constituirii şi evoluţiei limbii române, „limbă bogată şi curată, prin care originalitatea culturii româneşti dăinuie în eternitate, alături de marile împliniri istorice ale acestei ţări şi ale acestui popor"* (Magazin istoric, *nr. 9/1986*).

● **Ştefan Pascu — VOIEVODATUL TRANSILVANIEI. VOL. III.**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 675 pp., 55 lei: *continuarea amplei fresce dedicate acestui străvechi pămînt românesc, consacrată problematicii structurilor şi instituţiilor social-economice, politice şi juridice, între mijlocul sec. XIV şi cel al sec. XVII (vezi şi* Magazin istoric, *nr. 5-9/1986).*

● **Andrei Vela — CIVILIZAŢIA INDUSTRIALĂ ÎN CONFRUNTARE CU SINE ÎNSĂŞI.**

Editura politică, Bucureşti, 1986, 336 pp., 29 lei: *lucrarea abordează cîteva din aspectele esenţiale ale procesului contemporan de revoluţionare a forţelor de producţie din principalele state capitaliste.*

● **POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI. DICŢIONAR CRONOLOGIC** *(autori:* **Mircea Babeş, Ion Calafeteanu, Cristian Popişteanu, Şerban Rădulescu-Zoner, Valeriu Stan, Nicolae Stoicescu;** *coordonatori:* **Ion Calafeteanu, Cristian Popişteanu).**

Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1986, 416 pp., 64 lei: *prima lucrare de sinteză despre continuitatea marilor orientări ale politicii externe româneşti, din antichitate pînă în prezent.*

● *Dr.* **Nicolae Stoicescu — BĂTĂLIA DE LA ROVINE (17 MAI 1395).**

Editura militară, Bucureşti, 1986, 95 pp., 4 lei: *studiu monografic consacrat victoriei lui Mircea cel Mare, de la a cărui urcare pe tron am aniversat, de curînd, 600 ani.*

● **Dumitru Berciu, Adina Berciu-Drăghicescu — RĂZBOIUL DINTRE GEŢI ŞI PERŞI. 514 î.e.n.**

Editura militară, Bucureşti, 1986, 86 pp., 4,50 lei: *reconstituirea epocii şi evenimentelor petrecute în lumea geto-dacă de acum 2 500 ani.*

● **Corneliu Bogdan, Eugen Preda — SFERELE DE INFLUENŢĂ.**

Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1986, 324 pp., 20,50 lei: *analiza istoricului constituirii sferelor de influenţă şi a pericolului crescînd pe care îl reprezintă ele pentru pacea omenirii.*

● **C.G. COSTA-FORU. DIN VIAŢA ŞI OPERA UNUI MARE DEMOCRAT ROMÂN** *(antologie de* **Florea Nedelcu** *şi* **Florian Tănăsescu).**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 272 pp., 16,50 lei: *selecţie ştiinţifică din publicistica intelectualului democrat, împreună cu prezentarea vieţii şi activităţii sale (1856-1935).*

● **Mircea Iorgulescu — SFRE ALT ISTRATI.**

Editura Minerva, Bucureşti, 1986, 250 pp., 10 lei: *partea întîi dintr-o originală abordare a vieţii şi operei scriitorului, în lumina unor noi revelaţii documentare.*

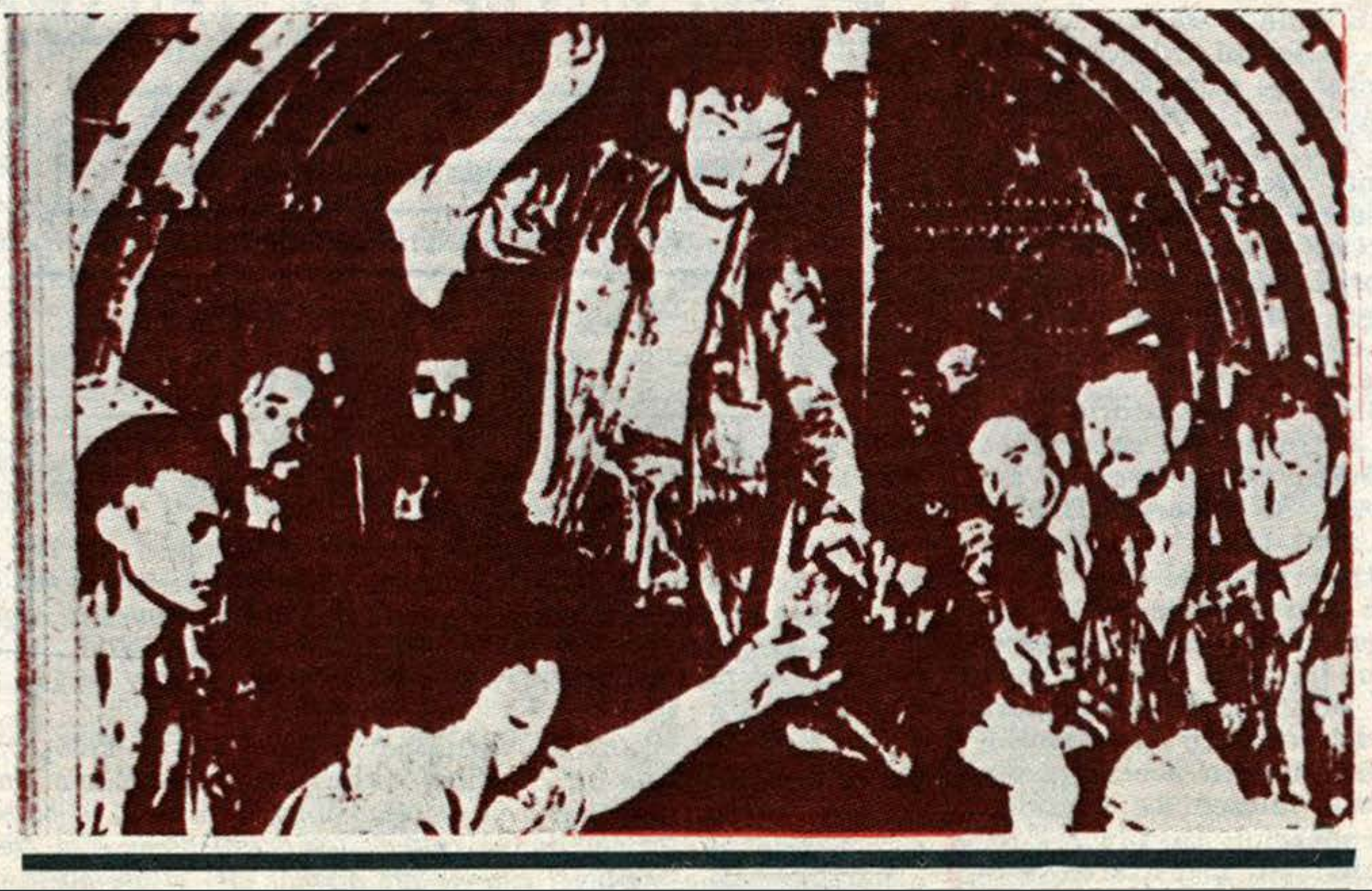

# CAMPANIA CEA MAI LUNGĂ

LOUIS ALLEN

La „Imperial War Museum“ din Londra este expusă o pictură de L. Cole, intitulată Bătălia de la cotul Sittangului. Cîţiva soldaţi înaintează anevoie printr-o apă mocirloasă care le ajunge pînă la coapse, către un orizont mlăştinos, spart — ici-colo — de o mînă de case acoperite cu stuf sau frunze de bambus, ce par să nu fi fost încă, printr-o minune, măturate de ape. Peste toate, un cer vineţiu, întunecat, o lumină sumbră, stranie, prevestind doar nenorociri. Pînza sugerează persuasiv condiţiile înspăimîntătoare în care s-a purtat — aproape jumătate de timp din cei patru ani cît a durat — „campania cea mai lungă“, cum a fost denumit războiul din Birmania de către Louis Allen, semnatarul paginilor ce urmează, pe care le reproducem, într-o formă prescurtată, din lucrarea sa Burma. The Longest War. 1941-45[1].

În acest război, cum scrie autorul menţionat, „configuraţia terenului şi clima erau la fel de periculoase ca duşmanul... Soldaţii mărşăluiau prin zăpadă ori prin noroiul provocat de ploile aduse de muson, astfel încît, pe măsură ce înaintau, le putrezeau cizmele“. Unul dintre participanţii la expediţiile din Birmania (despre care se va vorbi în episodul care urmează), generalul de brigadă Bernard Fergusson (mai tîrziu, lord Ballantrae), descria o asemenea experienţă: „Nu pot folosi alt cuvînt decît «coşmar». Mugetul apelor, catranul nopţii, nisipurile mişcătoare ce te absorbeau cînd nu te aşteptai erau cumplite. Curentul însă constitula ceva de-a dreptul diabolic. În locurile ei cele mai adînci, apa avea între patru şi şase picioare (1 picior = 0,3048m) sau poate mai mult. Eu am peste şase picioare înălţime şi apa îmi trecea cu mult peste piept. Curentul trebuie să fi avut o viteză de patru-cinci noduri (1 nod = 0,514 m/s). Îţi mătura pămîntul de sub picioare şi, în acelaşi timp, te lovea cu putere în piept. Era suficient să-ţi pierzi doar o clipă poziţia verticală, ca să dispari smuls de torent pentru totdeauna“.

Soldaţii ambelor părţi combatante au avut de îndurat aceste condiţii. Cel puţin în prima parte a războiului însă, britanicii au fost mai greu încercaţi. Japonezii erau mai obişnuiţi cu clima, cu musonul, se pregătiseră temeinic pentru invazii de proporţii. Într-un timp rela-

[1] *Magazin istoric*, nr. 12/1986.

*În imagine:* luptători special instruiţi ai generalului englez Wingate (în p. 49) se pregătesc de lansare în spatele liniilor nipone.

tiv scurt ei au cucerit întreaga Asie de sud-est. Cum am văzut în numărul trecut al revistei noastre, ocupînd Birmania, în mai 1942, militariştii niponi urmăreau să întrerupă ultimele linii de comunicaţii ale Chinei cu exteriorul, să ameninţe India şi să-şi apere debuşeul creat în Oceanul Indian, după cucerirea Singaporelui, la 15 februarie 1942[1]. În martie, japonezii au intrat în Rangoon, la 2 mai au cucerit Mandalayul. În acelaşi timp, au respins două divizii britanice şi 50 000 oameni spre frontiera cu India. Englezii, lipsiţi atît de armament, cît şi de armate suficiente, s-au retras repede din Birmania, înfrînţi. Dincolo de această ţară era subcontinentul indian, la care aspirau militariştii niponi, mînaţi de o enormă şi dementă dorinţă de cucerire a întregii Asii.

Ca pretutindeni unde ajunseseră trupele lor, reuşiseră să-şi formeze o pletoră de sprijinitori. O aveau pregătită şi în statul indian, vecin cu Birmania. Dacă acesta ar fi fost cucerit şi britanicii ar fi fost obligaţi să se retragă cît mai departe, japonezii i-ar fi putut întîlni în Persia pe germani. Şi atunci...

Dar visele aberante de dominaţie mondială nutrite de puterile fasciste nu s-au materializat. Din înfrîngeri, britanicii au învăţat lupta în condiţiile climei insuportabile, chiar şi în vremea musonului. Pierderile lor au fost mari, dar de partea japonezilor ele aveau să fie şi mai mari.

Cucerirea, relativ uşoară, a Birmaniei de către niponi a reprezentat ultima înaintare majoră a armatelor Japoniei militariste spre vest. Totodată, i-a făcut pe japonezi să-i subestimeze pe britanici, să le dispreţuiască corpul de comandă, să nu înţeleagă formidabila lor capacitate de a se redresa. Infatuarea avea să le fie fatală.

În septembrie 1943, Aliaţii au reacţionat, creînd Comandamentul interaliat al Asiei de sud-est (SEAC), a cărui conducere a fost încredinţată lordului Louis Mountbatten. El dispunea de armata chineză, Armata 14 anglo-indiană şi grupurile de commando americane ale generalului Joseph Stilwell. Americanii erau interesaţi în a menţine China în război, pentru a-şi asigura bazele continentale, de pe care avioanele americane să pornească spre Japonia. La rîndul lui, Churchill avea motive bine întemeiate să dorească o recucerire cît mai grabnică a Birmaniei, deoarece ea îi oferea bazele aeriene necesare (Akyab şi Rangoon), pentru un atac asupra Malaysiei, apoi asupra Sumatrei, aflate în mîna japonezilor.

Operaţiile de recucerire a Birmaniei de către Aliaţi au început în toamna anului 1943, la Ledo, şi s-au desfăşurat pe etape. Ele purtau denumirea codificată Anakym, ceea ce însemna înaintarea concentrică spre Mandalay: englezii dinspre Assam, chinezii şi americanii dinspre Ledo şi Yun-nan. În vara lui 1944, Aliaţii au recucerit aerodromul de la Kyit-Kim. Astfel legătura cu armata chineză s-a restabilit. Japonezii au încercat să pătrundă în Assam şi să întrerupă, în oraşul Imphal (iunie 1944), calea ferată Calcutta-Ledo. În noiembrie 1944, engiezii au recucerit insula Akyab. Despre aceste operaţii, cît şi despre implicarea în desfăşurarea lor a întreprinzătorului general britanic Orde Wingate, ne relatează în continuare Louis Allen, el însuşi fost ofiţer de informaţii în Asia de sud-est în timpul celui de-al doilea război mondial[2].

## Operaţia Sarong

Orde Charles Wingate era ofiţer de artilerie[3]. Avea 40 ani cînd i s-a încredinţat prima sa misiune în Birmania, care se numea, codificat, operaţia „Longcloth" (sarong, în traducere adică, un fel de fustă lungă şi strîmtă, purtată în Malaysia în mod tradiţional,

deopotrivă de bărbaţi şi de femei). Ea a început la 13 februarie 1943, în vreme ce generalul Lloyd, aflat în Arakan din ianuarie, se lupta zadarnic în peninsula Mayu, la Donbaik — şi a durat pînă în mai acelaşi an, cînd Armata de est şi Corpul XV britanice au acceptat înfrîngerea.

Wingate servise în Palestina, unde obţinuse un succes notabil împotriva revoltei arabe din 1936[4]. Pe noul front de luptă, el era adeptul mişcării. Într-o ţară ca Birmania, mai mare decît Franţa, în care japonezii nu aveau, pe atunci, decît patru divizii şi cîteva brigăzi — cele mai multe ocupate cu apărarea frontierelor de o posibilă invazie — existau mari întinderi relativ neprotejate, slab apărate. Generalul Sir Archibald Wavell, şeful Comandamentului unic în Extremul Orient, A.B.D.A., credea în Wingate. I-ar fi încredinţat chiar o brigadă pentru o primă tentativă de pătrundere în spatele liniilor japoneze. Dar, din păcate, n-a dispus decît de un batalion.

Un batalion britanic care cu greu putea fi mai prost nimerit pentru misiunea ce

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1967.

[2] Subtitlurile aparţin redacţiei *Magazin istoric*.

[3] Spirit contestatar, om de mare cultură, generalul Orde Wingate a fost unul dintre cei mai inventivi ofiţeri britanici din timpul celui de-al doilea război mondial. Cunoscut pentru concepţiile sale privind folosirea trupelor „neregulate" indigene în pătrunderea adîncă în spatele frontului inamic, cu scopul de a-i distruge acestuia căile de comunicaţie şi a-i hărţui, generalul demonstrase eficacitatea metodelor sale în Etiopia (*Magazin istoric*, nr. 10/1986), unde contribuise esenţial în fruntea voluntarilor săi, la eliberarea ţării, în 1941. Dar abia în Birmania el a avut ocazia să pună în practică, cu succes, concepţiile sale novatoare, selecţionînd şi antrenînd soldaţi pentru războiul în junglă.

[4] Între anii 1936-1939, în Palestina a avut loc o răscoală generală antiengleză a populaţiei arabe, transformată în război de gherilă.

urma. Soldaţii lui apăraseră pînă atunci linia de coastă în Anglia, apoi fuseseră trimişi în India. Erau cu toţii oameni de oraş, proveneau din Liverpool, Glasgow şi Manchester. Mare parte erau căsătoriţi şi trecuseră de 30 ani. Mulţi se considerau bolnavi. Wingate a decis însă că orice pornire spre exagerarea simptomelor maladive trebuia sever frînată. De comun acord cu medicii militari, a dispus să reducă procentajul bolnavilor, care atingea cifra de 70 la sută. A te declara bolnav fără motiv constituia o fărădelege aspru pedepsită. Ofiţerii urmau să inspecteze oamenii şi la latrine, să vadă dacă plîngerile lor de dizenterie erau justificate. Cînd instrucţia a luat sfîrşit, numai trei la sută dintre soldaţi au mai raportat că sînt bolnavi.

Forţa de invazie urma să fie formată din opt coloane. Fiecare coloană, comandată de un maior, avea 15 cai şi 100 catîri, mitraliere de calibru mijlociu şi armele uzuale ale infanteriei. Transporturile grele se făceau cu catîri, aprovizionarea — prin desanturi din avion, fiecare coloană avînd ataşată o grupă din Royal Air Force, care semnaliza zonele favorabile desantului. Raţiile erau insuficiente. Oamenilor le lipseau lucruri elementare, adesea sufereau îngrozitor de sete, îi chinuiau insectele şi lipitorile. Ceea ce a impus o disciplină medicală de fier: orice bolnav din jungla birmană era abandonat, ca şi răniţii. Fie era luat prizonier, fie murea.

13 februarie 1943. Expediţia a început cu traversarea rîului Chindwin. Ea urma să distrugă, în mai multe puncte, linia ferată dintre Mandalay şi Myitkyina, să taie căile de aprovizionare a două divizii japoneze din nordul Birmaniei, să-l hărţuie pe inamic, să organizeze sabotaje şi să producă pagube. Dar, în cîteva săptămîni, japonezii au scos din luptă trei coloane britanice. Celelalte au reuşit însă să înainteze. Ele au aruncat în aer cîteva poduri. Bineînţeles, japonezii nu au rămas spectatori pasivi la aceste acţiuni. Una dintre cele mai bune divizii ale armatei japoneze, Divizia 18, condusă de generalul Mutaguchi Renya (purtînd numele de cod Kiku, Crizantema, floarea imperială), era staţionată chiar în zona în care avansa coloana britanică condusă de Wingate. Coloanele britanice au fost constrînse să se separe în grupuri mici, aşa încît înaintarea sistematică a devenit imposibilă. Pe la sfîrşitul lui martie, tot ce au mai putut face britanicii a fost să se îndrepte spre vest, să scape, urmăriţi de unităţile nipone. Dependenţa forţelor lui Wingate de aprovizionarea aeriană s-a întors împotriva lor, deoarece operaţia de desantare aeriană se executa doar pentru grupuri mari. Japonezii socoteau că, pe măsură ce îi dispersau pe britanici, aprovizionarea lor aeriană devenea tot mai deficitară. Dar ceea ce niponii nu puteau şti la vremea aceea era că Wingate îşi schimba permanent planurile, îmbunătăţindu-şi situaţia.

Din multe puncte de vedere, expediţia lui Wingate a fost un succes. Dar ea a costat scump. Din 3 000 ofiţeri şi soldaţi, care trecuseră rîul Chindwin în februarie, doar 2 182 s-au întors în India, în prima săptămînă a lunii iunie. Fuseseră pierduţi aproape toţi catîrii şi cea mai mare parte a echipamentului, cu excepţia armelor personale. Din cei aproape 1 000 oameni lipsă, circa 450 fuseseră ucişi în lupte, iar 430 căzuseră prizonieri. „Valoarea strategică a acestei campanii a fost zero", scria un istoric indian. Tot ce a reuşit a fost scoaterea din uz, pentru patru săptămîni, a liniei ferate Mandalay-Myitkyina. Premierul britanic aprecia mai ales efectul de propagandă al acţiunii. La 24 iulie 1943, el a emis o directivă în acest sens: „Este un lucru cert că în haosul de ineficienţă şi moleşeală care a caracterizat operaţiile noastre pe frontul indian, acest om (Wingate — *n.n.*), cu forţa şi realizările sale, se evidenţiază în mod deosebit; problemele de vechime nu trebuie de fel să frîneze avansarea personalităţilor reale în posturile pe care le merită în condiţii de război". Churchill, care îl socotea pe Wingate eficient şi norocos, avea să-l facă mai tîrziu general.

## „HA-GO" eşuează

Dar mai exista o persoană asupra căreia prima expediţie a lui Wingate a făcut o impresie şi mai puternică decît asupra lui Churchill: generalul japonez Mutaguchi Renya, de la Divizia 18 din Birmania de nord. Mutaguchi disprețuia armata britanică pe care o învinsese la Singapore, în februarie 1942[1]. Dar acum constata că nu-i mai poate sta împotrivă. În vara lui 1942, cînd japonezii încheiaseră ocuparea Birmaniei, un colonel din statul major al Armatei de sud propusese ca niponii să nu-şi oprească ofensiva, ci să înainteze în statul Assam, din India. Consultat, Statul major imperial de la Tokio a plănuit, în acest scop, Operaţia 21, dar în octombrie pregătirile pentru declanşarea ei au fost abandonate. După începerea operaţiei Longcloth, japonezii au ajuns însă la concluzia că o nouă linie de preîntîmpinare a invaziei Aliaţilor trebuia împinsă spre vest de rîul Chindwin. Ceea ce însemna India. Cum putea fi asigurat succesul unei invazii nipone în India? Dacă Mutaguchi înainta destul în Assam, distrugînd baza britanică de la Imphal, se putea crea o rampă de lansare pentru califerul bengali Subhas Chandra Bose, care colabora cu japonezii, să se ridice împotriva britanicilor. Din Bengal, flacăra revoltei s-ar fi extins, India devenind nesigură, ca bază, pentru orice ofensivă împotriva japonezilor. Or, aceasta ar fi scos Marea Britanie din război, i-ar fi forţat pe americani, izolaţi, să facă pace, iar Germania şi Japonia şi-ar fi dat mîna în Persia.

Asemenea proiecte ale inamicului erau intuite însă de generalul Wavell, şeful Comandamentului unic în Extremul Orient. Britanicii au început să se organizeze şi ei serios pentru războiul din Asia. Comandamentul interaliat al

---

[1] Transformat într-o puternică bază navală britanică între cele două războaie mondiale, Singapore (supranumit „Gibraltarul Orientului") a fost ocupat de trupe japoneze între anii 1942 şi 1945.

Asiei de sud-est (SEAC) a fost creat pentru a sprijini o invazie navală.

La 7 ianuarie 1944, Mutaguchi a primit „liber" de la Tokio, sub formă Ordinului Cartierului general imperial nr. 1776: „Pentru apărarea Birmaniei, comandantul-șef al Armatei de sud va nimici inamicul la momentul potrivit și va ocupa și asigura o zonă strategică în nord-estul Indiei, în zona Imphal". Dincolo de limitele impuse de sintagmele „pentru apărarea Birmaniei" și „în zona Imphal", Mutaguchi a înțeles că i s-a dat acordul. Putea trece la invazia în India. Operația Imphal avea să fie codificată „U-GO" sau Operația C.

În vremea aceasta, pentru a apăra zona birmană Arakan de o invazie maritimă britanică, japonezii au conceput operația „HA-GO", adică operația Z. Ea urma să-i oblige pe englezi să transporte rezerve considerabile în Arakan, lăsînd descoperit, în acest fel, frontul de la Imphal, pradă ușoară pentru ofensiva lui Mutaguchi. HA-GO trebuia declanșată la 4 februarie 1944, iar U-GO la începutul lui martie.

Încleștarea din Arakan a avut loc în jurul zonei administrate de Corpul XV britanic, cunoscută mai tîrziu în istorie ca Admin Box sau, mai simplu, The Box. Ofensiva niponă a fost sprijinită zilnic de zeci de avioane, inclusiv de noile aparate Tojo, mai ușor manevrabile. În The Box nu erau numai depozite de muniții, ci și un spital, un magazin pentru ofițeri, un punct medical de prim ajutor, o companie de cațîri pentru transport, petrol. După mai multe atacuri japoneze date în zonă mai ales noaptea (tactica favorită a niponilor), The Box era înțesată de oameni, vehicule și provizii retrase din alte locuri, constituind pentru japonezi o țintă ușoară și „grasă".

Trupele colonelului Tanahashi, cel ai cărui oameni îl luaseră prizonier pe Cavendish, au înregistrat însă pierderi imense, în toate ciocnirile cu britanicii din acel februarie 1944. La 11 februarie, el dispunea de 2 190 oameni; la 21 februarie — de 400. A doua zi, Tanahashi a tăiat legăturile radio cu șeful său, generalul Sakurai Tokutaro și, în ciuda ordinelor acestuia să atace, s-a retras. La 26 februarie, generalul nipon, a schițat motivele eșecului. Operația a început bine, oamenii au înaintat rapid, au înconjurat Divizia 7 britanică, dar nu au reușit să o distrugă din cauza comunicațiilor și informațiilor insuficiente și a imposibilității de a menține deschise căile de aprovizionare. Deși un partizan al atacurilor nocturne, Sakurai a admis că întunericul era uneori atît de dens, încît înaintarea devenea practic imposibilă. Oamenii săi ar fi avut nevoie de mai multă instrucție pentru lupta de aproape cu grenade și pentru tratarea mai eficientă a răniților. Mai tîrziu, un istoric japonez constata că factorul decisiv al eșecului l-a constituit geometria cîmpului de luptă. Oricum, „HA-GO" eșuase.

În ce-i privește, englezii au socotit bătălia de la Admin Box punctul de cotitură în războiul lor împotriva Japoniei. După cum spunea generalul William Slim, aflat la comanda trupelor britanice și birmane, „pentru prima oară o forță britanică a ținut piept și a înfrînt decisiv un atac japonez important".

## „Pisicile negre" și „tigrii albi"

La Imphal nu a fost o bătălie, ci o suită întreagă de bătălii, care au durat cinci luni și s-au extins de la malurile rîului Chindwin pînă dincolo de Kohima, mult în interiorul Assamului. Imphal este capitala statului Manipur, provincia indiană cea mai estică, aflată la hotarul dintre India și Birmania. Situată la 400 mile de Calcutta și la 70 mile de frontiera cu Birmania, așezarea era formată dintr-un grup de sate înconjurate de crînguri de bănanieri și bambuși. Locuitorii hinduși se aflau în 1944 sub conducerea unui maharajah. Imphalul era situat în cîmpia cu același nume, lungă de 30 mile, lată de 20, la 2 600 picioare deasupra nivelului mării, înconjurată de munți acoperiți cu junglă. Pentru vînători, zona reprezenta un veritabil paradis; dar pentru o vastă campanie militară — ultimul loc din lume pe care l-ar fi ales cineva. Totuși, în 1944, aici au sosit japonezi, britanici, indieni și gurkha, ca să se ucidă unii pe alții, cu miile.

Divizia 33 niponă plănuise să distrugă Divizia 17 indiană. Luptele dintre ele, purtate în trei runde, au rămas cunos-

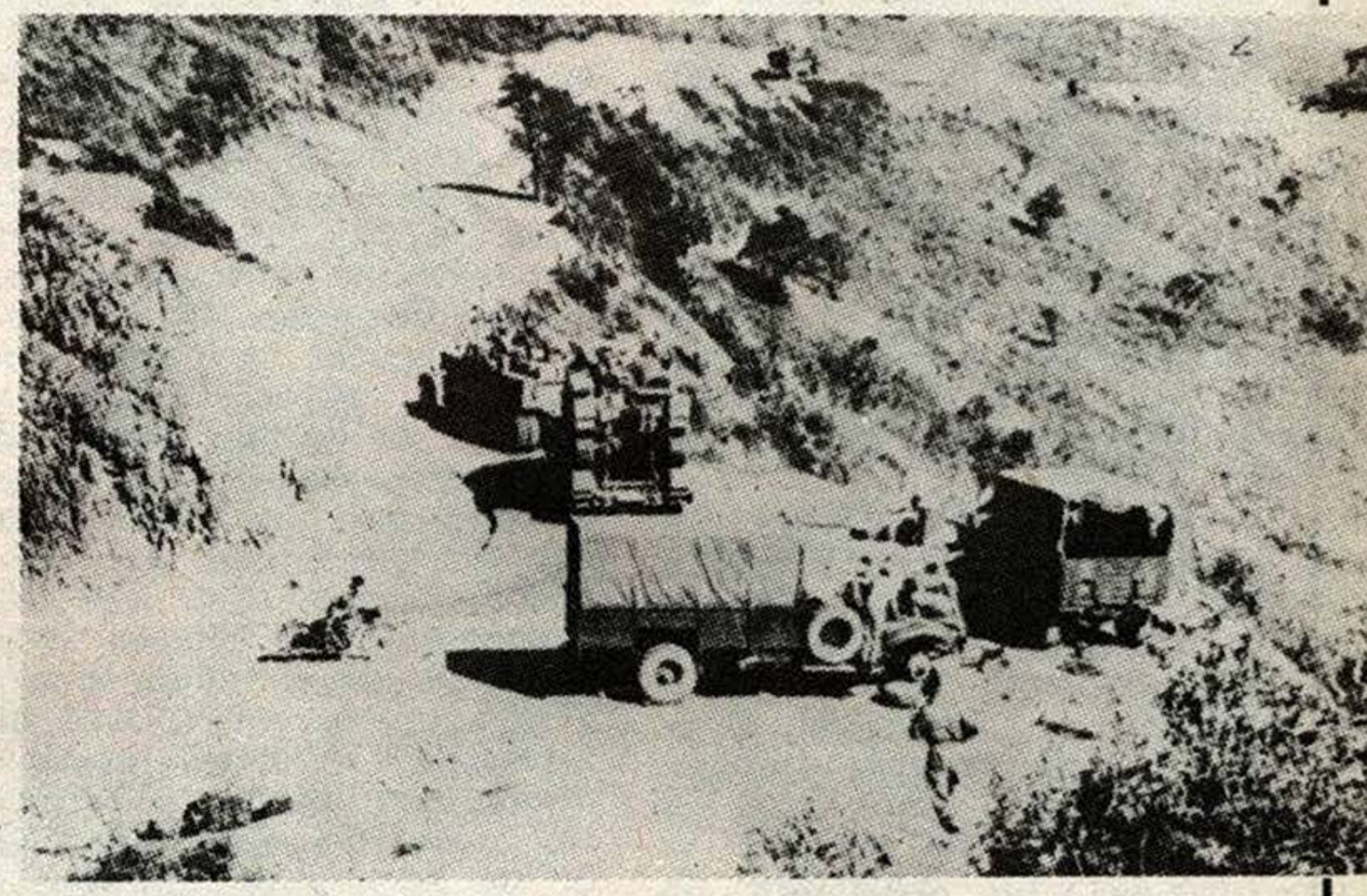

*Forțe britanice se concentrează în zona Palel, de unde armata japoneză, decimată, se va retrage*

cute drept cele dintre „tigrii albi" şi „pisicile negre". Divizia 33 se autobotezase „tigrii albi", un tigru alb figurînd pe unele dintre steagurile sale, şi era condusă de generalul Yanagida. „Pisica neagră" era emblema Diviziei 17 indiană, condusă de generalul D.T. „Punch" Cowen.

În prima fază a luptelor, Yanagida a înaintat încet. „Nici nu se pune problema să înaintăm spre Imphal printr-un singur atac — a decis el. Inamicul ne aşteaptă. Ar fi o nebunie să avansăm fără muniţie suficientă, fără provizii şi fără o cercetare adecvată". „Excelenţă — i-a replicat maiorul Iwaichi Fujiwara — comandamentul armatei gîndeşte altfel. Divizia 15 înaintează cu hotărîre spre Imphal dinspre nord, Divizia 31 se apropie de Kohima. Dv. conduceţi principala divizie de asalt. Dacă nu înaintaţi, obligaţi diviziile 15 şi 31 să riste". Fujiwara ştia însă că decizia lui Yanagida ţinea seama de temerile unor ofiţeri obosiţi în luptele purtate cu Divizia 17 indiană.

În aprilie şi mai 1944, s-a desfăşurat a doua rundă a înfruntării dintre „pisicile negre" şi „tigrii albi". Britanicii au înregistrat pierderi mari, dar au oprit înaintarea Diviziei 33 nipone spre Imphal. Japonezii au ajuns pînă la 10 mile (1 milă terestră = 1 609,344 m) depărtare de ţintă, dar acolo au fost opriţi. În a treia bătălie cu japonezii, britanicii au suferit pierderi considerabile. Japonezii mai multe chiar. Pînă la 30 iunie, din Divizia 33 pieriseră 7 000 oameni în lupte, iar alţi 5 000 de boli, cu alte cuvinte 70 la sută din forţele diviziei. Totuşi, oamenii rămaşi, epuizaţi, continuau să săvîrşească acte de luptă disperate. Generalul britanic William Slim va scrie mai tîrziu: „Se pot da puţine exemple de forţe atît de reduse, distruse şi extenuate — ca în cazul Diviziei 33 nipone —, care să fi pornit la atacuri atît de furioase... Curajul şi îndrăzneala soldaţilor japonezi care s-au lansat în aceste încercări nu pot fi puse la îndoială". Într-o altă serie de îndelungi lupte desfăşurate şi mai aproape de Imphal, s-au confruntat Divizia 20 indiană, condusă de generalul Douglas Gracey, şi forţele generalului Yamamoto Tsunoru, care alcătuiau coloana din dreapta a Diviziei 33.

Pe frontul de la nord de Imphal, bătălia decisivă s-a dat lîngă micul orăşel Kohima. Aici a avut loc mai întîi o confruntare sîngeroasă pentru satul Sangshak, în martie 1944, apoi, în luna următoare, japonezii au asediat Kohima. Luptele de la Kohima s-au desfăşurat şi ele în trei faze. În ultima au izbucnit disensiuni între generalul Sato Kotoku, comandantul Diviziei 31, şi Mutaguchi. Sato, convins că Mutaguchi se folosea de campania spre Imphal pentru a-şi hrăni visele megalomanice, nu voia să-şi vadă oamenii murind pe altarul ambiţiilor acestuia. El îşi îndeplinea însă cu lealitate îndatoririle. Mai mult, în mod public, a făcut demonstraţia că împărtăşeşte dorinţa de succes. La 17 aprilie, Mutaguchi i-a ordonat lui Sato să captureze Kohima pînă la 29 aprilie. Generalul nu se aşteptase la un asemenea ordin şi nici nu vedea cum l-ar putea îndeplini. Era conştient că trebuia să facă tot ce putea. Dacă începea să-şi deplaseze oamenii, cum le asigura aprovizionarea? Dacă îşi cheltuiau vremea căutînd hrană, cum mai puteau lupta? De unde primeau muniţia? Şi de ce insista Mutaguchi ca 29 aprilie — ziua de naştere a împăratului — să fie data ultimă a capturării oraşului Imphal? Alt exemplu al setei sale nepotolite de publicitate, pentru care era gata să-şi sacrifice trupele. Sato, în schimb, nu era deloc dispus să le sacrifice. Aşa că a recurs mai întîi la tehnica *mokusatsu*, tratarea ordinului cu o tăcere dispreţuitoare. Apoi, cînd cererea a fost repetată, a spus că mişcarea era imposibilă. În cele din urmă, ordinul a fost anulat.

Refuzul lui Sato de a coopera cu diviziile 15 şi 31 împotriva oraşului Iniphal, dinspre nord şi est, şi insistenţa sa de a se întoarce spre sud, după provizii, însemnau, de fapt, că unul dintre ultimele planuri ale lui Mutaguchi de a captura oraşul se prăbuşea. Luptele s-au concentrat în zona Palel, în lunile iunie şi iulie. Armata japoneză, decimată, a trebuit să se retragă. Fără arme, cu un băţ într-o mînă şi o gamelă de orez în cealaltă, japonezii se împleticeau prin ploaia torenţială. Răniţii erau duşi spre Chindwin pe sănii trase de cai, iar alţii — legaţi pe brancarde mustind de apă. Cei răniţi mai serios zăceau la marginea cărărilor. Durerea pricinuită de rănile netratate, foamea cumplită, sfîşietoarele dureri provocate de malarie şi dizenterie îi împingeau inexorabil pe mulţi dintre ei să ceară soldaţilor în trecere o grenadă, cu care să-şi pună capăt zilelor.

Unii erau atît de slăbiţi, încît nu mai aveau putere să ceară nimic. Zăceau cu viermii putrefacţiei mişunîndu-le în ochi, în nas şi gură. Răniţii care se puteau deplasa erau atît de epuizaţi, încît nu-şi mai puteau da jos viermii albi, adunaţi în părul încîlcit. Păreau nişte bătrîni albiţi clătinîndu-se, gata să se prăbuşească pe cărările junglei, urmăriţi de strigătele agonice ale altora: „Soldat... dă-mi o grenadă... O grenadă, soldat!".

Dar soldaţi nu mai existau. Cum scrie istoricul japonez Kojima Noboru, „Armata 15 nu mai era un corp de soldaţi, ci o ceată de oameni epuizaţi". În timp ce coborau spre Valea Kabaw, infestată de bacili de dizenterie, tifos şi malarie, generalii niponi încercau să menţină aparenţa unei mişcări organizate. Kawada, înlocuitorul lui Sato, încerca permanent să-şi încurajeze ofiţerii şi soldaţii.

La Sittang, pe cînd japonezii aşteptau să fie trecuţi peste Chindwin, avioanele britanice s-au năpustit asupra lor. Pe malurile rîului au rămas mormane de cadavre. Avioanelor britanice le-au urmat stoluri ameninţătoare de vulturi.

„U-GO" luase sfîrşit. ■

*(Va urma)*

**Prezentare şi adaptare de Stelian ŢURLEA**

# Monede românești rare într-un catalog spaniol

Care este cea mai rară[1] monedă emisă în România? Dar cea mai frumoasă? Cui se datorează macheta ei? Întrebări de un interes larg, nu numai pentru numismați, ci pentru o mai cuprinzătoare categorie de iubitori ai trecutului.

Acestor întrebări le răspunde și catalogul *Modern Romanian Coins 1867-1966* (Monedele moderne ale românilor 1867-1966), apărut în anul 1974 sub egida Asociației culturale hispano-române din Salamanca și datorat lui Aurelio Rauta, profesor la catedra de limbi romanice a Universității din Salamanca, pasionat numismat, vicepreședinte al Societății iberoamericane de studii numismatice. Lucrarea cuprinde tipurile de monede emise de țara noastră în perioada din aprilie 1867, cînd a fost adoptat sistemul monetar național, și pînă în anii socialismului.

Catalogul este tipărit în condiții grafice deosebite, cu ilustrații color și alb-negru de o excepțională calitate, autorul avînd la îndemînă piese de colecție în cea mai bună stare de conservare, pentru care a cercetat și colecții particulare din străinătate (ca acelea ale lui Arnold Marmor și Anderberg); a participat, de asemenea, la o serie de licitații (Farouk 1954, Glendening 1963, Henry Cristensen 1966 și 1967, Karla Schenk), la care s-au vîndut monede emise sau machete monetare românești.

Lucrarea cuprinde trei părți. În prima sînt prezentate monedele de aur, capitolul deschizîndu-se cu o piesă rară (emisă în numai două sute exemplare) și de o valoare deosebită prin semnificația sa politică și istorică: moneda de 20 lei aur, pe care se vede data de emisie — 1868 și efigia și titulatura domnitorului; este un simbol al statutului de independență și suveranitate al statului român. Ca urmare a protestelor din partea Austriei, Rusiei și a Turciei această piesă nu a fost pusă în circulație. După inaugurarea Monetăriei Statului din București, la 24 februarie 1870, au fost emise oficial primele monede naționale de aur și argint, pe care Turcia, ca putere suzerană, pusă în fața unui fapt împlinit, a trebuit să le accepte.

Această primă parte a catalogului cuprinde atît mone-

*(Continuare în p. 56)*

*Monede românești de aur și argint de-a lungul anilor. De sus în jos: cea dintîi monedă românească de 20 lei (1868) bătută în 200 exemplare (R.R.R.); 2 lei — 1901 (R.R.R.); 100 lei — 1922 considerată de specialiști cea mai frumoasă monedă românească, macheta P.M. Dammann (R.R.); 50 bani — 1921 cea dintîi monedă după desăvîrșirea unității naționale (C.); 5 lei — 1885 (R.R.R.); macheta monedei de 5 lei de nichel 1922; monedă comemorativă supranumită galbenul mare — 1939 (R.R.R.); monedă comemorativă, gravor E.W. Becker (R.R.R.)*

[1] Conform clasificării numismatice internaționale, monedele se împart în cinci categorii: a) monede comune (Common) — notate în cataloage cu C.; b) monede deosebite (Scarce) — notate S.; c) monede rare (Rare) — notate R.; d) monede foarte rare (Very Rare) — notate R.R.; e) monede extrem de rare (Extremely Rare) — notate R.R.R. — *n.r.*

# ASA VA PLACE ISTORIA?

# CUM ÎNVĂŢAU ŞCOLARII ÎN EGIPTUL ANTIC

CHRISTIANE DESROCHES-NOBLECOURT

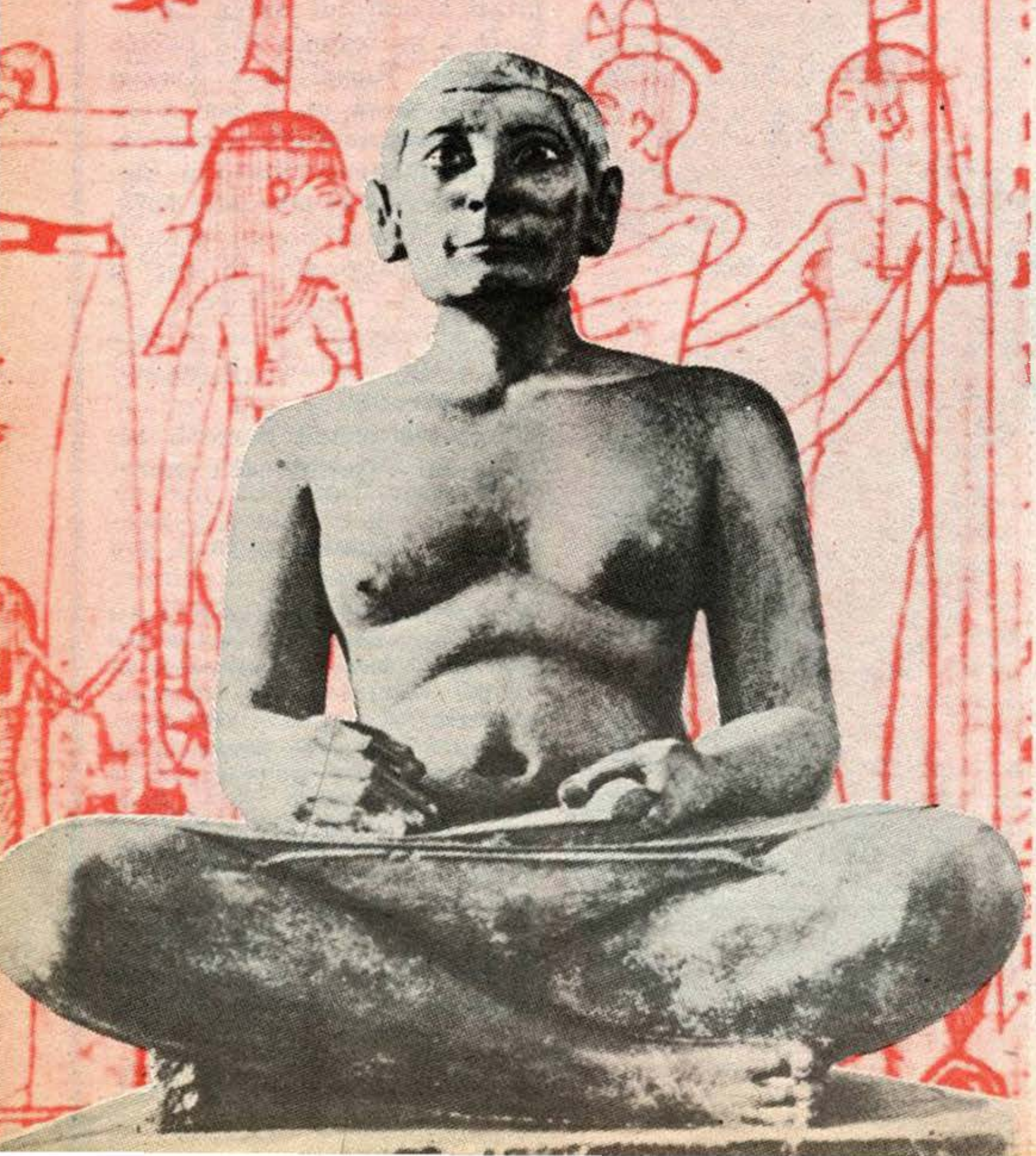

**Pentru civilizaţia faraonilor, scribul rămîne o imagine tipică. Birourile statului egiptean şi arhivele templelor gemeau de dosare: rapoarte şi note de serviciu, liste de personal, situaţii cadastrale şi registre fiscale, borderouri relative la plata de sclavi în grîne, procese-verbale ce consemnau distribuirea pietrelor pentru zidari sau lemnului pentru arsenale, ciorne şi copii de scrisori, plîngeri ale supuşilor, mustrări ale superiorilor... Toată această literatură, proprie unei civilizaţii dezvoltate, era redactată de scribi. Era o cinste să exerciţi profesia de scrib, „prima dintre toate meseriile", iar scribii erau conştienţi de această realitate. Faimosul Scrib de la Luvru reprezintă un înalt demnitar din dinastia V (mileniul III î.e.n.).**

**În spatele contopistului se profila uneori literatul. Dragostei sale pentru operele spiritului îi datorăm noi cunoaşterea literaturii egiptene. Funcţionarul tezaurului regal Ennene ne-a lăsat mai multe manuscrise literare, frumos caligrafiate. Meseria oferea, de altfel, avantaje nenumărate, era mai profitabilă decît oricare alta. Scribul nu avea impozit de plătit, nici prestaţii grele de efectuat.**

**Scribii, aceşti „cărturari" ai vechiului Egipt, care proveneau din toate clasele sociale, îşi începeau instruirea la fel, indiferent de proveniența lor. Egiptenii distingeau diferite forme de instrucţie, cea mai răspîndită avînd drept cadru familia. Istoricul roman Diodor din Sicilia povesteşte că părinţii transmiteau copiilor elementele meseriei lor. Totuşi, regii încredinţau prinţesele şi prinţii de sînge preceptorilor, iar meseriaşii şi birocraţii îşi dădeau şi ei, la rîndul lor, copiii la ucenicie. Existau şi şcoli, iar documentele ne permit să reconstituim astăzi ceea ce am numi „învăţămîntul primar" în Egiptul antic, respectiv viaţa elevului în primele clase, sistemul de educaţie al cărui produs era el. Este vorba, în primul rînd, de învăţămîntul destinat celor ce se pregăteau să practice**

*Scribul, funcţionarul Egiptului antic (statuie aflată la Luvru) şi un text din acea vreme: papirus*

**meseria de scrib şi, în general, să lucreze în administraţie[1].**

**F.D.**

## Papirusul săracului

Şcoala era dependentă în mod obişnuit de Templul oraşului. Palatul regal găzduia însă şi el, în incinta sa, clădiri în care preceptori cu experienţă comunicau, timp de mai mulţi ani, cunoştinţele lor prinţilor regali, copiilor unor înalţi funcţionari, fiilor monarhilor străini crescuţi la Curte.

În timpul învăţământului primar, elevul şi, mai rar, eleva[2] trebuiau să înveţe sute de semne hieroglifice repartizate pe categorii, cu pronunţia şi semnificaţia lor. Şcolarul se instruia apoi în scrierea hieratică, o scriere cursivă, care permitea o notare rapidă. El avea datoria să se familiarizeze cu toate cuvintele limbii literare, reproducînd diferitele lexicuri specializate. După aceea, elevul începea să copieze fraze scurte, mici texte sau semnele de legătură ale aşa-numitelor „litere duble", cuvinte lipite unele de altele, care prezentau mari dificultăţi la lectură.

Aceste prime lucrări reclamau un efort stăruitor din partea tînărului egiptean, obişnuit cu limba vorbită a vremii. El trebuia să folosească o limbă literară destul de veche, presărată, în Imperiul nou (1552-1070 î.e.n.) cu cuvinte străine şi cu o ortografie insolită. Pe parcursul studiilor sale „primare", elevul nu avea voie să folosească papirusul, material rar şi scump. El se exersa pe cioburi de teracotă, recuperate din grămezile de gunoaie, sau pe aşchii de calcar, numite de arheologi ostraca (din grecescul *ostracon* — cochilie, ciob). Se folosea, de asemenea, de o paletă cu două ceşcuţe, în care păstra rezervele de culoare roşie şi neagră, făcute din funingine şi argilă roşie de deşert, amestecate cu gumă de lipit. Pe paletele „scribilor-desenatori", ceşcuţele cu rezervele de culoare erau mai numeroase.

Mai ales în timpul Imperiului nou, această paletă de lemn sau de fildeş forma, pe o bună parte din lungimea sa, un penar şi conţinea, într-o despicătură protejată de un capac glisant, mai multe „calame" (pene de scris), tăiate oblic la un capăt. Scribul înmuia pana în ceşcuţa cu apă şi, înainte de a dilua cerneala, răspîndea cîteva picături, în semn de libaţie pentru Imhotep, bătrînul scriitor, patronul lui[3]. Un fel de burete prins de paletă cu un fir permitea să fie ştearsă — dacă era cazul — suprafaţa ostracei sau a papirusului. Se pare că elevii mai foloseau şi un cuţitaş de răzuit, făcut dintr-un bastonaş foarte fin de gresie.

La sfîrşitul primului ciclu de studii, şcolarul ştia să copieze corect pasajele textelor morale, ale Cărţilor de înţelepciune[4]. El îşi data fiecare exerciţiu, aşa cum fac şi şcolarii zilelor noastre. Exerciţiile erau gradate: începeau cu copierea a două rînduri, apoi a patru pînă la cinci rînduri şi jumătate. Elevii învăţau să citească psalmodiind în cor textele alese. Scrierea se învăţa prin exerciţii de copiere şi dictare. Matematicile ocupau puţin loc în economia disciplinelor predate. În imperiul nou se studiau cîţiva autori clasici, înţelepţi vechi de 1 000-1 500 ani, a căror limbă nu mai era vorbită. Antologii de scrisori şi de modele de rapoarte serveau la formarea practică a scribilor; aceste antologii conţineau şi bucăţi didactice, cu rolul de a stimula zelul elevului: „Scrib, nu fi leneş, vei fi repede îngenuncheat; nu te deda plăcerilor, altfel vei fi un ratat. Scrie cu mîna ta, citeşte cu gura ta... Maimuţele sînt învăţate să danseze, iar caii sînt dresaţi".

În majoritatea cazurilor, copiii erau externi. Dimineaţa şi-o consacrau studiilor, după-amiaza se ocupau de educaţia fizică (atletism, acrobaţie, nataţie.) Cărţile de înţelepciune ale moraliştilor nu prescriau să fie cultivat corpul tot atît cît şi spiritul dar, fără să ridice sportul la rang de doctrină, vechiul Egipt a ştiut să aprecieze forţa şi supleţea, după cum se constată din statuile rămase. După unii autori, retribuirea „institutorului" consta din două căni cu bere şi trei pîini pe zi. Metodele de învăţămînt se pare că se bazau pe un empirism de netăgăduit: pentru cea mai mare parte a educatorilor, copilul era asemenea unui animal tînăr, pe care trebuia să ştii să-l stăpîneşti şi să-l dresezi[5].

## Casele vieţii

Existau şi internate, cel puţin în unele şcoli sacerdotale. Marele preot al zeului Amon, Bakenkhonsou, ne informează că fiind la şcoala templului nu şi-a văzut trei luni de zile părinţii. După studiile sale „primare", a început ciclul doi de învăţămînt. Copilul frecventa clasele cîţiva ani şi, spre vîrsta de 10 ani, intra în ucenicie. Examenele nu sînt atestate înainte de epoca ptolemeică (306-30 î.e.n.). Elevul trebuia să fie de la început con-

---

[1] Reproducem articolul care urmează din revista franceză *Historia* nr. 465 (septembrie 1985).

[2] Fetele, de regulă, nu mergeau la scoală.

[3] Imbotep, înţeleptul divinizat, a fost sfetnicul regelui Djeser (către 2800 î.e.n.); este reprezentat printr-un bărbat şezînd, ţeapăn şi auster, desfăşurînd un papirus aşezat pe genunchi. Este considerat patronul îndepărtat al constructorilor. Cele cîteva picături pe care le vărsau scribii din ceşcuţa lor erau un omagiu adus de discipoli. Mai tîrziu, i s-au dedicat un cult, în calitate de zeu vindecător, şi o capelă devenită un sanatoriu, către care s-au îndreptat bolnavi din întregul Egipt.

[4] Cărţile de înţelepciune reprezintă cel mai preţuit şi cel mai vechi gen literar din Egipt. Textele erau de obicei sfaturi ale tatălui către fiu, pentru că învăţămîntul se sprijinea pe experienţă şi transmitea tradiţia. Aceste crieri didactice trasau „drumul vieţii", pe care omul trebuia să-l urmeze ca să aibă o existenţă fericită. Ele abordau subiectele cele mai diferite, de la regulile de politeţe pînă la mîntuirea sufletului, printre virtuţile special preţuite fiind omenia, supunerea, prudenţa, ţinuta rezervată (înţeleptul se numea în egipteană „cel tăcut").

Cea mai veche carte de înţelepciune, scrisă de Imhotep nu a ajuns pînă la noi. S-a păstrat cea a vizirului Ptahhotep, datînd din vremea Imperiului vechi.

[5] „Urechea băiatului este pe dosul său, el ascultă cînd îl baţi", aşa fixau Cărţile de înţelepciune preceptele pedagogice.

vins de importanța pe care o prezenta pentru el cariera de scrib.

În cea de-a doua parte a învățămîntului, tinerii aprofundau cunoașterea textelor clasice. Ei copiau, de asemenea, cărțile de papirusuri, care se prezentau sub formă de sul, alcătuit de obicei din douăzeci de foi lipite. Scriau cam trei pagini de text pe zi. Cel mai lung papirus, papirusul Harris, măsura 40,5 m, dar lungimea normală a unui sul trebuie să fi fost de opt metri; multe dintre ele erau chiar mai scurte. Această carte sul apare în dinastia I (mileniul IV-III î.e.n.). Se foloseau, dar mult mai rar, și tăbliță de lemn. Pe ele școlarul marca data și titlul scrierii, cu cerneală roșie. Adesea elevii scriau după dictarea profesorului: acesta corija greșelile, tot cu cerneală roșie.

Desigur că nu toți tinerii ajungeau în cursul secundar. Mulți se opreau la sfîrșitul cursului primar și, în funcție de profesiunea spre care se orientau, deveneau *stagiari* în administrație, unde făceau un fel de ucenicie tehnică. Este cert că în școala pe care, pentru comoditatea termenului, noi o numim „secundară", nu se învățau numai literele. Mărturie stau problemele (am putea spune chiar „probele") puse de scribul Hori unui student foarte pătruns de știința pe care credea că o posedă; acesta trebuia, de exemplu, să indice numărul de oameni care este necesar ca să transporte un obelisc de 55 metri: să calculeze proporțiile unei rampe pe care ar putea să îl ridice. Examinatorul întreba, de asemenea, cum trebuia organizată o expediție militară și încheia cu întrebări foarte precise privind geografia Siriei. Aceste elemente ne dau, și ele, o idee despre cunoștințele ce trebuiau deținute la sfîrșitul programului secundar. Printre subiectele obligatorii figura o compoziție de laudă a profesorului, pe care elevul se străduia să o facă cît se poate mai flatantă: „Tu parcurgi rapid textele din Cărți, știința ta este un munte în greutate și în volum, o bibliotecă ascunsă pe care n-o vedem".

Dacă probele erau trecute cu succes, candidatul era admis printre *scribii care au primit trusa de scris*. Această trusă conținea accesoriile necesare scrisului, printre ele figurînd o cutie cu calame suplimentare și un săculeț de piele, în care absolventul își punea rezerva de cerneală și ceșcuța. Cei mai remarcabili absolvenți, înzestrați pentru cercetare și studiu, erau dirijați către „Casele vieții", adevărate centre culturale sacerdotale. S-au găsit ruine ale unor asemenea instituții în cel puțin trei orașe: Tell Amarna, Abydos și Edfou; probabil că astfel de case au existat în toate marile centre urbane. Unii egiptologi presupun că ele erau ateliere de copiști, un fel de mari edituri de cărți religioase, alții — universități. O ultimă opinie — și aceasta pare a fi cea mai îndreptățită — susține că erau sediile unor colegii de savanți, a căror activitate se extindea pe mai multe domenii: teologie, mitologie, medicină, matematică, astronomie, astrologie, interpretarea viselor. Cert rămîne faptul că titlul de scrib al Casei vieții corespundea cu cel de învățat, cărturar, savant. ■

**În românește de Beatrice KISELEFF**



*Elevii antichității egiptene trebuiau să învețe sute de semne hieroglifice*

# MONEDE ROMÂNEȘTI RARE ÎNTR-UN CATALOG SPANIOL

*(Urmare din p. 53)*

de de aur ce au circulat în perioada 1870-1914, cît și pe cele comemorative emise în anii 1922-1944. Unele dintre acestea din urmă au valoare marcată în lei, dar ele nu au circulat niciodată.

Pînă în 1890, fabricarea celor mai multe monede de aur s-a făcut în țară. După această dată monedele au fost comandate în străinătate: la Bruxelles și Hamburg pînă în 1914, apoi în Elveția, la firma Leloque, la Paris, Bruxelles și Viena iar după 1935, odată cu reînființarea Monetăriei Naționale, din nou la București. Cea mai frumoasă piesă de aur din perioada studiată este considerată moneda de 100 lei, gravată de P.M. Dammann, în anul 1922, la Monetăria Regală din Londra.

Partea a doua a lucrării este dedicată monedelor de argint, cupru, nichel, aluminiu sau din alte metale ce au circulat în România de la apariția monedei naționale în anul 1867 pînă la emisiunile curente ale Republicii Socialiste România; în partea a treia a lucrării sînt descrise diferite proiecte sau probe de monede.

Pe lîngă comentariile de ordin numismatic, pentru piesele mai deosebite, autorul face și referiri competente de ordin istoric. Se precizează, totodată, cantitatea de monede emise, în diferitele perioade istorice, raritatea pieselor, monetăriile care au lucrat pentru statul român și numele celor care au gravat stanțele monedelor în decursul anilor. ■

**Dr. Constanța ȘTIRBU,**
**Muzeul de istorie al**
**R. S. România**

# CLIO ZÎMBEȘTE

Isaac Casaubon (1559-1614), savant francez, „phoenixul" eruditilor, cum era supranumit, a fost invitat de un corifeu de-al său la Sorbona, prestigioasa instituție fiindu-i prezentată în termeni foarte elogioși:

— Aici e locul unde cei mai inteligenți oameni ai lumii se adună de sute de ani și discută...

— Serios?!. Și la ce concluzii au ajuns?, a întrebat savantul.

●

Filozoful și istoricul englez David Hume (1711-1776), autor, între altele, și al unei istorii a Angliei, a primit spre bătrînețe o pensie mult mai substanțială decît sumele pe care le încasase pînă atunci din editarea operelor sale. Întrebat de ce nu continuă să scrie *Istoria Angliei* pînă la evenimentele contemporane lui, Hume a răspuns:

— Am patru motive temeinice: sînt prea bătrîn, prea gras, prea leneș și prea bogat...

●

Un tînăr ofițer din regimentul din Orleans a fost trimis la Ludovic XIV (1643-1715) pentru a-i duce vestea unei victorii. După ce l-a ascultat, regele l-a întrebat:

— Cu ce să te răsplătesc pentru vestea îmbucurătoare pe care mi-ai adus-o?

— Acordați-mi „Crucea Sf. Ludovic", a răspuns ofițerul fără ezitare.

— Da, dar ești prea tînăr pentru aceasta...

— E drept, Sire, dar în regimentul vostru din Orleans este aproape imposibil s-ajungi la bătrînețe!

●

După bătălia de la Tsushima (27-28 mai 1905), în cursul căreia flota japoneză comandată de amiralul Togo a provocat o grea înfrîngere flotei ruse, înalții demnitari țariști s-au gîndit să încerce a ridica moralul oștirii prin instituirea unei medalii cu următoarea inscripție: „Să vă răsplătească Domnul". Țarul Nicolae II (1894-1917) nu a fost de acord cu acest proiect, scriind pe el următoarea rezoluție: „La timpul său".

Neînțelegînd sensul rezoluției, inițiatorii au bătut medalia cu următoarea inscripție: „Să vă răsplătească Domnul, la timpul său".

●

Într-una din zile, filozoful grec Diogene (413-323 î.e.n.) nu mai contenea lăudînd pe un cîntăreț la harpă, deși acesta era total lipsit de talent. Mirați, cei de față l-au întrebat de ce laudă atîta pe un om lipsit de talent.

— Îl laud pentru că totuși este un om cinstit: deși n-are talent, a avut curajul să încerce să cînte la harpă în loc să se apuce de furat.

# RADU R. ROSETTI: PAGINI DE JURNAL

*(Urmare din p. 37)*

*cei din vagoanele de ambulanță poștală lasă corespondența în mod fantezist în orice gară.*

*Întîlnesc apoi pe amiralul Scodrea, cu care umblu puțin și care-mi spune: 1) că i s-a cerut să reducă din buget; 2) că noile contratorpiloare n-au nici tuburi lanstorpile nici aparate de centralizarea conducerii focului; vasul bază a costat mult pentru că n-am avut bani să-l aducem, iar submarinul nu este gata din vina noastră; 3) la Dunăre nu mai are proiectile, căci cele întrebuințate pentru tragerile anuale nu au fost înlocuite; 4) Consiliul superior al apărării țării i-a aprobat programul, dar nu sînt bani.*

*Îl sfătuiesc a vorbi cu Argetoianu*[1]*, care are noțiunea de stat și pricepe nevoia apărării; îi mai spun să vorbească și cu Iorga, dar nu acum, ci după alegeri. Îmi vorbește de greutatea de a învăța ofițerii să navige. Îi spun că dacă nu are bani ar putea să întrebuințeze bărci cu pînză și cu rame și anume să oblige pe fiecare locotenent ca, în fiecare an, să facă cel puțin cîte o raită mai lungă cu o barcă pe mare sau pe Dunăre...*

6 mai. *I. Nistor îmi spune că partidul liberal este la grea cumpănă. Regele susține fățiș pe G. Brătianu. Li se oferă 80 locuri la Cameră; dacă refuză se vor da georgiștilor circa 60 în loc de 30 și cum liberalii n-ar intra decît puțini, georgiștii ar deveni partidul liberal cel mai numeros. Dacă primesc, au dificultăți în partid, căci e greu să alegi pe cei 30 fericiți.*

*Părerea mea personală este că ar trebui să primească și odată intrați în Parlament să-și arate acolo valoarea...*

12 mai... *E.O. Ballif la dejun. Spune că regele a făcut o mare greșală dînd la o parte pe N. Condeescu de la ministerul armatei căci i-a fost cu totul devotat. Ballif crede că una din cauzele acestei îndepărtări este că Condeescu a refuzat — și pe drept cuvînt — să iscălească decretul pentru înaintarea col. Dumitrescu, tatăl lui Puiu Dumitrescu, secretarul regelui, la gradul de general. Despre Amza are părere rea. În discuție susține că nu regele vrea să distrugă partidele, ci că ele s-au uzat. Viguros atac în contra național-țărăniștilor. Crede că Titulescu a avut mare nevoie de a forma guvernul, căci nu putea face alegerile, cum nu va putea nici ăsta [guvernul Iorga], căruia îi dă termen pînă la 15 iunie.* ■

*(Va urma)*

**Selecția textului, introducere și note:**
**Cristian POPIȘTEANU,**
**Marian ȘTEFAN,**
**Ioana URSU**

[1] În cabinetul condus de Nicolae Iorga, C. Argetoianu deținea portofoliul finanțelor.

IANUARIE 1937

# ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

## Cronică măruntă

● În editura Socec, sub îngrijirea lui I. Rădulescu-Pogoneanu, au apărut în volum însemnările zilnice ale lui Titu Maiorescu[1]: „Început la frageda vîrstă de 15 ani, jurnalul a esta — scrie Dimineața din 9 ianuarie — ne dezvăluie viața criticului olimpian și a marelui om de stat. Viață care, contrar aparențelor n-a fost senină ci, mai ales la începuturile ei, profund sbuciumată". La rîndul său, Adevărul, din 5 ianuarie, spicuiește din jurnal cîteva fragmente despre tinerețea lui Titu Maiorescu: „31 decembrie 1857 (autorul avea aproape 18 ani atunci). Anul se apropie de sfîrșitul său: e ora 10 jum. noaptea. Aș vrea să străbat iute cu gîndul anul care a trecut, dar sînt într-însul elemente așa de felurite și de ciudate. Pentru direcțiunea mea științifică, a fost de cea mai mare însemnătate cunoștința cu o privire generală asupra filozofiei și cu logica. Ea m-a adus să născuiesc spre cea mai bună formulare a cugetării, spre o exprimare fără greșeli, scurtă, adevărată, spre o ferire de acele cuvinte umflate și goale, pe care tinerii sînt așa de aplecați să le întrebuințeze. Am cunoscut și psihologia. În acest an (1857) am învățat și italienește — cel puțin pricep limba — și englezește — într-esta merg bine; mult mai bine franțuzește". Un alt moment descris este cel de la cumpăna dintre 1872 și 1873, petrecut la Mircești cu Vasile Alecsandri: „Petrecut noaptea de 31 decembrie-1 ianuarie (stil vechi) 1873 la Alecsandri la Mir ești. În salon,

[1] *Magazin istoric*, nr. 7-9/1986; în Editura Minerva, Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon au inițiat publicarea (primul volum a apărut în 1974) integrală a *Jurnalului* și *Epistolarului* lui Maiorescu din care au apărut pînă acum 6 volume.

Ianuarie 1937... Ca de obicei, la început de an nou, presa bucureșteană scrutează viitorul. Problema cardinală care preocupă opinia publică românească și care își găsește, firesc, reflectarea în paginile ziarelor este aceea privind pacea și războiul. Va fi-anul care a început un an al păcii și colaborării între popoare? Întrebarea este cu atît mai firească cu cît, ca urmare a politicii statelor fasciste, revanșarde, nori tot mai negri se adună pe cerul Europei. „Un vînt amenințător suflă peste vechea și splendida civilizație a Europei — scrie *Gazeta Capitalei*, din 18 ianuarie. Acest vînt se întețește tot mai mult, avînd aerul de a se transforma într-un uragan înspăimîntător care să dărîme opera de progres a omenirii, pentru care s-au sacrificat atîtea generații. Războiul de azi nu mai este nici cel de ieri — remarca în continuare ziarul —, precum nici ca cele din secolele trecute. Omul a cucerit puteri uriașe pe care punîndu-le în serviciul răului se distruge pe el însuși"[2].

Dezvăluind pregătirile de război făcute de Germania hitleristă, publicația amintită continuă: „Printre țările amenințate de a fi atinse de oribila aripă a războiului este și țara noastră. România ca și Aliații săi nu voiește războiul, n-are altă țintă decît păstrarea păcii". „Pace sau război e grija noastră de toate zilele, întrebarea cu care ne deșteptăm, lămurirea pe care o căutăm în ziare înainte de a porni la muncă", scrie, la rîndul său, ziarul *Argus* din 27 ianuarie, redînd largi extrase dintr-o conferință ținută de Grigore Gafencu.

Cei 78 ani de la Unirea din 1859 oferă presei bucureștene prilejul de a evoca lupta de veacuri dusă de poporul nostru pentru realizarea marelui său ideal. Într-un articol apărut în *Adevărul* din 23 ianuarie, de exemplu, istoricul George Potra scrie: „Visul de unire nu datează de ieri, de alaltăieri, ci cu mult înainte, din vremuri vechi. Putem să începem cu Mircea cel Bătrîn, care stăpînea și se intitula Domn de la munte pînă la mare. Ștefan cel Mare, în afară de Moldova... stăpînea o parte din Ardeal: Ciceiul și Cetatea de Baltă, bucurîndu-se, în același timp, de multă simpatie și în ținuturi pe care nu le stăpînea efectiv; Petru Rareș a năzuit să unească cele trei principate: Moldova, Muntenia și Transilvania. Acela care va aduce la îndeplinire această năzuință va fi Mihai Viteazul, dar din cauza vitregiei vremurilor această unire n-a durat mult timp".

[2] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele sau din însemnările respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice, actuale scrierea din original.

**Doi reprezentanți ai artei populare românești la Londra, unde — cum ne informează Realitatea Ilustrată — interpreții români s-au bucurat de un remarcabil succes**

**Ministrul Statelor Unite la București, L. Harrison, împreună cu familia, fotografiați în costume naționale românești**

Același ziar, într-un comentariu apărut în numărul de a doua zi relevă: „Sînt momente în istorie, cînd toate chestiile personale și de partid tac. Atunci se ridică din adîncul poporului un singur glas înfiorat. Printr-un astfel de moment a trecut neamul românesc în 1859". Relevînd entuziasmul cu care a fost primită alegerea lui Cuza la 5 și 24 ianuarie 1859, ziarul subliniază că „Unirea din 1918 s-a făcut în alte condiții — dar în același entuziasm", care a vibrat pe tot cuprinsul pămîntului românesc. „Nici un considerent național sau de clasă, ori de categorie socială n-a mai stat în picioare. Neamul de pretutindeni și din toate vremurile și-a afirmat voința de a trăi".

„Desăvîrșirea acestui început — scrie la rîndul ei *Dimineața* din 25 ianuarie — realizat la 24 ianuarie 1859, trebuia să aibă loc după o altă perioadă de timp. Generația de la 1850 și-a dat tributul său prin această sforțare; generația de la 1917 a făcut o jertfă supremă, aducînd toată suflarea românească în aceleași granițe. Nu împrejurări arbitrare, nu alcătuiri silnice și trecătoare au prezidat la statornicirea definitivă a statului român modern, ci o realitate: voința unui întreg popor de a se elibera, de a fi el însuși".

*Ilustrațiunea Română* din 27 ianuarie face un scurt istoric al uneia din cele mai reprezentative instituții culturale bucureștene, Biblioteca Academiei Române. Se împlinesc în acest an — scrie publicația amintită — șapte decenii de cînd a luat ființă Societatea literară română, care s-a transformat în Societatea academică română, pentru ca, la 1879, să devină Academia Română de azi. În ședința solemnă din 1867 în care s-a constituit Societatea literară, episcopul Dionisie de Buzău s-a ridicat și „în aplauzele selectei asistențe" — cum relatează numărul apărut a doua zi din *Românul* lui C.A. Rosetti — a declarat că donează 73 de volume pentru înființarea unei biblioteci. De la cele 73 de volume a luat naștere faimoasa bibliotecă a Academiei Române, „care — apreciază publicația amintită — e una din cele mai importante din Europa". Se adăpostesc aici aproximativ 400 000 volume, care au o valoare imensă pentru întreaga civilizație a neamului nostru. „Toate publicațiile care au apărut în cursul acestor 70 de ani, în cel mai depărtat unghi al țării se găsesc adunate cu grijă aici. Dintr-un raft, Baiculescu, conducătorul bibliotecii, scoate primul volum înregistrat de Biblioteca Academiei la înființarea ei în 1867. Volumul face parte din donația cărturarului ardelean Timotei Cipariu și se numește *Arhivu pentru filologia și istoria* apărut la Blaj în 1867. Într-un alt raft se află cel mai proaspăt volum sosit:

## Cronică măruntă

**masa sa de scris, pe ea 2 vase de flori, cu flori simple, proaspete. În perete e o litografie după tabloul lui Arthur Grother (poezia lui). Apoi un tablou al tatălui său în costumul bătrînesc, cu anteriu, cu o decorație; la stînga lui, Jean [Iancu] în uniformă, la dreapta Basil [Vasile] în civil, așa de bine făcuți, încît îi recunoști. Bătrînul ține în mînă un sul, pe care e scris: «Iubiților mei fii, Vasile și Iancu să urmați povățuirilor ce vă semnez. Să fiți credincioși patriii și neîmpotrivitori ocîrmuirii; treburile de astăzi să nu le lăsați pe a doua zi; pe săraci să-i miluiți»".**

● **„Duducile și jupînesele din Țara Românească au făcut în urmă cu 120 de ani o adevărată revoluțiune", — ne informează Ilustrațiunea Română, din 6 ianuarie. Obiectul împotrivirii era un „pitac [decret] al lui Vodă Caragea, inspirat de fiica lui, domnița Ralu". Acest „Pitac domnesc" a fost citit la toate colțurile din București la 9 ianuarie 1817 și poruncea: „Afară de domnițe [Ruxandra, Ralu și Smaranda] și de belzadele [Constantin] nici o altă persoană din protipendadă nu are voie să mai poarte straie și cumașuri de mătăsărie albă". Ofensa adusă astfel soților și fiilor de boieri a provocat zarva amintită.**

● **La „Bursa valorilor teatrale" — unde schimbările sînt foarte bruște — George Vraca este astăzi „unul dintre cei mai cotați actori, relatează Realitatea ilustrată din 20 ianuarie. Își menține faima de ani dezile și nu numai că n-a început să oboseacă, dar aproape în fiecare staglune face ceea ce în limbaj «tehnic» se numește un «bronz», adică o creație. Astăzi Vraca este unul din cei mai valoroși actori de compoziție ai noștri. Și-și mai menține faima printr-o probitate profesională,**

# IANUARIE 1937

Celebrul bas Feodor Şaliapin, primul din stînga, a concertat în luna ianuarie 1937 la Bucureşti. Fotografia îl înfăţişează pe artist pozînd fiului său Boris Şaliapin, care-i face portretul

## Cronică măruntă

**din ce în ce mai rară în ultimul timp, ca şi printr-o viaţă foarte puţin spectaculoasă în afară de scenă: lucrul acesta l-a priceput Vraca, după cum l-au priceput Demetriade, Grigore Manolescu, Nottara, Bulandra.**

**● Ziarele anunţă că vestitul bas rus Feodor Şaliapin aflat în turneu în ţara noastră dă un concert în sala „Vox"; iar marele violonist şi compozitor austriac Fritz Kreisler (stabilit în Statele Unite), în sala „Aro".**

**● Ieri s-a stins din viaţă la sanatoriul Filantropia talentatul scriitor Anton Holban. „Prin dispariţia lui — scrie Eugen Jebeleanu în Dimineaţa din 18 ianuarie — literatura românească pierde pe unul dintre cei mai autentici şi mai sensibili reprezentanţi ai ei. Moartea lui — la 36 de ani — uluieşte. Despărţirile lui erau totdeauna febrile, neaşteptate. Dar despărţirea de astăzi, ne îndoliază sufletul pentru totdeauna".**

**● De curînd a apărut în editura muzicală vieneză Universal Edition Rapsodia Română de Franz Liszt, o lucrare — pentru pian — postumă a marelui muzician. Lucrarea vede de abia acum lumina zilei graţie lui Octavian Beu, un destoinic meloman şi cercetător, care a găsit manuscrisul acum cîţiva ani în Biblioteca de stat din Viena.**

**● Istoria parfumului este tot atît de veche ca şi istoria civilizaţiei, informează ziarul Dimineaţa. Acum patru milenii femeia egipteană avea la dispoziţie 15 feluri de diferite parfumuri. În Vechea Eladă, ca şi la Roma, uleiurile şi alifiile parfumate nu lipseau — în casele avute — de pe nici o masă de toaletă. Dar nu numai sexul slab a fost amator de parfumuri. Tînărul**

*Biblia ilustrată*, tipărită într-o frumoasă ediţie de mitropolitul Nicodim (1934-1939), al Moldovei. Între *Arhiva* lui Cipariu şi *Biblia* lui Nicodim se interpun 70 ani şi 400 000 de volume; întregul istoric al unui focar de cultură".

Datinile poporului nostru în sărbătorile de iarnă, cu pitorescul şi frumuseţea lor, sînt evocate de Mihail Sadoveanu în numărul de început de an al ziarului *Adevărul*. „Cea mai frumoasă şi mai veche datină — subliniază scriitorul — mi se pare mie «Plugușorul». Începutul anului nou, odinioară, era începutul primăverii cînd iese sămănătorul ca să încredinţeze pămîntului sămînţa. În recitativul «Plugușorului», care în Moldova s-a păstrat intact în multe variante, se înşiră povestea bobului de grîu, care din sînul pămîntului, sub acţiunea căldurii şi umezelii, iese la lumină, creşte, înfloreşte, şi dă însutită roadă".

După mai bine de trei săptămîni de vacanţă, Camera şi Senatul îşi reiau activitatea. Prilej pentru numeroase ziare de a relua comentariile privind perspectivele guvernului Tătărăscu de a-şi continua mandatul. „Ceea ce se poate spune astăzi — scrie *Lupta* cu data de 19 ianuarie — , cînd corpurile legiuitoare îşi reiau activitatea, este că actualul guvern va vota bugetul şi că, deci, va rămîne la cîrmă pînă la terminarea sesiunii ordinare a Parlamentului, adică pînă la 15 aprilie. De fapt, atît guvernul cît şi opoziţia ar voi să treacă «ultima etapă» într-o atmosferă de linişte şi recules legere".

La rîndul său, revista *Încotro?* din 10 ianuarie notează că întrebarea care preocupă opinia publică, şi în special opoziţia, este: cui va fi încredinţată, în 1937, guvernarea? Iată o formulă, menită să împace pe cît mai mulţi şi să aducă omul potrivit la locul potrivit, pe care o sugerează un umorist al publicaţiei amintite: „P. Bejan va fi la Arte (concurenţi au fost destui), însă nu-l întrece nimeni că-i artist — în felul lui; d. Iorga ca ministru de Învăţămînt privat, cu Giurescu şi Arghezi ca subsecretari de stat; dl. Trancu la Domenii se impune hotărît, fiindcă a muncit cu verbul pînă ce a răguşit; d. Bocu la Finanţe, nu vă fie cu bănat, chiar, de altfel, unchiul Iuliu [Maniu] îl socoate indicat; Iamandi Viticultura; Arabella la Război, consul la Addis-Abeba, Titulescu dac-o vrea..."

Şi fiindcă ne-am referit la glumele politice, să spicuim şi una tot din revista *Încotro?*, cu data de 31 ianuarie: „D. Gr. Iunian, şeful Partidului Radical Ţărănesc, nu urmăreşte cu gluma numai pe adversari. Cîteodată rezervă săgeţile cele mai ascuţite şi cele

Marele actor George Vraca în... diferite ipostaze

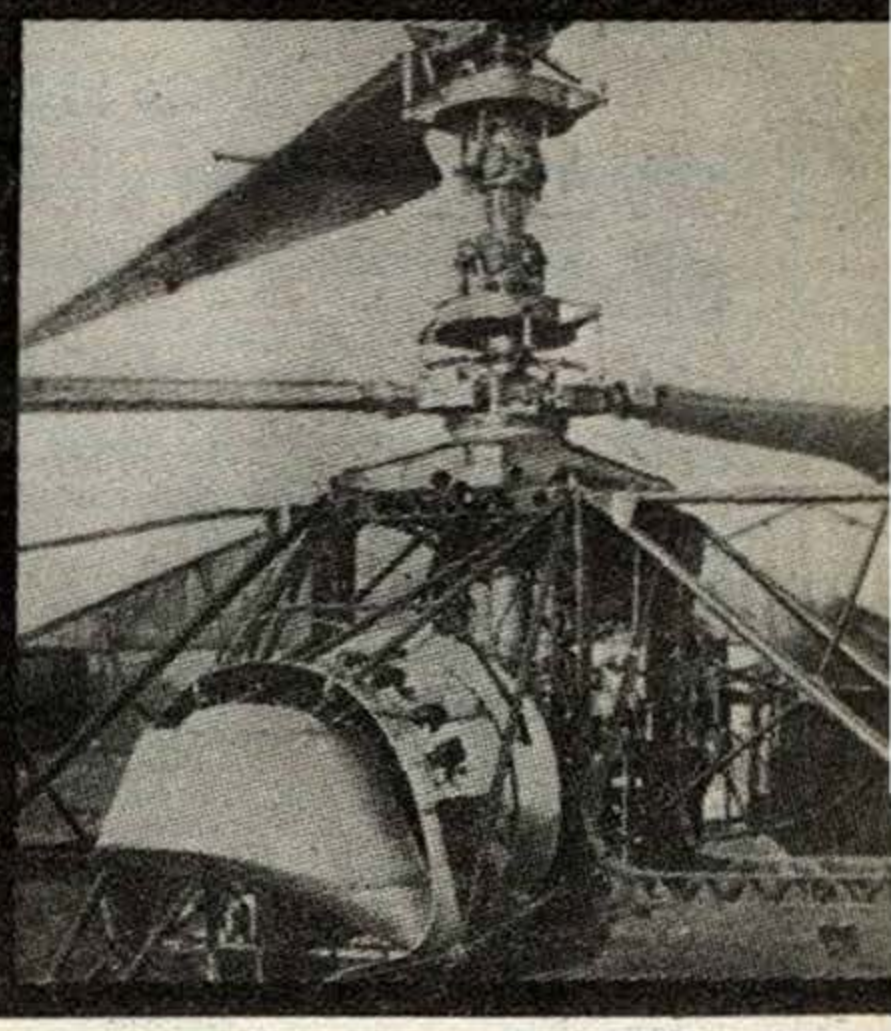

Aeroplanul viitorului așa cum și-l imaginau proiectanții în anul 1937

mai dragi... prietenilor. Iar aceștia nu se supără pentru că așa e «conu Grigoriță». Astfel, la Cameră, episcopul de Argeș discută de zor cu Armand Călinescu, cînd, iată, d. Iunian:

— Degeaba! Eu cred că pînă la urmă tot nu... se spovedește. Doi metri mai departe, pe culoarele Camerei, Grigore Iunian se isbește de deputatul O. Han, mare sculptor, dar proaspăt... național țărănist. Șeful partidului radical îl întreabă:

— Dar tu, dragă Han, cu ce *ramură* ești în partid?

La care sculptorul răspunde: — Eu nu sînt cu ramurile, eu sînt cu *copacul!*"

Mihail Sadoveanu face următoarele mărturisiri în *Adevărul* din 15 ianuarie: „Am obiceiul să distrug scrisorile, ciornele și notele, ca să nu fie bătaie de cap mai tîrziu pentru oamenii curioși. Dintr-o discreție firească, n-am comunicat publicului despre predecesorii mei decît extrem de puțin. E bine, poate, să se știe: bunicul meu după tată, Mihail Sadoveanu, a trăit începutul vieții lui în Oltenia, în Gorj, unde și acum știu că am neamuri, pe care nu le cunosc. Bunica mea era moșneancă de la Locusteni, județul Dolj, și se chema de acasă Sterica Bîzoianu. Acești doi boierași au părăsit Țara Oltului în vremea Zaverei (1821) și s-au statornicit la Iași. Tatăl meu s-a născut în capitala Moldovei la 1834 și a trăit un timp ca advocat, la Pașcani, unde am văzut eu lumina lumii. Părinții mamei mele au fost țărani din Valea Moldovei (Verșeni), urmași de răzeși, despoiați de ocină. Mama mea, Profira Ursaki, țărancă în toată structura ei sufletească, a murit foarte tînără. Am trăit treizeci de ani în marginea orașelor, fie la Fălticeni, fie la Iași — — continuă marele prozator — în strînsă legătură cu peisagiul autohton și cu poporul. Răposatul Spiru Haret, la 1907, mi-a încredințat misiunea să organizez cercurile culturale ale învățătorilor, care se dezvoltau în importante adunări sătești. Am văzut cu acest prilej o parte din țară. Ca vînător, pescar, prisăcar și pomicultor, am rămas tot în rînduiala rurală. M-a interesat pretutindeni omul cel vechi al pămîntului. L-am găsit pretutindeni unitar; în cîntece și datini, în aspirații. În bunătatea-i înțeleaptă, țăranul de departe rămînea frate cu cel pe care l-am văzut întîi la apa Moldovei.

Bucuria și mîngîierea acestui popor au fost un cîntec și o legendă în curgerea atîtor veacuri triste. Bucuria mea a fost să le găsesc". ■

**Rubrică de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ**
**Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU**

## Cronică măruntă

**Alcibiade le cunoștea și el foarte bine. Nero a cheltuit la o singură serată patru milioane sesterți pentru o esență de trandafir. Alexandru cel Mare își stropea mozaicul palatului cu uleiuri înmiresmate. Napoleon avea o adevărată patimă pentru apa de colonie pe care o întrebuința în cantități mari. Astfel, în timpul campaniei din Prusia, în 1806, el a întrebuințat 162 sticle cu apă de colonie. În schimb, se spune, că americanul Martin Wamburen a căzut la alegerile prezidențiale din 1849 pentru că alegătorii nu toleran preferința lui pentru parfumuri.**

**● Pînă în secolul XVIII, batistele erau confecționate în diferite forme: rotunde, ovale, în trei colțuri etc. Într-o zi, regina Maria Antoaneta a declarat că din toate formele pe care le aveau batistele, cea mai practică s-a dovedit cea pătrată. Curînd după aceea, la 2 ianuarie 1785, Ludovic XVI a emis un decret regal care prevedea că „toate batistele confecționate în regat trebuiesc croite astfel ca lungimea lor să fie tot atît de mare ca și lățimea".**

**● „Walt Disney noteaza Universul — împlinește 35 ani. Tatăl lui Mickey Mouse va fi sărbătorit tot atît cît și năzdrăvanul șoricel care, împlinind acum vreo două luni opt ani de existență, a primit felicitări din lumea întreagă. Căci, pentru milioane de copii și chiar pentru nenumărați oameni mari, Mickey nu e numai o ficțiune: el e o realitate, e o ființă fantastică, e un spiriduș venit din lumea poveștilor ca să trăiască un timp pe prozaicul nostru pămînt, unde are frumoasa misiune de a răspîndi veselia, de a trezi în suflete sentimente de mult adormite, care ne fac mai sinceri și mai buni".**

# POȘTA MAGAZIN ISTORIC

La fel ca și în anii precedenți, momentul sărbătoresc al trecerii în Noul an 1987 a fost marcat pentru revista noastră și printr-o bogată corespondență sosită pe adresa redacției și prin care cititori din toate colțurile țării, precum și din străinătate, de vîrste și profesii diferite, mărturisindu-și interesul și pasiunea lor pentru istorie, au ținut să adreseze urările lor de „La mulți ani!" Magazinului istoric și colaboratorilor săi.

Ei au dat, totodată, glas sentimentelor lor statornice de fidelitate și prețuire față de revista care, în acest an 1987, împlinește 20 ani de la apariția primului număr, în aprilie 1967.

Le mulțumim călduros tuturor dorindu-le multă sănătate, fericire și noi succese în activitatea ce o desfășoară, asigurîndu-i că și în acest an ne vom strădui să răspundem exigențelor publicului nostru cititor.

## JURNAL DE FRONT

Colonel (r) MARINEL DUMITRIU, din Iași, ne-a trimis cîteva pagini despre luptele purtate de trupele de vînători de munte (Divizia 2 și Grupul 4 vînători de munte) pentru eliberarea teritoriului național răpit prin odiosul Diktat de la Viena. Corespondentul nostru precizează că a avut ca material documentar jurnalele de război ale celor două unități, din care reproducem acest pasaj:

„1 octombrie-16 octombrie 1944. Divizia 2 vînători de munte, inclusiv Batalionul 8 vînători de munte au participat la eliberarea orașului Cluj, după care au continuat ofensiva în condiții grele de teren, întîmpinînd numeroase obstacole, cîmpuri de mine amenajate de către inamicul aflat în retragere. Vînătorii de munte au fost opriți din înaintare în fața unei noi apărări inamice bine organizată în zona localității Hălăucești. Trupele noastre, beneficiind de sprijinul eficace al artileriei forțelor sovietice vecine, au înfrînt inamicul și ofensiva a putut fi reluată, astfel că, pînă în seara zilei de 16 octombrie, batalionul 8 vînători de munte a ajuns în dispozitiv.

La 17 octombrie, trupele Diviziei 2 vînători de munte au trecut frontiera de stat româno-ungară, alături de forțele armate sovietice, continuînd acțiunile de luptă pentru eliberarea teritoriului Ungariei de sub ocupația fascistă.

La 25 octombrie și alte forțe armate române care au eliberat orașul Carei, ultima localitate mai mare de pe teritoriul României, au trecut, de asemenea, pe teritoriul Ungariei; cu aceasta s-a încheiat eliberarea întregului teritoriu al patriei noastre de sub ocupația germano-horthyistă".

## CARTE 1936

Colonel (r) EDUARD DRAGOMIRESCU-BUZNE, din București, în vîrstă de 84 ani: Am fost plăcut impresionat de faptul că la rubrica În București, acum 50 ani, din nr. 9/1986 al Magazinului istoric (la care sînt abonat, avînd întreaga colecție a revistei) ați amintit despre lucrarea Considerațiuni critice asupra principalelor operațiuni militare ale lui Mihai Viteazul, pe care am publicat-o în 1936 în colaborare cu generalul Ion Cupșa, pe atunci sublocotenent. În acea vreme lucrarea noastră s-a bucurat de interes, fiind apreciată favorabil de P.P. Panaitescu, de generalul R.R. Rosetti, ca și de Nicolae Iorga.

## APEL

Pe marginea rubricii În București, acum 50 ani ne-a scris și AUREL DUMITRU, un alt bucureștean: Citesc cu mult interes această rubrică. În completarea celor scrise în nr. 7/1986, vă semnalez un Apel publicat de Comitetul național român pentru pace în ziarul Zorile din 21 iulie 1936.

Publicăm astfel o nouă mărturie a atitudinii antifasciste, antirăzboinice a opiniei publice românești, a cercurilor largi democrate din țara noastră.

„Avînd în vedere că primejdia războiului crește din zi în zi, că blocul statelor revizioniste și războinice în frunte cu Germania și Japonia devine tot mai agresiv, călcînd tratatele în vigoare (ocuparea Renaniei), atacînd statele dezarmate (Abisinia, China), urmărind dezlănțuirea unui nou război mondial.

Ținta țărilor războinice și revizioniste fiind împărțirea nouă a Europei, pericolul unui război pentru România este evident. Grupul țărilor revizioniste urmărește dezmembrarea statului român și aservirea lui economică, România fiind o piedică în expansiunea Germaniei spre răsărit, iar bogățiile ei, petrol, grîu, foarte necesare pentru industria de război și hrana armatelor germane.

Încadrarea României în grupul alianțelor antirevizioniste și antirăzboinice, menținerea și întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor țărilor Micii Antante, Franța și U.R.S.S. este astfel o condiție necesară pentru păstrarea integrității și neatîrnării țării românești. Pentru a-și apăra neatîrnarea și libertățile, poporul român trebuie să devină factor activ în lupta pentru pace, organizînd în acest scop masele largi de la sate și orașe".

## MUZEU MEMORIAL

Am citit în nr. 11/1986 evocarea lui Gh. Tattarescu (Inspirat de subiecte naționale) și am văzut și cîteva din desenele sale, reproduse pe planșele 1-4 și care, din cîte știu, se află la muzeul memorial ce-i poartă numele. Aș dori să cunosc mai multe date despre acest muzeu, ne solicită AUREL IONESCU, din Iași.

ADRIANA BOBU, muzeograf, ne comunică următoarele: Muzeul memorial „Pictor Gh. M. Tattarescu" din București a fost organizat în anul 1951, în casa în care pictorul a locuit împreună cu familia sa, începînd din anul 1855 (cînd a cumpărat-o la mezat) și pînă în anul 1894.

Casa, actualmente monument istoric și de arhitectură, a fost construită la începutul sec. XIX în stilul specific al arhitecturii de han, stil răspîndit în Bucureștii veacului trecut.

Muzeul oglindește atît principalele momente de viață, cît și etapele creației sale. Astfel, sînt expuse acte și documente referitoare la biografia sa, obiecte ce i-au aparținut, reconstituindu-se cadrul de viață al artistului. Sînt înfățișate, de asemenea, creații reprezentative ale pictorului, printre care portretele lui N. Bălcescu, Gh. Magheru, studii pentru compoziția Deșteptarea României.

În atmosfera de epocă a muzeului, au fost turnate mai multe filme de lung metraj. Muzeul memorial „Pictor Gh. M. Tattarescu" se află pe strada Domnița Anastasia nr. 7 și poate fi vizitat, cu excepția zilei de luni, în fiecare zi între orele 9 și 17.

## MEDALIE

NICULAE STOIAN, din București, ne trimite fotografia de mai sus, reprezentînd reversul unei medalii mai puțin cunoscute (nesemnalată în literatura de specialitate). Este din bronz, cu diametrul de 35 mm și a fost bătută, probabil, cu prilejul constituirii primei Societăți a cheltuitorilor din România, fondată la 18 decembrie 1881 în București.

# POSTA MAGAZIN ISTORIC

## TELEGRAFUL ÎN MOLDOVA

**Inginer CONSTANTIN OSTAP, de la Întreprinderea de reţele electrice din Iaşi: în 1985 s-au împlinit 130 ani de la inaugurarea primei linii telegrafice din Moldova şi 85 ani de la introducerea tramvaiului electric în Iaşi, iar în 1986 — 90 ani de la intrarea în funcţiune a primei instalaţii electrice pentru iluminat public din acelaşi oraş.**

Cercetînd arhivele — **continuă cititorul nostru** — am constatat că în adoptarea primei dintre cele trei noutăţi tehnice menţionate o contribuţie importantă a avut-o Costache Negri (nr. 11,12/1985), pe atunci director al Departamentului lucrărilor publice din Moldova. El a întocmit, la 16 decembrie 1854, un raport în legătură cu proiectul unei linii telegrafice care să lege, prin Cernăuţi, Iaşul de Viena. Considerînd-o o „măsură prea potrivită cu ceea ce se cere astăzi de la ţara noastră", marele patriot şi om politic moldovean gîndea iniţiativa respectivă într-o viziune încă şi mai largă, de natură a pregăti şi în acest fel împlinirea unui vis pentru care generaţia sa lupta din răsputeri şi anume, Unirea. C. Negri arăta în raport că linia telegrafică trebuie dezvoltată şi înspre Muntenia: „dacă însă megieşita (vecina) octrmuire a Valahiei ar face asămine o linie telegrafică care ar veni la Focşani, atunci ar mai trebui prelungită linia noastră şi de la Tecuci la Focşani".

La 14 februarie 1855, linia Cernăuţi-Iaşi a fost dată în funcţiune, aparatele biroului telegrafic fiind instalate în clădirea fostului Palat domnesc, ce se înălţa pe locul unde se află acum Palatul Culturii.

## DOI GENERALI

**Colonelul (r) ION D. STĂNESCU, din Bucureşti; locotenent-colonel (r) STERIAN ŞTEFĂNESCU, din Bucureşti; VALERIU SIMA, din Cluj-Napoca; A. BRAESTER, din Bucureşti: Aveţi dreptate. În fotografia de la pagina 28 a numărului 9/1986 apare generalul C. Prezan şi nu generalul Al. Averescu. Generalul de corp de armată adjutant Constantin Prezan îndeplinea, în 1917, funcţia de şef al Statului major general al armatei.**

## POŞTA CONCURSULUI

**TATIANA COBAN, din Braşov; IOSIF ŞORIN BENDEA, din Cluj-Napoca; NARCIS PIŢIGOI, din Slatina; ALEXANDRU F. BAUŞCĂ, din Iaşi: Aveţi dreptate. În formularea întrebării nr. 7 din prima serie de întrebări a concursului Magazin istoric ediţia a II-a 1986, 30 din 30 (nr. 11/1986) a apărut o eroare datorită cumulării datelor stilului vechi calendaristic cu cel nou, încît ea trebuie citită corect astfel:**

Între ce date s-a desfăşurat procesul memorandiştilor?

a) 7-25 mai 1894
b) 15-30 aprilie 1894
c) 14-28 martie 1894

**IOANA TEODORESCU, din Bucureşti: După cum am precizat şi în regulamentul noului concurs 30 din 30, publicat în nr. 11/1986, răspunsurile la întrebări vor fi trimise toate o dată, pe o singură coală de hîrtie, cu trei coloane (corespunzînd celor trei serii de întrebări) cu cîte 10 răspunsuri (corespunzînd celor 10 întrebări din fiecare serie).**

**DUMITRU TĂNĂSESCU, din Craiova; VASILE MARINESCU, din Tulcea: Răspunsurile exacte la cele 30 de întrebări ale concursului 30 din 30 vor fi publicate în nr. 3/1987, iar lista cîştigătorilor celor 150 de premii va apare în nr. 5/1987.**

# Curier şcolar

## NOI COLECŢII COMPLETE

**În continuarea dialogului iniţiat de revistă între elevii pasionaţi de istorie cărora — după cum am precizat — le punem în valoare preocupările în acest domeniu, publicîndu-le mici corespondenţe, iată noi veşti primite de la cititorii noştri din şcoli.**

**Din Bucureşti, ne scrie DRAGOŞ PĂDURARU, de la Şcoala generală nr. 99: Un grup de elevi ai şcolii noastre, iubitori ai istoriei, au hotărît în anul aniversării a 600 ani de la urcarea pe tronul Ţării Româneşti a marelui voievod Mircea să înfiinţeze un cerc de istorie care a primit nume de Mircea cel Mare. Cercul este organizat sub egida Muzeului de istorie şi artă al Municiplului Bucureşti, fiind coordonat de prof. Laurenţiu Ştefănescu, muzeograf principal şi prof. Margareta Fotescu.**

**Prima şedinţă a cercului a fost consacrată aniversării a 2 500 ani de la primele atestări istorice a e luptelor geto-dacilor pentru libertate şi independenţă. Au prezentat referate Alina Trancă, Mihaela Radu, Diana Minoiu şi Dragoş Păduraru.**

**Sîntem hotăriţi — ne scrie în încheiere Dragoş — să ne pregătim cît mai bine pentru concursul organizat de revista Magazin istoric pentru noi, elevii, în vacanţa de vară.**

**DANIELA-DANA AVĂDANEI, clasa a XII-a a Liceului industrial nr. 4 din Tulcea, după ce ne mărturiseşte marea sa dragoste pentru istorie, ne scrie că ajutată de profesoara de istorie Ştefania Monica Stroe, a participat la mai multe concursuri pe teme istorice. În 1986 a făcut parte din echipajul judeţului Tulcea în finala pe ţară a concursului 65 ani de la făurirea P.C.R., echipaj clasat pe locul III. În continuare, Daniela-Dana ne relatează că, deşi nu citeşte de multă vreme Magazinul istoric, se străduie să-şi alcătuiască o colecţie completă, cu ajutorul rubricii Cereri şi oferte. Ne mai semnalează, de asemenea, o descoperire arheologică efectuată la Somova (punctul Piatra) cu prilejul unor lucrări de amenajare întreprinse de Brigada 4 a I.E.E.L.I.F. Tulcea. Ulterior, săpăturile conduse de arheologul Petre Mănucu-Adameşteanu, de la Muzeul „Delta Dunării" din Tulcea, au scos la lumină un mormînt din prima epocă a fierului (Hallstatt) şi urmele unei aşezări care continuă din sec. IV-III î.e.n. şi pînă prin sec. IX-X e.n.**

**Felicitări, Daniela-Dana pentru frumoasele veşti trimise! Îţi îndeplinim, totodată, şi dorinţa de-a corespunde cu colegi din ţară, publicîndu-ţi adresa pe ca e aştepţi scrisorile lor: sat Colina, com. Independenţa, jud. Tulcea, cod. 8820.**

**Mai doresc, de asemenea, să corespondeze şi prietenele revistei noastre MARIA GRIGORAŞ, absolventă a clasei a XII-a, din Brăila, str. Dumbrava Roşie, nr. 56, cod. 6100 şi CLAUDIA MUNTELE, clasa a XII-a a Liceului industrial nr. 2 din Arad, aleea Hipocrat, nr. 15, bl. 4, ap. 13, cod. 2900.**

**Din Huşi, CORNELIU DUMITRESCU, ne scrie: Vă mulţumesc pentru faptul că, publicîndu-mi adresa într-un număr anterior al revistei (nr. 7/1986) mi-aţi oferit posibilitatea de a coresponda cu tineri pasionaţi de istorie din întreaga ţară. În continuare, Corneliu ne face două propuneri de articole, trimiţîndu-ne şi o reproducere a vechii steme a oraşului său natal, pentru care-i mulţumim. Ne roagă, totodată, să-i ajutăm să-şi completeze colecţia cu numerele ce-i lipsesc: 1-12/1972, 1-12/1973, 1-12/1974, 1-12/1975, 1-5/1982, 1-3, 11/1983. Din păcate, noi nu avem rezerve din aceste numere, întregul tiraj epuizîndu-se la apariţie. După cum am precizat şi cu alte prilejuri, modalitatea cea mai sigură de a vă asigura primirea revistei cu regularitate, lună de lună, rămîne abonamentul.**

**Dar, poate, printre voi, dragi prieteni, sînt cititori care-l pot ajuta pe Corneliu, trimiţîndu-i numerele ce-i lipsesc, pe adresa: str. N. Cişman, nr. 7, Huşi, jud. Vaslui, cod. 6575.**

**CONTENTS** (Romanian History) I. Cârțână History and Revolution ● R.P. Voinea Science and Historical Progress ● 1859. From the Chronicle of the Struggle for National Unity M. Muşat, T. Vârgolici, R. Economu, C.D. Maxiu ● I. Mamina January 1902: The Newspaper România muncitoare is Published ● St. Lache Romania and the Paris Peace Conference (1946) ● M. Stanciu 1940-1946: The Odyssey of some Romanian Sailors ● R. Popa Țara Hațegului ● R.R. Rosetti 1931: Excerpts from a Diary (III) ● C. Ştirbu Rare Romanian Coins in a Spanish Catalogue ● In Bucharest, 50 Years ago

**SOMMAIRE** (Histoire roumaine) I. Cârțână Histoire et révolution ● R.P. Voinea Science et progrès historique ● 1859. Episodes de la lutte pour l'unité nationale M. Muşat, T. Vârgolici, R. Economu, C.D. Maxiu ● I. Mamina Janvier 1902. Parution du journal România muncitoare ● St. Lache La Roumanie et la Conférence de Paix de Paris (1946) ● M. Stanciu 1940-1946. L'odyssée de quelques marins roumains ● R. Popa Țara Hațegului ● R.R. Rosetti 1931. Pages de journal (III) ● C. Ştirbu Pièces de monnaies roumaines rares dans un catalogue espagnol ● A Bucarest, il y a 50 ans

**СОДЕРЖАНИЕ** (Румынская история) И. Кырцыне История и революция ● Р.П. Войня Наука и исторический прогресс ● 1859. Из летописи борьбы за национальное единство М. Мушат, Т. Выргулич, Р. Эконому, К.Д. Мазилу ● И. Мамина Январь 1902. Появление газеты Ромыния мунчиторе ● Ш. Лаке Румыния и Парижская мирная конференция (1946 г.) ● М. Станчу 1940-1946 гг. — одиссея румынских моряков ● Р. Попа Цара Хацегулуй ● Р.Р. Роселти 1931 г. Страницы дневника (III) ● К. Штирбу Редкие румынские монеты в испанском каталоге ● В Бухаресте, 50 лет тому назад

**INHALT** (Rumänische Geschichte) I. Cârțână Geschichte und Revolution ● R.P. Voinea Die Wissenschaft und der geschichtliche Fortschritt ● 1859. Aus der Chronik des Kampfes für nationale Einheit M. Muşat, T. Vârgolici, R. Economu, C.D. Maxiu ● I. Mamina Januar 1902. Die Zeitung România muncitoare erscheint ● St. Lache Rumänien und die Pariser Friedenskonferenz (1946) ● M. Stanciu 1940-1946. Die Odyssee rumänischer Matrosen ● R. Popa Țara Hațegului ● R.R. Rosetti 1931. Seiten aus dem Tagebuch (III) ● C. Ştirbu Seltene rumänische Münzen in einem spanischen Katalog ● In Bukarest, vor 50 Jahren

**SUMARIO** (Historia rumana) I. Cârțână Historia y revolución ● R.P. Voinea Ciencia y progreso histórico ● 1859. De la crónica de la lucha por la unidad nacional M. Muşat, T. Vârgolici, R. Economu, C.D. Maxiu ● I. Mamina Enero de 1902. Aparición del diario România muncitoare ● St. Lache Rumania y la Conferencia de paz de Paris (1946) ● M. Stanciu 1940-1946. La odisea de unos marineros rumanos ● R. Popa Tara Hategului ● R.R. Rosetti 1931. Páginas de diario (III) ● C. Ştirbu Monedas rumanas raras en un catálogo español ● En Bucarest, hace 50 años

**ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.**

**magazin istoric**

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100. Telefon 150 200, interior 406 ; 917.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei, Ioana Ursu Năstăşel, Marian Ştefan

TEHNOREDACTOR : Anton Tânase

CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram

PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti
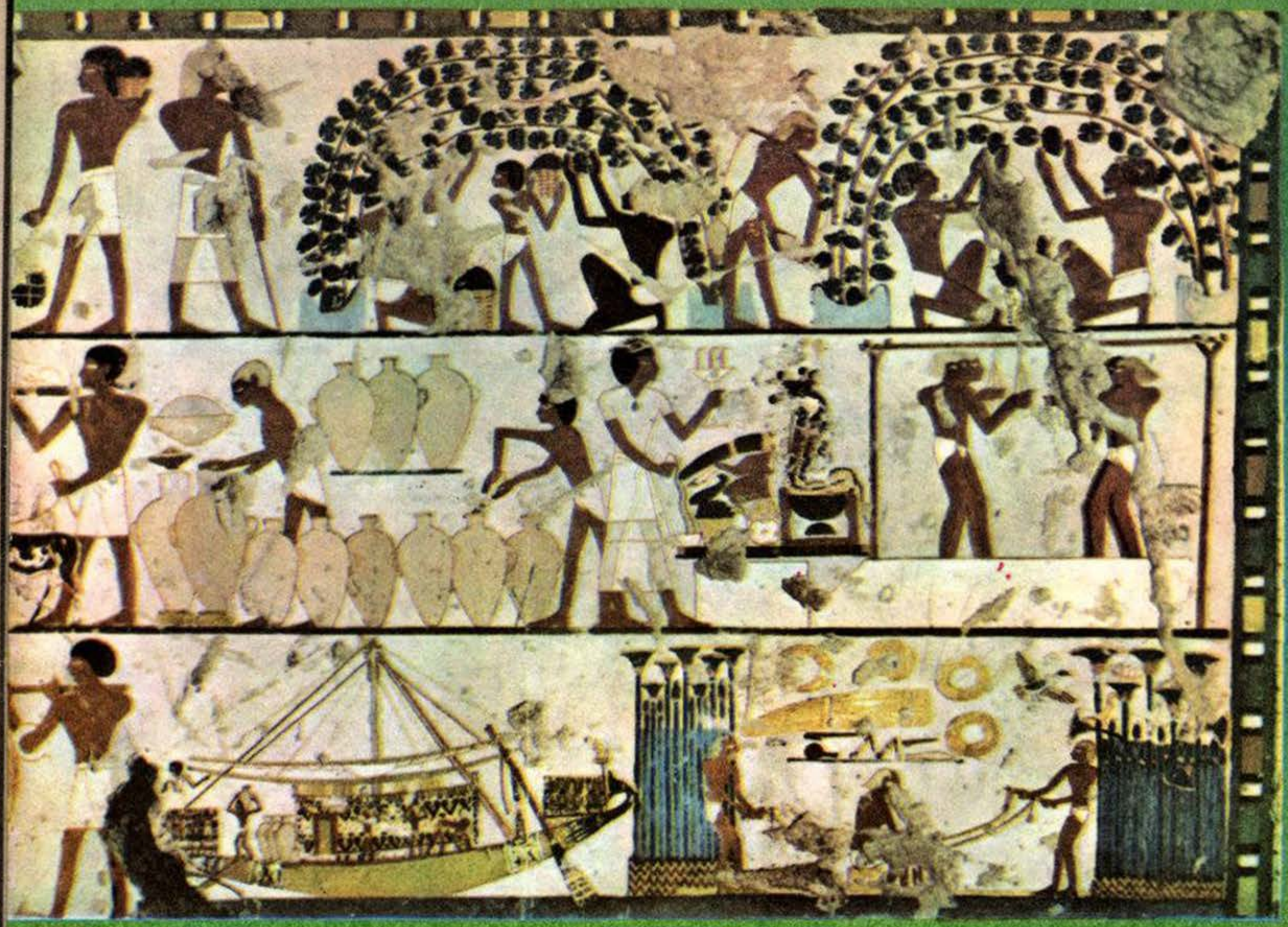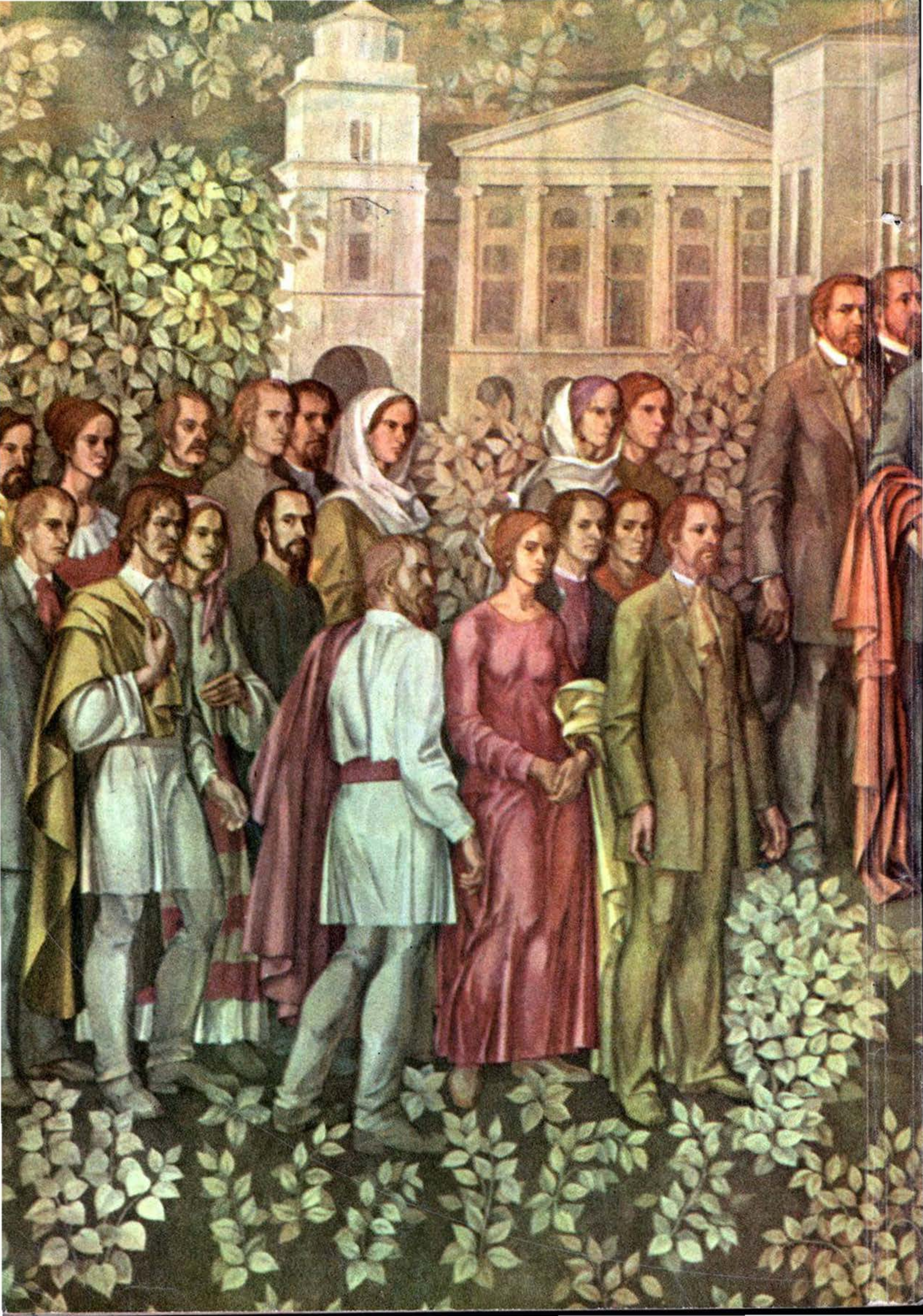
42 427